

Theo Knippenbergs

Bulkboek[®]

DIGITAAL

literaire klassieken - reeks 19e eeuw

HILDEBRAND

**CAMERA
OBSCURA**

HILDEBRAND

(pseudoniem van Nicolaas Beets)

CAMERA OBSCURA

Een selectie, bewerkt en bekort door Ivo de Wijs

*“Het is geen schande om te spelen, maar het is wèl een schande
om er te lang mee door te gaan”*

Horatius

INHOUD

Een onaangenaam mens in de Haarlemmerhout	5
De familie Stastok	12
Een oude kennis	38
Gerrit Witse	47
Het Noord-Brabantse meisje	56
Antwoord op een brief uit Parijs	58
De schippersknecht	60
Toelichting: De etiquette in de 19e eeuw	62

MEER LEZEN

NICOLAAS BEETS OP LITERATUURGESCHIEDENIS
NICOLAAS BEETS IN HET LITERATUUR MUSEUM

COLOFON

Deze versie van de Camera Obscura is een oorspronkelijke uitgave van Uitgeverij Hoogland & Van Klaveren.

© 2008 bewerking Ivo de Wijs

© 2008 Uitgeverij Hoogland & Van Klaveren

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Hoogland & Van Klaveren (www.hooglandvanklaveren.nl). De illustraties zijn van Jo Spier en stammen uit de 40e druk van de Camera Obscura, in 1939. Dit bulkboek is vormgegeven door Natascha Frensch (www.natascha-frensch.nl) en samengesteld door Theo Knippenberg voor BruutTAAL Educatieve Uitgeverij (bulkboek@bruuttaal.eu)

Dit Bulkboek is mede tot stand gekomen dankzij de steun van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

KORT VOORWOORD VAN DE BEWERKER

In 1839 publiceerde Nicolaas Beets (1814-1903) onder het pseudoniem Hildebrand zijn *Camera Obscura*. In latere drukken breidde hij het werk uit met voornamelijk oud materiaal. Het boek was een groot succes en werd vele malen herdrukt. De auteur leefde lang en was in staat 21 edities persoonlijk te corrigeren.

Naast bijval kreeg de *Camera Obscura* ook kritiek. De letterkundige Potgieter beschimpde de *Camera* met het vaak geciteerde ‘kopieerlust des dagelijkschen levens’. Die kenschets doet het boek te kort: Beets noteerde wat hij zag, maar wijdde zich ook aan bespiegelingen en fantasieën. Stukken als *Antwoord op een brief uit Parijs* (Bomans avant la lettre!) en *De Schippersknecht* bieden meer dan de door Potgieter (wie leest hèm trouwens nog?) gesmade kopieerlust.

De *Camera Obscura* is een studentenboek. Vooral de vroegste – en beste – schetsen uit de *Camera* zijn lofzangen op het zorgeloze en avontuurlijke studentenbestaan: hoofdpersoon Hildebrand geniet met volle teugen van reisjes en logeerpartijen, avondjes en concerten, mooie meisjes en rare snijbonen, en de middelbare Bruis (in *Een oude kennis*) denkt met weemoed aan zijn jonge jaren. De later toegevoegde stukken zijn serieuzer: In *Gerrit Witse* maakt Gerrit Witse zijn entree in de kille maatschappij en de Hildebrand in *De familie Kegge* (hier niet opgenomen) beoefent de werken van barmhartigheid als een volleerde dominee. Beets’ speelse jaren waren voorbij: in oktober 1840, één jaar na de publicatie van de *Camera Obscura* werd hij beroepen als predikant in Heemstede. Hij nam afscheid van zijn alter ego Hildebrand, trad in het huwelijk, preekte en doopte, en stelde zijn pen voortaan in dienst van godsvrucht en vaderlandsliefde. Met verbazing en enige ergernis keek hij af en toe om naar de jeugdzonde die hem beroemd had gemaakt: de vrolijke, klassieke, door en door Nederlandse Camera die ons Nurks, Mietje met de kalfsogen, Keesje het diakenhuismannetje en Burgemeester Dikkerdak bracht.

Deze beknopte uitgave bevat de drie beste stukken uit de 1e uitgave (*Een onaangenaam mens in de Haarlemmerhout*, *De familie Stastok*, *Een oude kennis*) plus 1 lange (*Gerrit Witse*) en 3 korte schetsen uit latere edities. De vele *Voorberichten*, *Bijvoegsels* en *Naredes* heb ik weggelaten. De wèl opgenomen stukken heb ik bekort, waarbij ik de beroemde stukken met meer zachtzinnigheid behandeld heb dan de minder vermaarde. Een integrale uitgave (of een complete ‘hertaling’) heb ik niet overwogen, omdat het boek naar mijn opinie teveel onderdelen bevat die verjaard zijn.

De *Camera* stamt uit 1839. De oorspronkelijke tekst is alleen nog te volgen door iemand die voortdurend een notenapparaat en een woordenboek raadpleegt. Dat leest niet lekker. Ik heb geprobeerd het boek aantrekkelijk en toegankelijk te maken voor lezers van de 21e eeuw door aanpassingen, toevoegingen en weglatingen. In het verslag van de biljartwedstrijd uit *De familie Stastok* bijvoorbeeld is aanzienlijk geschrapt om te ontsnappen aan ellenlange uiteenzettingen over regels, tactiek en voortgang van het ons onbekende ‘potspel’. Dat een letterkundig werk op den duur raadselachtige trekken krijgt, beseft Beets ook. In 1887 schreef hij een toelichting op zijn veelgelezen boek: *Na vijftig jaar, noodige en overbodige opheldering van de Camera Obscura door Hildebrand*. Deze *Opheldering* is echter inmiddels zelf toe aan enige opheldering. Beets’ handelsmerk: zeer lange zinnen met tientallen komma’s en puntkomma’s, heb ik niet steeds, maar wel vaak gerespecteerd. Wie op grond van de opgenomen schetsen of samenvattingen zin mocht krijgen om de integrale *Camera Obscura* te lezen, kan de geannoteerde uitgave van 1998 (twee delen) aanschaffen.

Voor mijn bewerking heb ik gebruik gemaakt van de 15e druk uit 1884, de 54ste druk uit 1961 en vooral van de bovengenoemde uitgave uit 1998, die werd bezorgd door Willem van den Berg, Henk Eijssens, Joost Kloek en Peter van Zonneveld. Ik ben die vier bezorgers en hun vele assistenten buitengewoon dankbaar. Voor aanvullende informatie

heb ik o.a. geput uit het *Groot Woordenboek van de Nederlandse Taal* (van Dale) en het *Handboek tot de geschiedenis der Nederlandse letterkunde* (Knuvelde).

Onlangs sprak ik een neerlandica (bijna Master) die mij vertelde dat zij de *Camera Obscura* in het kader van haar studie niet had hoeven lezen. En *Woutertje Pieterse* ook niet. Te oud. Te dik. Te moeilijk. Ik zou deze ervaring hier niet vermelden als er niet zoveel mensen waren die mijn bekorten en bewerken met gefronste wenkbrauwen gadeslaan, omdat zij menen 'dat het nergens voor nodig is' of althans 'niet nodig zou moeten zijn'. Het is nodig. Ik zou graag zien dat de *Camera* weer gelezen wordt. Beets is op zijn beste momenten een uitnemend verteller, zowel geestig als gevoelig, en een verrassend stilist. Zijn *Camera Obscura* geeft een helder en boeiend beeld van een voorbije tijd. Ik hou veel van het boek – al is van blinde liefde geen sprake - en met groot genoegen heb ik voor enig nieuw licht gezorgd in de oude donkere kamer.

(Ivo de Wijs)

Nicolaas Beets. Tekening door L. Springer (1837)

NICOLAAS BEETS EN DE CAMERA OBSCURA: **REALITY TV IN DE 19E EEUW**

In 1839, het jaar waarin in Nederland de eerste trein reed, verscheen een verhalenbundel waarin het leven zich nog helemaal in het rustige tempo van trekschuit en diligence leek af te spelen. Het boek heette 'Camera Obscura' en was geschreven door de Leidse student *Nicolaas Beets* (1814-1903), onder het pseudoniem Hildebrand.

Een *camera obscura* was de toen erg populaire voorloper van onze fotocamera. En het gelijknamige boek kun je zien als een voorloper van onze *reality tv* waarin het alledaagse leven van de welgestelde burgerij in rustige Hollandse provinciestadjes de aandacht krijgt.

Vader drinkt er op tijd zijn borrel, moeder haar likeurtje, terwijl de dochter, pianospelend of in discussie met haar papegaai, mooi zit te wezen, desnoods met een duif op haar hoofd. Een dienstmeisje schrobt intussen de stoep. Iedereen kent elkaar of zal elkaar binnenkort zeker ontmoeten.

Er gebeurt zelden iets noemenswaardigs, hooguit wordt er aangebeld en meldt de huisknecht de aankomst van een jonge, keurig opgevoede student. Dat is dan vaak Hildebrand zelf, die zijn kennissenkring op deze manier beschrijft, in al haar potsierlijke normaliteit. En hij beschrijft zijn personages met een (nog steeds) humoristische en trefzekere pen. Het boek was direct een immens succes, en zou dat de hele rest van de 19e eeuw blijven.

Intussen koos Nicolaas Beets voor een loopbaan als dominee. Zijn verdere literaire werk bestaat vooral uit gedichten over natuur en religie. Ook gaf hij zijn preken uit die, onder zijn naam, enorm goed verkochten.

Maar wel bleef hij zijn leven lang scenes en personages, vaak afkomstig uit zijn eigen dagboeken, toevoegen aan de *Camera Obscura*, waarvan bij zijn dood in 1903 al 23 herdrukken waren verschenen.

EEN ONAANGENAAM MENS IN DE HAARLEMMERHOUT

Onbegrijpelijk veel mensen hebben familieleden, vrienden of kennissen in Amsterdam. Het is een verschijnsel dat ik simpelweg toeschrijf aan de grote hoeveelheid inwoners van de hoofdstad. Ik had er tot een paar jaar geleden een verre neef. Waar hij nu is, weet ik niet. Ik geloof dat hij naar de West gegaan is. Misschien hebben sommigen van mijn lezers hem nog brieven meegegeven. In dat geval hebben zij een nauwgezette, maar onvriendelijke bezorger gehad, zoals uit de inhoud van deze weinige bladzijden waarschijnlijk duidelijk worden zal. Inderdaad, ik ken heel wat mensen die bijzonder gesteld zijn op hun Amsterdamse neven, vooral als ze lezingen geven in Felix Meritis of er een eigen rijtuig op na houden, maar zelf heb ik altijd versteld gestaan over mijn verregaande koelheid ten aanzien van de persoon van mijn neef Robertus Nurks, en ik vond niets verschrikkelijker dan wanneer hij mij op zaterdagmiddag per diligence een steen zond met een brief eraan – aldus met goedkope ‘pakketpost’ de dure Koninklijke Posterijen omzeilende – om mij mee te delen dat hij (mits het goed weer bleef en er niet, maar dat kwam er nooit, het een of ander tussenkwam) met mij een dag in de Haarlemmerhout zou komen doorbrengen; niet overigens dat ik iets tegen het genoemd park heb, maar wel tegen Zijne Nurksheid.

Eigenlijk was hij een degelijke, eerlijke, trouwe jongen, zakelijk, zedig en godsdienstig en in wezen zelfs goedhartig. Maar er was iets in hem – ik weet het niet – dat maakte dat ik in zijn nabijheid niet op mijn gemak was: iets lastigs, iets impertinents, in één woord: iets volmaakt onaangenaams.

Als ik, om eens iets te noemen, een nieuwe hoed gekocht zou hebben: geen buitenissig model, geen exemplaar met een te hoge of te platte bol dan wel een te brede of te smalle rand, gewoon een hoed, geschikt om af te nemen voor een verstandig man en op het hoofd te houden voor een gek, maar hoe dan ook: absoluut een hoed om niets van te zeggen. Ik zou er in dat geval van overtuigd zijn, dat mijn beminnelijke neef Nurks, de eerste maal dat hij mij er mee zag, met de hatelijkste glimlach van de wereld

en met een soort ontevreden verbaasdheid zeggen zou: ‘Wat een krankzinnige hoed heb *jij* op!’ – Het is afschuwelijk moeilijk, hoewel ik graag erken dat de ene mens in zulke situaties handiger is dan de ander, en dat ik niet een van de snelste ben... het is afschuwelijk moeilijk om na zo’n kritische verklaring omtrent uw hoed, uw kalmte en waardigheid te bewaren. Om in ernst omwille van uw hoed in de verdediging te gaan, is te gek voor woorden, maar om enkel te reageren met ‘Oh, vind je dat?’ verraaft een gebrek aan tegenwoordigheid van geest. Om terug te slaan met een hatelijkheid over de hoed van de criticus, is te kwajongensachtig. Een grap zou eigenlijk het beste zijn, en hoewel er tal van grappen te bedenken zijn, is het telkens weer opmerkelijk hoe weinig grappen men op zo’n lastig moment onmiddellijk uit de mouw weet te schudden. Op die manier smaakt de kritische hoedeninspecteur het genoeg van de kleine verlegenheid die hij teweeggebracht heeft, een genoeg waarvan hij met demonische wellust geniet.

Indien gij uit dit kleine voorbeeld van mijn hoed niet een vrij beslissende kijk op mijn neef Nurks’ karakter hebt, dan zal het hele verhaal, dat ik schrijven ga, nutteloos aan u verkwist zijn, lezer, en voor straf zal ik zelfs zo vrij zijn u beschouwen als een sprekend evenbeeld van diezelfde Robertus Nurks. Niettemin zou men er verkeerd aan doen zich die Amsterdamse jongen voor te stellen als ongelukkig, ontevreden of zwartgallig. Hij was alleen maar hatelijk, deels uit gewoonte, deels uit diepe, mogelijk voor hemzelf verborgen, jaloezie. Hij was in ’t geheel geen kniezer en altijd vrolijk, maar hij scheen er een genoeg in te vinden zijn vrienden – en niet alleen zijn vrienden, maar ook allerlei onschuldige anderen - kleine ergernissen te bezorgen. Een verkeerde opvoeding had hem, geloof ik, die lompe laatdunkendheid bezorgd: onverstandige ouders hadden zijn jeugdige oordeel over eenieder die hun huis bezocht, te snel met toejuichingen ontvangen. Om die reden kende hij de tactvolle terughoudendheid niet die zowel angstig maakt om te beledigen als om zelf beledigd te worden.

Als Robertus Nurks wist dat gij half verliefd waart, zou hij de gelegenheid vinden om het voorwerp van uw stille genegenheid ter sprake te brengen met behulp van bijvoeglijke naamwoorden die u door het hart zouden snijden: 'lelijk, dom, onbeduidend, gek' etc. Als hij uw lievelingsauteur zou kennen, zou hij in gezelschap de lelijkste passages uit 's mans werk citeren met de toevoeging: 'zoals de door Hildebrand zo hooggeprezen die en die beweert'. Zoudt gij een oude anekdote ophalen, die u eerder veel genoeg verschaft had, hij zou het effect ervan bederven door het verhaal raffelend voor u af te maken, door te verwijzen naar de Enkhuizer Almanak van het jaar nul, of door te zeggen dat hij een hekel had aan alle anekdotes en dat hij bovendien deze al honderd keer door u had horen vertellen. In 't kort: hij kende alle zwakke plekken van uw familie, van uw verstand, van uw hart, van uw liefhebberij, van uw studie, van uw beroep, van uw lichaam en van uw kleerkast en hij had er plezier in ze bij toerbeurt pijnlijk aan te raken. En hij oefende daarbij een bezwerende en magnetische kracht op u uit, die u geheel weerloos maakte.

Het zal zo'n drie jaar geleden geweest zijn, dat mijn neef Nurks mij op zaterdag 14 juli weer eens een steen zond, een steen die mij als een steen op het hart viel. Hij zou een dag later, na de eredienst, naar mij toe komen en 's avonds met de diligence van acht uur weer vertrekken. De uren tussen aankomst en vertrek zouden wij offeren aan de vriendschap en het genoeg. Ai, eigenlijk had ik die dag al plannen voor een andere vriendschap en een ander genoeg. Ik had een vriend uit Leiden te logeren, met wie ik zou eten bij Zomerzorg in het Bloemendaalse bos en met wie naar Velsen zou wandelen om aldaar te overnachten en met wie ik de dag daarna wat wilde botaniseren, omdat wij beiden grote liefhebbers waren van het verzamelen en determineren van wilde planten en bloemen. Ik hoop dat niemand van mijn lezers mij om die voorliefde verachten zal, zoals vele mensen doen die twifelen aan de waarde van genoegens die zij niet kunnen beoordelen.

Vanzelfsprekend was mijn neef Nurks één van die lieden.

Het hierboven geschetste plan was in grote opwinding en met wederzijdse instemming gemaakt. Het was alsof onze zielen erin samensmolten. Ik beloofde de Leidse medicijnenstudent, wiens naam ik, omdat hij bang is voor hatelijke recensenten, hier zal verzwijgen en die ik voor 't gemak Boerhave zal noemen, behalve de schatten van de duinvallei tussen Velsen en Beverwijk, ook nog het bloeiende pijpkruid op de weg tussen Zomerzorg en Velsereind en omdat hij ook schaaldieren verzamelde, stond hij van verrukking in lichterlaaie toen ik hem verzekerde dat op een der duinhellingen de wijngaardslakken over zijn laarzen zouden kruipen. Helaas, de steen uit Amsterdam verbrijzelde al die zaligheden en het hele plan moest worden uitgesteld: wij zouden – wat een verschrikkelijk vooruitzicht! – een complete dag in de Haarlemmerhout moeten zitten, want een fatsoenlijk Amsterdammer wil alleen naar De Hout.

De opoffering viel ons zwaar en ik verdacht de arme Boerhave (die niet zoals ik de banden van het bloed voelde) ervan dat hij stiekem hoopte dat mijn lieflijke Nurks, van wie hij, half bij instinct en half door mijn bedenkelijke verhalen niet veel goeds verwachtte, een kleine verkoudheid zou ontdekken, die hem zou doen besluiten tot een kort briefje dat hij met de vroegste trekschuit, enz., maar helaas, het was niet anders: Nurks zou de zondag van de 15de juli doorbrengen in de Haarlemmerhout.

'Ha, hoe maak je 't, Rob!' riep ik uit toen hij binnenstapte. 'Mijn vriend, de student Boerhave, neef.' – Was het valsheid dat ik hem zo hartelijk ontving? Ik geloof van niet. Toen ik over mijn teleurstelling aangaande Zomerzorg en Velsereind was heengestapt, probeerde ik er het beste van te maken. Bovendien had ik hem lang niet gezien.

'Best, jongen! Uw dienaar, meneer! Jongens, wat is dat me dat toch een end lopen van de Amsterdamse poort naar hier!'

'Ik had gedacht dat een Amsterdammer wel aan lange enden gewend zou zijn,' merkte Boerhave op, ik geloof om zijn aardrijkskundige kennis van de

hoofdstad te tonen.

‘Ja, dat is zo,’ zei Nurks, met een bijzondere nadruk op ’t woordje is, maar als men zo’n mal, klein stadje als Haarlem aandoet, zou men het liever anders zien.’

Nurks wierp een blik in de spiegel. Zijn ene halsboord had het door de warmte – het was die dag zeer warm, vooral in de diligences – te kwaad gekregen en lag in zwijm tegen de rand van zijn stropdas.

‘Stomme dingen! Wel een goed model. Ik hou niet van die ronde boorden.’

Boerhave en de nederige inwoner van het malle, kleine stadjes droegen zo’n ronde boord, maar Nurks deed net alsof hij dat niet gezien had.

‘Dus je rookt nog steeds niet, Hildebrand?’

Snel greep ik een sigarenkoker en bood hem er een aan.

‘Heb je nou nooit iets anders dan die rare strootjes?’ zei hij, terwijl hij met een bijna verontwaardigd gezicht de punt afbeet van het sigaartje dat hij gekozen had om vervolgens terug te keren naar het vorige onderwerp waarvan hij kennelijk nog niet genoeg had.

‘Jongens, ik vind het zo gek staan als iemand niet roken kan. Zo’n man zit aldoor met z’n vingers te friemelen. Ik ken *nog* iemand die niet rookt, maar dat is de miserabelste kerel van de wereld.’

Ik begreep dat ik vrij veel kans had, om na een eventueel overlijden van deze door mijn neef zo hooggeschatte kerel, ’s mans opvolger te worden.

Nu volgde er een gesprek dat voornamelijk bestond uit vragen naar wederzijdse kennissen, waarin geen enkele onaangenaamheid voorkwam, behalve dan dat Nurks toen ik hem naar een zeer goede vriend vroeg, meende zijn geheugen te moeten opruimen met de vraag of ik ‘de vent bedoelde, wiens broer die smerige affaire met de politie gehad had?’ zodat Boerhave allerlei vage vermoedens tegen de betreffende familie zou kunnen opvatten. Overigens, toen Boerhave voor een ogenblik de kamer verliet, nam Nurks onmiddellijk de gelegenheid te baat om hem tot mikpunt te maken.

‘Die vriend van jou lijkt sprekend op die schoenenjood, die altijd op de hoek van de Vijzelstraat en de Herengracht staat!’ En toen ik grote ogen opzette: ‘Ach, je weet wel, die lelijke kerel! Net of hij een trap van een paard gehad heeft.’

We gebruikten koffie en brood, waarbij beide artikelen de eer hadden de volkomen goedkeuring van mijn neef weg te dragen. Wel beweerde hij dat het onverstandig was om koffie zonder melk te drinken, zoals mijn vriend de medicus deed, en verzekerde hij dat hij ’t altijd aan iemands teint kon zien, want ‘iemands teint werd er lelijk van’,

maar toen de medicus er voor uitkwam dat hij medicus was en in die hoedanigheid nog nooit van de schadelijkheid van koffie zonder melk gehoord had, verlegde Nurks zijn schootsveld en begon een verkwikkend tafereel op te hangen over de talloze jonge dokters die in Amsterdam, levend van water en brood, op dure kamers woonden waar zij zich in het stof en uit de naad moesten werken om aan een paar fondspatiënten te komen, enz. – allemaal heel geschikte verhalen om een kandidaat in de medicijnen bij zijn studie aan te moedigen, verhalen die hij afrondde met de plechtige verklaring ‘dat er niet één medicus op de wereld was, aan wie hij, Robertus Nurks, zelfs maar zijn kat zou toevertrouwen.’

Wij gingen Houtwaarts. Het was ruim één uur. Welnu, alle welopgevoede dingen hebben een eigen tijd. De nachtegalen komen in ’t voorjaar, de vinken en lijsters in ’t najaar; de zon schijnt bij dag, de kaars bij avond en de maan bij nacht. Zo is het ook met mensensoorten. Wie met de duizenden-en-een ondersoorten van het genus Haarlemmer bekend is, weet dat zij op zondag allemaal een verschillende wandeltijd hebben. Als men al deze soorten rangschikt en men tevens acht slaat op de vreemde vogels die op een zonnige zondag uit andere luchten komen aanwaaien, dan zal men een constante opeenvolging zien, verwant aan de elkaar, zoals de fraaie vergelijking van Homerus wil, als boombladeren wegstotende geslachten in de historie van het mensdom, of aan de elkaar voortjagende barbaren uit het Europa van de vijfde eeuw.

Zo zal de natuuronderzoeker, die op zondagmorgen de kerk verzuimt of naar de vroege dienst is geweest (de tweede mogelijkheid is mij het liefste) en die om tien uur of half elf in De Hout komt een paar zwermen feestvierende vogels inhalen die met de trekschuit van zeven uur uit Amsterdam gekomen zijn. De mannetjes dragen een zwart of blauw pak en fijngekrulde bakkebaarden. De wijfjes zijn wit. Ze halen voortdurend voedsel uit hun tassen. Sommige Amsterdamse vogels dragen ook nog een dichtgeknoopte luier met proviand bij zich. Men ziet

ze meestal in groepjes van negen: twee mannetjes op zeven wijfjes. Ze wandelen een heel eind, soms zelfs tot voorbij Heemstede, maar ze strijken ’s middags voor een kruik bier en een bosje gedroogde scharretjes neer bij een van de herbergen om met de laatste schuit weer te vertrekken.

Wandelt de natuuronderzoeker verder, dan ziet hij in ’t voorbijgaan een verwant groepje dat zich verlustigt in de aanblik van villa Het Paviljoen en waarvan alle individuen zich met beide handen aan de spijlen van het hek vastklemmen om zich ervan te overtuigen dat het geen droom is. Keert hij vervolgens terug naar de vertrouwde wandelweg, dan komt hij in een allerliefst laantje, waar de ochtendzon lieflijk door het hoge geboomte twinkelt. Hier is alles nog doodstil. ’t Is een lieflijke morgen. Een enkele heer met een militaire pet, een pandjesjas, een grijze zomerbroek, Engelse spikkelkousen, lage schoenen en een hoogstfatsoenlijk uiterlijk zit aan een van de houten marmeren tafeltjes van het ‘Wapen van Amsterdam’ zeer op zijn gemak een boek te lezen. Een dik heertje met rode wangen, een opvliegend uiterlijk en een zwart jasje, leest er steunend op zijn stok zijn krantje. Een jonge vrouw, nog niet zolang uit het kraambed en nog een beetje bleek, zit in een lichtblauw japonnetje te breien en wijdt van tijd tot tijd haar aandacht aan haar kindermeid, die met een koket Amsterdams mutsje op het haar, of liever in ’t haar, want dat soort mutsjes laat erg veel onbedekt, en een rozerood jurkje en een zwart schortje, op stevige stappers rustig voortrippelt, met aan de ene gehandschoende hand een kind van twee jaar, en aan de andere een van drie, welke kinderen zij, steeds als zij iemand tegenkomt die zij een goed idee van haar beschaving en haar betrekking geven wil, met het plechtige ‘uwé’ aanpreekt: ‘Waarom segt uwé niets tegen die meheer, Sjorsjètje?’ ‘Foei, Franswatje, wat maakt uwé uwees handjes vuil met die schellepies!’ Bij de hertenkamp vertonen zich – ‘hoe heerlijk, zo helemaal buiten!’ - een paar jongedames zonder hoed, die bezig zijn met ‘eten geven aan de lieve beestjes.’ In de Sociëteit is nog niemand, maar een tweetal knechts (een volwassene en een jongen die nooit

volwassen worden zal) staat met de handen op de rug het talent van architect Zocher te bewonderen, dat de leden van Trou moet blijken een doorkijkje gunde op de schepen op het Spaarne. In het logement op de hoek zit een familie uit Zaandam, die gisteren is aangekomen: lange mannen in blauwe kleren en vrouwen met witte mutsen en zwarte tanden.

In deze toestand blijft De Hout tot elf uur à half twaalf. Dan rukt de voorhoede van de Haarlemse wandelaars het park binnen. Die voorhoede bestaat uit lieden die zes dagen lang aan beroep of nering gebonden zijn en op zondag haast maken om de boog te ontspannen. Het zijn kleine winkeliers met te lange mouwen, boekhouders met watjes in hun oren, handwerkslieden met te hoge hoeden, te lange pandjesjassen en te lange lijven, stuk voor stuk met hun vrouwen die één, en met hun dochters die drie treden boven hun stand gekleed gaan. Verder merkt men soms rond deze tijd een jongeman op van een wat deftiger stand: een notarisklerk of een ambtenaar van de provincie die, omdat hij geen mens wist te verzinnen die hij na de kerk eens een bezoek zou kunnen brengen, nu maar naar Het 'Wapen van Amsterdam' stapt om zich daar, verbaasd er nog niemand van zijn kennissen te treffen, te behelpen met de hond van kastelein Stoffels, die door zijn overgrote vriendelijkheid bewijst dat meneer tot de vaste klanten behoort.

Na hem volgen tegen half twee, twee uur de deftige bewoners van de stad. De fabrikant met zijn familie, de notaris met zijn familie, de boekhandelaar met zijn familie en de kinderen van de dominee, zonder hun ouders. Ook komen nu de bloemenkwekers van de Kleine Houtweg met vrouw en kroost opzetten. Voorts ziet men zussen met hun eerste voiles die met broers met hun eerste lange jassen wandelen in de hoop andere zussen met voiles en broers met lange jassen tegen te komen, en ziet men al een enkel rijtuig, zoals b.v. de sjees van de dokter, die met zijn vrouw een toertje maakt, en het grutterswagentje van de kruidenier ontmoet; de vierwieler van de kleine rentenier, maar ook het blinkend gelakte rijtuig met de zwarte harddravers

van de welgestelde makelaar en het rijpaard van de zoon van de kostschoolhouder en dan ook nog 's kriskras door alles heen een Amsterdamse Jan Plezier voor twaalf personen met dertien personen en een kind erin, en een kalès voor drie personen met vijf personen erin plus een hoedendoos.

Het was niet anders: toen wij drieën om één uur de Hout betraden, stieten wij op de terugtocht van de kleine winkeliers met de te lange mouwen, de boekhouders met de watjes, de hooghoedigen, de langpandigen, de langlijvigen, enz.

'Wat zien uw stadgenoten er over 't algemeen *peu fashionable* uit!' zei Nurks met die bijzondere lach, die de Engelsen 'a sneer' noemen, een zeer druk en

aangenaam gesprek afbrekend en ogenblikkelijk weer opvattend om mij het antwoorden te beletten.

Een boom of wat verder herhaalde hij zijn boevenstreek met de uitroep:

‘Ik dacht dat er in het rijke en doopsgezinde Haarlem zoveel *beau-monde* was!’ en weer gaf hij mij niet de kans om te verklaren dat de hele middenstand nog komen moest, na een uur gevolgd door eerst de hoge ambtenaren en daarna door de *haute volée*. In stilte wist hij dat trouwens even goed als ik.

We namen plaats bij Stoffels. De onbeleefdheden die tot nu toe alleen aan ons beiden besteed waren, werden nu voor iedereen verkrijgbaar. Ik zat nog niet eens, toen Nurks al, duidelijk hoorbaar voor alle belendende gezelschappen, uitriep:

‘Lieve hemel, Hild, wat een mooi vest heb je aan. Nieuw zeker? Jammer, dat het een model is van een paar modes geleden.’

De lelijkheid had duidelijk gemerkt dat ik het voor ’t eerst aanhad en er van tijd tot tijd met innig welgevallen naar keek. Ik stak onmiddellijk mijn benen onder de tafel, want het was me op ’n minst al vijfenzeventig maal gebeurd, dat hij met een opgetrokken neus naar de punten van mijn schoenen loerend, gevraagd had: ‘Waar laat je *die* turftrappers maken?’

Van een goedge poedel, die met veel liefde door een oude man gestreeld werd, heette het: ‘Wat een mormel!’ Van een paar schimmeltjes die voor de deur stilhielden en waarmee de eigenaar met innige voldoening pronkte: ‘Lelijke koppen!’ Van een kindje met beugelbeentjes dat vanaf half elf gewandeld had en er verschrikkelijk verhit uitzag: ‘Als ik er zo eentje had, deed ik het een steen om de hals.’ Alles luid genoeg om verstaan te worden door de respectievelijke eigenaars van het mormel, de lelijke koppen en het jongetje. Er zat een statige man, wiens geluk gehalveerd was, omdat hij die morgen bloemen was gaan bekijken en bij het inkruipen van de lage broeikas enigszins aan een spijker was blijven hangen. Hij had daar op het moment zelf niet veel acht op geslagen, maar nu hij rustig in De Hout een sigaar zat te roken, ontdekte hij te midden

van zijn overpeinzingen een kleine winkelhaak in zijn pantalon, vlakbij de knie. Hoewel hij er met veel handigheid pijlsnel zijn zijden zakdoek overheen wierp, was hij te laat om de opmerking van Nurks te ontgaan, die op hetzelfde ogenblik tot ons zei: ‘Ziet, de maan schijnt door de bomen.’ De bloemenliefhebber kreeg de kleur van de roodste roos denkbaar, greep om die kleur te verbergen in verwarring naar zijn zakboek om zijn neus te snuiten, zodat de maan weer plotseling door de bomen flonkerde, tot grote vrolijkheid van een gezelschap Amsterdamse juffrouwen en heren uit een garen-en-bandwinkel, die zich op die gedenkwaardige dag gedroegen als waren zij hofdames en kamerheren van Zijne Majesteit de Koning.

‘Is dat een jas van je vader?’ vroeg Nurks voor de grap aan de jongen, die hem zijn limonade bracht, en die inderdaad in zijn jasje leek te zwemmen.

‘Ik heb geen vader,’ zei de arme jongen, en het ging mij door de ziel.

De beau-monde verscheen met al zijn gedistingeerde geuren en kleuren, en met de pracht van veren, sjaals en parasols, met amazones, koetsiers en rijtuigen. Ik had het ongeluk gehad Nurks te voorspellen dat hij een prachtig, gloednieuw vierspan zou zien. Zodra hij de equipage in het oog kreeg, vroeg hij ongeduldig:

‘Wanneer komt nu dat mooie vierspan, dat je me beloofd hebt?’

En zo ging het voortdurend, tot grote ergernis van Boerhave, die zelf gelukkig redelijk buiten schot bleef, maar wiens horlogeketting door Nurks angstaanjagend gefixeerd werd, zodat hij voortdurend dacht dat Nurks er iets van zeggen zou en hij uiteindelijk zijn jas maar dichtknoopte. Ik herinner me maar twee onaangenaamheden die Nurks de brave medicus deed ondergaan. De eerste was deze. Wij spraken over de ongelukken die men zich bij het zwemmen op de hals kan halen. Op een warme dag is het heerlijk om over water te praten. Boerhave vertelde een mooi verhaal over de verbluffende zelfopoffering van een zwemmer, bijzonder genoeg om alle erepenningen van de Maatschappij tot Nut

enz. te verdienen, als deze Maatschappij niet de regel hanteerde dat slechts mensen die *niet* zwemmen kunnen beloond horen te worden, maar hoe dan ook bijzonder genoeg om een ijskoud hart te doen ontdooien. Nurks hoorde het verhaal met de meest volmaakte onverschilligheid aan en bemoeide zich tussendoor zelfs met allerlei andere dingen. Nu eens, bijvoorbeeld, legde hij zich toe op het vormen van kunstige kringen van tabaksrook, dan weer blies hij, als iemand die volstrekt niets anders te doen heeft, de sigarenas van zijn knie, om vervolgens al zijn aandacht te wijden aan zijn nog altijd wat weinig levenskrachtige halsboord, die voortdurend nieuwe aanvallen van flauwte kreeg. Boerhave trof het evenmin gelukkig met een splinternieuwe anekdote over drie Leidenaars. Ik had mij de avond tevoren samen met mijn familie de tranen in de ogen gelachen om dat verhaal, maar het leed totaal schipbreuk op de stalen onbuigzaamheid van mijn neef, die ditmaal in een ander uiterste verviel en die zo geduldig en ingespannen zat te luisteren, ja zelfs zo geduldig en ingespannen, dat het hem leek te verbazen dat het verhaal werkelijk uit was, terwijl hij nog steeds op de *pointe* zat te wachten, die – als men zijn gezicht moest geloven – nog immer moest komen. Niettemin is mij uit betrouwbare bron verzekerd dat mijn neef en de edelmoedige mensenredder en de drie Leidenaars nog diezelfde avond met zichtbare blijken van voldoening te berde heeft gebracht in de diligence, terwijl hij ze de volgende dag ter sprake heeft gebracht op zijn sociëteit en in zijn vaste restaurant, om ze in de loop van de week ook nog eens ongevraagd binnen te loodsen bij twee concerten en in vijf koffiehuisen (ik neem voetstoots aan dat hij met beide verhalen thans de harten van de inboorlingen van de West verkwikken zal); waarbij neef tegen iedereen die de eerste anekdote niet ‘verbazend’ en de tweede niet ‘om te gillen’ vond, meteen iets stekeligs wist te zeggen op het zo gevoelige vlak van bakkebaarden en stropdassen.

Er kwam muziek. Drie dames met langwerpige tassen, met rode linten op hun mutsen, oranje doekjes om de hals en voorschoten met diepe

zakken. Een brede sproeterige Sappho met een hoge sproeterige harp in het midden, en twee tanige vrouwen, die met handen vol diamanten, die sterk aan glas deden denken, op violen speelden. ‘Drie snoepjes van engeltjes,’ zei Nurks lachend, en luid genoeg om een lange procureursklerk die veel verder weg zat dan de engeltjes in kwestie, mee te laten lachen. Het snarenspeel begon. Nurks stopte van tijd tot tijd zijn vingers in zijn oren, wat onmogelijk erg aanmoedigend kon zijn voor drie kunstenaressen, die ook wel wisten dat het niet zo geweldig mooi was, maar die niet anders verlangden dan een dubbeltje of een stuiver van elk der toehoorders, en een beetje geduld. De violen hielden er na een fikse kras mee op, en de harpiste hief, met enigszins schorre stem, en pas voor de drieëntwintigste keer op die gedenkwaardige morgen, het toen evenmin als nu nieuwe, maar altijd slepende’ aan.

Fleu-ve du Ta-ge

‘Bah, wat is ze lelijk als ze zingt,’ klonk het, dwars door de aandoenlijke woorden van het lied heen, uit de mond van Robertus, die er nog nooit bij stilgestaan had, dat ook een arme vrouw enige ijdelheid zou kunnen bezitten.

Het lied werd zonder verdere interrupties afgesloten, zodat de tas geopend kon worden om het bekende, roodgelakte flessenbakje met zilveren rand tevoorschijn te halen. Ik had er wel een gulden in willen stoppen, als ik daarmee had kunnen bewerken dat de zangeres Nurks zou overslaan. Wetend dat zulks tot de onmogelijkheden behoorde, gaf ik maar een dubbeltje. Ze kwam bij Nurks.

‘Hoeveel octaven kan *jij* wel zingen?’ vroeg hij grijnzend, maar tegelijkertijd een kwartje in ’t bakje leggend, want zo was hij.

Men moet in de handel ook het vuile geld aannemen.

‘Merci, monsieur,’ zei de harpspeelster met neergeslagen ogen, en vluchtte weg naar de man met de gescheurde pantalon.

De lange procureursklerk was stiekem van plaats

veranderd, en zat nu toevallig aan een tafeltje, dat de muzikante al bezocht had.

De violen hadden intussen vrolijk doorgespeeld; ik weet niet of dat de goedgeefsheid aanwakkerde of niet. De dames speelden nog een kort en zeer snel trio, maakten een buiging en vertrokken. Nu zag een eenzame klarinettist zonder hoed de kans schoon om zijn talenten te laten horen.

‘Echt iets voor ons land: die opeenvolging van slechte muziek,’ verzuchtte Nurks.

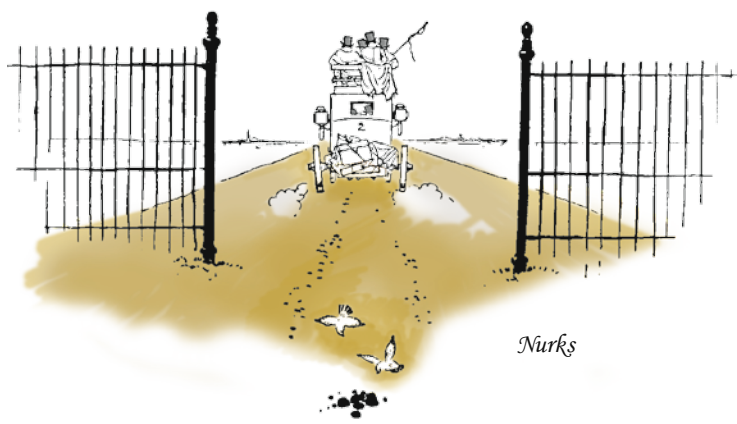
‘Ik vind het wel vrolijk,’ zei ik voorzichtig.

‘Ja maar,’ zei hij, mij strak aankijkend en een lange teug limonade nemend – ‘ja maar – ik geloof niet, om je de waarheid te zeggen, dat jij nou zo erg muzikaal bent.’

Ik geloof dat ik maar niet meer op mijn neef moet terugkomen. Nu ik erover nadenk, weet ik nauwelijks meer waar ik de vermetelheid vandaan gehaald heb om hem aan u voor te stellen. Ik vertel u dus maar niet hoe wij in het ‘Wapen van Amsterdam’ dineerden aan de lange gastentafel. Hoe hij halffluid fluisterde over de zuinigheid van een paar arme vrienden, die tegen de voorschriften van de kastelein in, een halve fles voor twee personen bestelden om zich daarna een indigestie te eten aan het soepvlees, dat meteen na de bouillon werd geserveerd, in de stellige overtuiging dat er geen ander vlees meer komen zou; hoe zijn blikken even later de arm verlamden van een deftige heer met een ouderwetse pruik op, die – ik geef het toe: niet bepaald handig – een taaie kip met een bot mes te lijf ging; hoe hij een meisje, dat nog niet veel van de wereld gezien had en dat vlak tegenover hem zat, bij tijd en wijle zo spottend aankeek, dat zij eerst het idee kreeg dat zij teveel at, om zodoende voor alle nieuwe schotels te bedanken, om er vervolgens van overtuigd te raken dat zij gemorst had, en haar best deed om een blik in de spiegel te werpen om te weten te komen wáár precies; hoe ik, toen wij na het eten nog eens om de hertenkamp wandelden, in duizend angsten leefde dat hij een klap zou krijgen van de paraplu van een van de in blauwe jassen gehulde handwerkslieden die met beminnelijke, beminnde en beminde dienstmeisjes (uitgedost met zwarte zijde

hoeden en bruine schouderdoeken) aan hun arm met grote stappen voortschreden, aangezien hij de uitmonsteringen van deze heren voordurend meende te moeten aanduiden met ‘apenpakken’, ‘billentikkers’ en ‘sleepjurken’.

Na nog een aantal momenten van angst en vreze, kregen wij de goede, brave mensenvriend Robertus Nurks bij herberg ‘De Bel’ in de diligence. Nog even stak hij zijn hoofd uit het raampje om ons in te lichten over het reisgezelschap: ‘Niet veel soeps’, en toen reed hij weg.

Boerhave en ik wandelden tezamen nog even de poort uit, en toen wij over het Hazepatersveld aan de rand van Haarlem heenblikten en de zon zagen die bloedrood onderging en haar warme kleur leende aan de witte schuimige wolkjes die als dunne sluiertjes door de lucht dreven, durfde ik Boerhave een mooie maandag te voorspellen, en vergat hij in 't vooruitzicht van bloeiende pijpbloemen en levende wijngaardslakken, spoedig geheel en al de beminnelijke bloedverwant, met wie ik hem in kennis had gebracht.

(1839)

DE FAMILIE STASTOK

DE AANKOMST

In het kleine stadje D werd op een donderdag in de maand oktober 's middags rond één uur het steile ijzeren trapje neergelaten van een gele diligence, de verbinding onderhoudend van C over D naar E vice versa, en uit die postkoets daalde niemand anders dan uw onderdanige dienaar Hildebrand. Hij had gereisd met een bleke dame, die hem verboden had te roken en die voortdurend de kronkelbochten van haar lange bontsjaal had zitten verschikken, die nu eens gezucht had, dan eens ingesluimerd was, dan eens eau de cologne genomen had, dan weer eens geslapen had en die bij dat alles voortdurend lelijk was geweest. Naast haar op dezelfde bank had een jong meisje gezeten in een blauwgeruit manteltje en met op het hoofd een strooien hoedje met een blauw lint met bruine strepen. Zij was zeer bang voor de bleke dame naast haar en bleef op veilige afstand, al had zij soms de goede wil om bij het verschikken van de bontsjaal te helpen. Eenmaal had zij daarvoor zelfs een mollig handje met rode vingertjes ontbloot, maar de bleke dame had haar aangestaard en toen had het meisje haar neus gesnoten, volgens de in het menselijk verkeer vertrouwde methode, waarbij de neus de tol betaalt voor al onze vergissingen, voorbarigheden en misslagen. Tot zover de achterste bank. Op de volgende bank had een joodse vrouw gezeten, als een oosterse edelsteen ingeklemd tussen twee christenen, zij verborg onder een groen manteltje met noppen een klein kind, waarop zij zeer trots was omdat het geen seconde huilde, zelfs niet toen zij het halverwege de reis een schone luijer aandeed. Het zeer kleine kind had een zeer grote speen in de mond. Van de christenen, tussen wie zij beklemd zat, had de een een grote, zilveren bril met ronde glazen, een zilveren sigarenkoker, een zilveren potlood, een zilver horloge plus zilveren broek- en schoengespens, waaruit ik opmaakte dat hij een zilversmid was; en de andere een koperen tabaksdoos en een koperen ketting op zijn buik, waaruit ik besloot dat hij niets minder kon zijn dan de meesterknecht van een banketbakker. De eerste haalde, omdat er niet gerookt mocht worden, de zilveren sigarenkoker een aantal keren uit zijn zak, om hem voor de lol open te doen, er een sigarenpijpje

uit te halen, en erin te zoeken naar iets dat er niet in zat, maar dat, als het er wél ingezeten had, beslist van meer nut geweest zou zijn dan het pijpje, om hem vervolgens weer dicht te doen, na het eerdergenoemde pijpje er, eerst met platte end en daarna met het open uiteinde naar beneden weer keurig ingepast te hebben. De tweede man stak uit de koperen tabaksdoos van tijd tot tijd een pruim in zijn mond. De zilveren man had een grote neiging tot spreken, de koperen scheen vastbesloten geen mond open te doen. Vóór de zilveren zat een knorrige, dikke man die ik niet durfde aan te spreken, want hij had twee jassen over elkaar aan, een rotan stokje in de hand, een kleur alsof hij recht van een vechtpartij kwam en een uitdrukking op z'n gezicht alsof hij met de eerste de beste die hem aansprak een nieuwe vechtpartij zou beginnen. Het was ongetwijfeld een commissaris van politie of een officier in burger. Naast hem sluimerde een jongeman met een scheiding in het haar, hoge jukbeenderen, een blauwe das, een roodgebloemd vest, hele korte dichtgeknoopte mouwen aan een bruin jasje, handschoenen met bont en overschoenen. 't Was een Duitse vertegenwoordiger. Naast hem – maar wat heb ik eraan u mijn talent te tonen door 't beschrijven van een reisgezelschap dat volstrekt niet spectaculair was, en dat ik aan 't begin van dit hoofdstuk al vaarwel had gezegd? Om kort te gaan: ik stapte van het trapje, viel eerst bijna in de armen van een besnorde heer, met een stijf been en een gele rotan stok, die de bleke dame kwam afhalen, dook toen onder de reeds tegen het dak van het voertuig gezette ladder dóór, riep de knecht toe: 'Die zwarte koffer met een H!', gaf de conducteur een footje, en keek uit naar iemand die mijn spullen zou kunnen dragen zonder de verleiding te voelen ze bij zijn eigen adres te bezorgen.

'Is uwé meheer Willebram, als ik vragen mag?' vroeg een zwak, pieperig stemmetje, blijkbaar toebehorend aan iemand die nog nooit een onbekende van de diligence gehaald had. De vraag werd gericht tot de commissaris van politie.

‘Ben je verd... gek geworden, kerel,’ zei de commissaris van politie.

‘Moet hij uit deze wagen komen?’ vroeg de man van het blinkende metaal op opgewekte toon.

‘Dat zal *ik* wezen,’ zei ik.

Het mannetje, dat vóór mij stond, was zijn opvoeding waarschijnlijk in een weeshuis begonnen en was nu bezig haar op kosten van de hervormde barmhartigheid in een zogenaamd diaconiehuis te voltooien. Hij was hoog in de schouders en stijf in de knieën, droeg een lange, bruine duffelse jas met op de mouw het merkteken ‘drager dezès geniet liefdadigheid’ en had onder zijn arm een versleten aktetas.

‘Ik moest een boodschap voor meheer doen,’ zei het mannetje, dat ik op achtenzestig jaar schatte,’ en toen zei meheer dat ik meteen ’r ’s naar de dullezjan zou gaan om te kijken of meneer gekomen was. Uwé mot niet kwalijk nemen, dat ik uwé niet subiet kon.’

Nu, aangezien men de alleronmenselijkste beul zou zijn om ’t iemand kwalijk te nemen dat hij u niet kent, omdat hij u nog nooit van z’n leven gezien heeft, schonk ik de goede diaconiebewoner op dit

punt volkomen vergiffenis, liet mijn koffertje totdat het opgehaald zou worden in de ‘Rustende Moor’ en sukkelde met mijn nieuwe kennis naar het huis mijns ooms, onder het genoeg onderweg vriendelijk door hem onderricht te worden aangaande het doel van een groot gebouw met gotische deuren en vensters, waarop een toren stond met leistenen, een appel en een weerhaan, waarvan hij zei dat het ‘een kerk’ was, als ook omtrent een brede streep groenkleurig vocht tussen twee hoge, gemetselde wallen, waarvan hij verklaarde dat het hier ‘de gracht’ betrof.

‘En dit is het huis,’ zei hij, zijn oude benen op een stoep zettend een flinke ruk aan de bel gevend, daarbij het gezicht zettend waarmee een oud man te kennen geeft: ik kan *toch* niet horen of die bel hard of zacht rinkelt.

DE ONTVANGST

Het duurde een minuut of wat alvorens een eigenaardig sloffen in het voorhuis de aankomst van een bejaarde keukenmeid verried, die eerst natuurlijk de aardappel waaraan zij bezig was had moeten afschillen, daarna de pan van haar schoot en haar voeten van de stoof had moeten zetten, om vervolgens haar rode sloffen aan de trekken, haar neus met de buitenkant van haar hand af te vegen, haar schortje schuin omhoog te slaan en de lange weg te aanvaarden die van de keukendeur tot de barometer twintig en van de barometer tot de mat zes stappen kostte. Ik bekeek in de tussentijd de voorgevel van de woning.

Het huis was, als mijn oom, burgerlijk. En ofschoon het huis ouder was dan mijn oom, waren beiden van een voorbije eeuw. Het huis had een trapgevel en de bovenste verdieping bezat glas-inloodruitjes. Er was maar één zijkamer, met twee schuiframen, versierd met groene, gazen gordijntjes op brede, koperen roeden, in het midden een klein beetje opengeschoven om het licht vriendelijk uit te nodigen de twee bloempotten van mijn tante te beschijnen met het uitdrukkelijk verbod om iets

anders in het vertrek òf te verfraaien òf te verbleken. Ik was benieuwd of ik ooit in die kamer zou worden toegelaten.

De ontvangst was oprecht hartelijk: mijn oom en tante, die mij nog nooit ontmoet hadden, schenen zeer verheugd dat genoeg te smaken, hoewel het genoeg bij mijn oom enigszins bedorven werd door de omstandigheid dat ik juist op een donderdag gekomen was, de dag waarop immer de voorkamer ‘gedaan werd’, zodat we nu ‘achter moesten zitten.’ Mijn tante meende dat neef een en ander wel voor lief zou nemen en dat hij in het huis van zijn ouders vast ook wel eens ‘achter had moeten zitten’, waarop neef zei dat de achterkamer een hele leuke achterkamer was, en dat hij toevallig erg dol was op achterkamers, waarop oom zei dat hij er, al zei hij ‘t zelf, *niet* van hield, en tante het met neef eens bleek te zijn, omdat zij er wèl van hield, waarop oom hen een weinig tegemoet kwam door te zeggen dat hij er ‘s avonds wat minder bezwaren tegen had, waarop tante en neef zeiden dat zij er ‘s avonds zo mogelijk nog meer van hielden dan overdag, zodat met eenparigheid van stemmen besloten werd dat een achterkamer met hoge ramen des avonds op haar voordeligst is. Ik ben verplicht hieraan toe te voegen dat de gehele woordenwisseling op de meest goeiige en vriendelijke manier gevoerd werd, terwijl oom met een zwavelstokje zijn pijp weer aan de gang bracht en tante met een minzaam lachje en een bonte theedoek de koffiekopjes afdroogde. Terwijl ze de hele boel op een dienblad stapelde, zei ze ineens: ‘Wel heremetijd, Hildebrand, had je geen trek gehad in koffie?’

Nu was er inderdaad op dat ogenblik niets waar ik vuriger naar verlangde dan naar een kop koffie, maar omdat ik tante ervan verdacht dat zij oude koffie voor mij wilde opwarmen, bedankte ik edelmoedig en zei ik dat ik straks wel met oom een borreltje zou nemen, waarop mijn oom verklaarde dat hij dat altijd inschonk als de diligence van twee uur voorbij kwam.

Met dat vooruitzicht schoof ik mijn stoel wat dichterbij de haard, de plek waar mijn oom altijd zat als hij ‘achter zat’, ofschoon er nooit gestookt

werd vóór november en er dus geen vuur brandde, en begon naar mijn neef Pieter te vragen.

Mijn neef Pieter studeerde in Utrecht in de rechten, maar hoewel ik bij verscheidene gelegenheden aan verscheidene studenten van verscheidene faculteiten gevraagd had of zij misschien mijn neef Pieter Stastok kenden, had ik nog nooit een bevestigend antwoord gehad, zodat ik, onzeker over de oorzaken waaraan deze onbekendheid misschien moest worden toegeschreven, van lieverlede begonnen was met niet meer naar *mijn neef* Pieter Stastok te vragen, maar naar de *een of andere student* Pieter Stastok.

‘Je zou hem al gezien moeten hebben, neef Hildebrand,’ zei Stastok senior, ‘want hij had beloofd je af te halen.’

‘Om je af te halen,’ herhaalde mijn tante, terwijl ze haar breiwerk in haar schoot liet vallen en over haar bril keek, ‘hij zal je misgelopen zijn!’ Maar hij zal zo wel komen. Hij is zo druk met zijn examens! Ik ben wel ‘s bang dat hij te hard werkt! Hij is zo serieus, weet je!

En nog maar amper had ik de tijd gekregen om mijn verlangen te uiten om die zeldzame combinatie van ernst en arbeidzaamheid, Stastok junior, te aanschouwen of de bel ging, de sloffen van de keukenmeid sloften en de voetstappen van de Utrechtse student werden gehoord.

Hoewel ik nooit enigerlei bijzonderheid over mijn neef had weten te achterhalen, zodra hij binnenkwam, kende ik hem door en door. Zijn gehele wezen straalde collegelopen uit, zijn gehele lichaam dicteerde dictaten. De bleke kleur, het gebogen hoofd, de stalen bril, de suffe das, het jasje met de twee rijen knopen, de ketting met het nauwgezette sleuteltje om het horloge op te winden, de niet te nauwe, maar ook niet te wijde pantalon, de opgelapte laarzen, de ruwe handschoenen, het zwarte rotan wandelstokje met twee nuffige kwastjes – uit alles sprak de student die van het universitaire leven alleen de collegezalen en bibliotheken kent; van de studenten alleen zijn stadgenoten en de ouderejaars die hem ontgroend hebben; van de

burgers alleen zijn hospita; de student die een kleur krijgt als hij twee, en die een straatje omloopt als hij zes studenten tegenkomt; de student die een vereniging zou willen oprichten, waarvan niemand lid zou willen worden; die elke dag vijf borden eten laat bezorgen op zijn kamer: één met plakjes vlees, één met postelein uit een weckfles, één met dito andijvie, één met opgewarmde aardappels en één met rijst met bessensap, omdat hij de moed niet heeft een restaurant binnen te stappen; de student die duizend angsten uitstaat, dat iemand hem de krant zal vragen waarachter hij zich verbergt; de student, wiens naam de andere studenten voor 't eerst horen, als zij toevallig op 'n college zijn waar de drager van die naam gesommeerd wordt op een vraag te reageren. Zo'n student was zonder twijfel mijn onbekende neef Pieter Stastok.

Pieter

‘Hoe komt het, Piet! dat je neef Hildebrand bent misgelopen?’ vroeg tante verwonderd.

De student Pieter Stastok keerde zich om, teneinde zijn stokje in een hoek te zetten, en zei dat de diligence wonderbaarlijk vroeg was geweest; een omstandigheid die inderdaad wonderbaarlijk genoemd mocht worden, aangezien wij onderweg een half uur oponthoud gehad hadden door een val van een de paarden. ‘Hij was nog even bij de boekhandelaar geweest, die zijn dictaten in zou binden, en was toen regelrecht naar de diligence gegaan, maar had daar tot zijn verbazing gehoord dat die er allang was en dat ik met de knecht was meegegaan,’ enz. enz.

De werkelijkheid was dat hij een tijd doelloos had rondgelopen, tot hij zeker wist dat ik veilig en wel onder zijn vaders dak gearriveerd was, uit pure angst bij de diligence de verkeerde persoon aan te spreken. Welnu, als hij de commissaris van politie getroffen had, zou dat zijn stemming beslist voor zes weken bedorven hebben.

‘De neven moeten nu maar eens goed kennismaken,’ zei mijn tante, die tot de minzaamste aller schommelige huismoeders behoorde, ‘ze zijn immers allebei student.’

‘Ja maar,’ zei Pieter, die nog moest wennen aan het kennismakingsritueel, ‘in verschillende vakken.’

Dat was waar, en zelfs op verschillende universiteiten. Maar ik heb me nooit zo met Leiden verbonden gevoeld, dat ik niet graag dronk op de harmonie tussen de zusteruniversiteiten, een toost die overal wordt uitgebracht waar Utrechtse en Leidse studenten bijeen zijn, maar die men niet te vaak moet herhalen om geen ruzie te krijgen. Wat ons betreft, er kwam al spoedig een gelegenheid voor een toost, want na nog een woord of wat met Pieter Stastok om er achter te komen wáár hij in Utrecht woonde, waarop het antwoord was: ten huize van een godsdienstleraar in de Lijsbetstraat, en na een kort gesprek met een oom over het nieuws, dat er niet was, en een identiek gesprek met mijn tante over de goudleren wandbekleding van de kamer, waarvoor, naar zij eens had horen zeggen, de schoenmakers in Waalwijk, vóór

zij door de brand van 1824 geruïneerd werden, grote sommen geld zouden hebben willen geven, kwam het diaconiemannetje (dat ik bij deze gelegenheid met de naam 'Keesje' hoorde betitelen) binnen met de boodschap dat 'de wagen van tweeën' zojuist gepasseerd was; waarop tante, na haar bril te hebben afgezet, een kastje opende en daaruit een flesje met Van der Veen's kruidenbitter, een flesje met de door drankbestrijders ('Erger dan de cholera!') zozeer gesmade jenever, en drie glaasjes tevoorschijn haalde. Oom wenste mij santé.

De dag verliep zoals dagen van kennismaking plegen te verlopen. Wij bevielen elkaar goed en ik werd dikke vrienden met Pieter. 's Middags stal ik het hart van mijn tante nog eens door van schorseneren te houden en bezorgde ik mijn oom bijna tranen in de ogen door met opgewondenheid over gestoofde hom van de kabeljauw te spreken. Om Pieter een plezier te doen, liet ik wat kennis van de wereld van Vrouwe Justitia blijken, door het begrip 'vruchtgebruik' te pas te brengen. Na de middag deed mijn oom een slaapje bij de koude haard en ging mijn tante naar boven. Daarna dronken wij tezamen gezellig thee, zagen de achterkamer op z'n allervoordeligst, en ga zo maar door.

Mijn oom was een man die, net als zijn vader en zijn grootvader, een zeer bloeiende lintweverij had bezeten; om de hele waarheid te onthullen, moet ik vertellen dat hij die nòg had, maar dat er in het geheel niet meer in gewerkt werd, terwijl op de zolders nog vele ellen lint lagen, die hij 'liever liet verrotten, dan ze onder de prijs te verkopen'. Hij behoorde tot de mensen, die hun zaken aan kant gedaan hebben, de hoop op verdere winsten opgegeven hebben en die zich nu met een kalm inkomen, een onverzettelijke afkeer van stoommachines en de Haarlemse courant tevredenstellen. In de loop van de avond ontdekte ik dat hij een bijzondere genegenheid had voor het stopwoord 'al zeg ik het zelf', die alleen overtroffen werd door de verslinderdheid van zijn echtgenote aan de uitroep 'wel heremetijd!'. Het echtpaar leek deze termen buitengemeen te beminnen, al moet ik toegeven, dat zij ze soms afwisselden met de bevallige

tussenwerpsels 'wat hamer', 'goeie genade', 'och grut' en andere bastaardvloeken. De student Petrus Stastokius Jr. had op dit gebied niets bij te dragen als zijn geliefkoosde 'waaratje', waarbij ik, om eerlijk te zijn, meteen moet toegeven dat hij er in 't geheel geen misbruik van maakte.

HILDEBRAND ZIET DE STAD EN PIETER WAAGT ZICH AAN HET BILJARTSPEL

Ik werd een dag later om zeven uur wakker en toen ik de groene, wollen gordijnen openschoof om te zien wat voor weer het was, schrok ik omdat Pieter (wij sliepen in dezelfde kamer) zich reeds geverticaliseerd had en bezig was zich, met zijn bril op, van een paar schone kousen te voorzien. Plichtmatig had zijn moeder de kousen de avond te voren gedeeltelijk binnenstebuiten voor hem gereed gelegd, teneinde hem het aantrekken te vergemakkelijken.

De oude Stastok was een man van de klok en stond om zes uur op, met het doel om half acht aan het ontbijt te zijn. Omdat hij volstrekt niets te doen had, vulde hij de tussentijd met het roken van zijn pijpje. Het is opmerkelijk dat men, naarmate men minder om handen heeft, steeds minder soepel over het begrip 'tijd' pleegt te denken. Indien men de goede Pieter Stastok Senior de moeilijke vraag naar de zetel van de menselijke wil had voorgelegd, zou hij, als hij daarvoor genoeg tegenwoordigheid van geest gehad had, zijn wijsvinger op vijf centimeter van zijn maag gelegd hebben, door die beweging het gedeelte van zijn ingewanden aanwijzend dat hij 'zijn gouden horloge' noemde. En inderdaad, als ik mij door een gouden horloge zou willen laten regeren, zou ik een horloge als dat van mijn oom willen hebben, want dat was een goed, groot, stevig uurwerk, en omdat het iedere morgen, klokke negen, met de torenklok werd gelijkgezet, liep het doorgaans volmaakt.

Ik vond mijn oom in de voorkamer (die lang niet zo'n heiligdom was als ik mij had voorgesteld) waar hij juist afscheid nam van de barbier, die hem aan huis was komen scheren. Hij had zijn slaapmuts nog

op het kale hoofd, want hij was gewend pas om elf uur een pruik op te zetten.

‘Mooi weertje, neef Hildebrand,’ riep hij mij toe, ‘mooi weertje, al zeg ik het zelf.’

Tante, die al zat te breien, zette – wonderlijk genoeg – haar bril af om mijn kamerjas te bekijken en na een ‘heremetijd, zijn *die* dingen weer in de mode?’ (het was 1836), begon zij aan een opsomming van alle peignoirs met sjerpen die haar vader en haar man in vroeger eeuwen gedragen hadden en die, volgens haar, nog altijd boven in een kast hingen.

Oom vond de kamerjas wat te informeel voor een jonge man, en in de ogen van Petrus leek ik in mijn ochtendgewaad zo volmaakt op de grootste fuijnummers van de Utrechtse universiteit, dat hij mij, geloof ik, voor een onverbeterlijke losbol begon te houden.

De bijbel werd opengeslagen en mijn oom las er uit voor. Een respectabele gewoonte. Mijn oom las niet vloeiend, niet mooi, zelfs niet correct op sommige momenten – maar het was stichtelijk, want hij las de bijbel; het was goed, want hij las met eenvoud; het was mooi, want het was aan hem te zien dat hij geloofde. Hij las Lucas 10 en in het bijzonder trof mij, in dat gezelschap en uit zijn mond, het 21ste vers: ‘Ik dank u, Vader, Heer des hemels en der aarde, dat gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt, en aan de kinderkens hebt geopenbaard.’

Na het ontbijt ging Pieter ‘voor zijn examen werken’, wat inhield dat hij met rode, blauwe en zwarte inkt uitvoerige tabellen ging maken van regels en beginselen. Ik volgde hem naar zijn kamer, waar ik mij tot koffietijd met een paar boeken bezighield.

Toen was het ogenblik daar dat mijn neef mij aan de stad en de stad aan mij zou laten zien. Wij gingen samen op stap en omdat hij een wandelstok meenam, liet ik de mijne thuis. Wij zagen: eerst de gracht, daarna de korenbeurs en vervolgens twee kerken met praalgraven en kosteren, die graag een fooitje wilden hebben, alsmede in een van de kerken een orgel dat, op het Haarlemse orgel na, het mooiste van de wereld

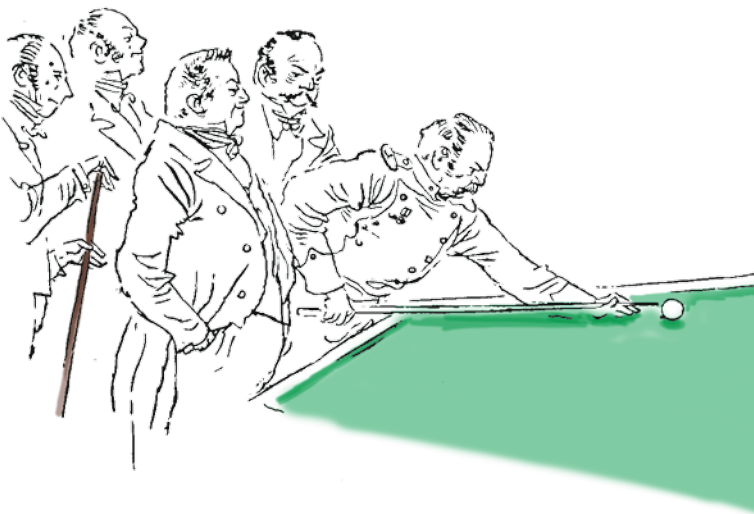
was, een eer, die ik in Gouda aan het Goudse, in Leiden aan het Leidse, in Alkmaar aan het Alkmaarse, en nu dus in D. aan het Deese hoorde toekennen. Wij beklommen zelfs met levensgevaar een kerktoeren en merkten op dat het er woei, en dat er rond de stad veel weiland, veel water en veel molens waren. Daarop begaven wij ons naar het stadhuis en zagen daar dat onze voorvaderen nóg beter schilderden en er nóg gezonder uitzagen dan wij, terwijl ik tegelijkertijd het mannelijke uiterlijk van de Deese schutters kon bewonderen. In zijn ijver om mij alles te laten zien, bracht Pieter mij zelfs naar de vleeshal, naar de vismarkt en naar een grote, vierkante eendenvijver die hij ‘de haven’ noemde. Al wandelend informeerde hij ernstig naar het aantal colleges dat de juristen in Leiden op één dag hadden en naar de hoeveelheden tekst die professor A. dicteerde, en toen ik ’t gesprek voor de afwisseling naar onderwerpen van lichter gewicht stuurde, ontdekte ik dat hij, Pieter Stastok wel eens domino speelde, ja zelfs wel eens biljartte, en omdat wij juist voor een koffiehuis stonden, nodigde ik hem uit zich in de laatstgenoemde kunst met mij meten.

Er waren aardig wat mensen in het koffiehuis, maar omdat wij alleen met het biljart van doen hadden, hinderden zij ons in het geheel niet. Pieter sloeg de mouwen van zijn jas omhoog en vroeg de caféjongen om een ‘goede keu’. De jongen gaf hem natuurlijk de beste die er in het rek stond en daarna viel mij de eer te beurt om te beginnen.

Wij hadden nauwelijks een paar caramboles gemaakt, toen een luidruchtig geroep al onze zaligheden verstoorde: ‘Pot, jongen!’ Het geroep kwam van een zelfingenomen, jonge advocaat, die kort tevoren afscheid had genomen van de studentensociëteit in Utrecht, maar nog niet was toegelaten op de Herensociëteit van D. en van dit interregnum gebruik maakte om alle dagen in koffiehuis ‘De Noordstar’ pot te spelen.

‘Pot, jongen!’ Wij wisten wat het betekende. De genoegens van een tweepersoons partijtje caramboleren dienden te wijken voor het potspel, waaraan een grote groep spelers de krachten zou

kunnen wijden. Alle vaste liefhebbers kwamen uit hun hoeken en vroegen dopjes voor hun pijpen. De jongen reikte enkele heren hun eigen keuen aan, en de jonge advocaat nam een krijtje om de scores te noteren. Met een kleine stuiptrekking zei Pieter, die ik nog niet als een gigant van het groene laken had leren kennen, 'ja', toen men hem vroeg of hij wilde meedoen.

'Ik begin,' riep een barse stem, die aan niemand anders toebehoorde dan aan de heer met de twee jassen over elkaar, die ik in de diligence voor een commissaris van politie gehouden had. Het bleek mij echter dat hij volstrekt geen commissaris van politie was, maar opzichter van de kleine manege van D. en tevens eigenaar van de kleine schouwburg.

'Wie nu?'

Pieter Stastok ging naar de jonge advocaat toe om hem in te fluisteren dat hij het was.

'Zo! Dus jij doet ook mee?' vroeg de jonge advocaat, die als stadgenoot mijn neef wel kende.

Pieter Stastokius Junior legde zijn pijp weg, maakte de punt van zijn keu onmatig ver wit, drukte de vier vingers van zijn linkerhand op 't biljart, krulde zijn duim bevallig om, zodat hij aan het

hele gezelschap zijn tot op het bot afgekloven nagel vertoonde en begon met zijn rechterhand de keu tussen duim en vinger heen en weer te bewegen op de manier die deskundigen 'zagen' noemen. Van 'effect geven' had Pieter geen enkel benul en omdat het hem aan oefening in het edele potspel ontbrak, werd hij bijna zo wit als zijn bal. En toen hij tenslotte durfde stoten, eindigde zijn exercitie met de klos die iedereen al van verre had zien aankomen.

Spoedig was het zover dat het zweet Pieter in grote parels op het voorhoofd stond. Hij bracht er niets van terecht en na enige tijd riep de caféjongen dan ook dat de heer Hastok (de *St* was onduidelijk geschreven) de rode lantaarn voerde. Met verwilderde blik stond het arme voorwerp van de voortdurend toenemende spotternijen steeds meer krijt aan zijn keu te strijken. Hij scheen vooral bang van een wat al te amicale jongeman van drieëntwintig jaar, die student geweest was, maar vanwege zijn slecht gedrag door zijn ouders naar huis was gehaald. Opnieuw kreeg hij de beurt.

'Welke bal?' vroeg hij verlegen.

'Die witte!' riep een verlopen student.

'Die ronde!' zei een andere grappenmaker.

'Die aan de band,' zei een dikke graanhandelaar, die medelijden kreeg.

Het maakte allemaal niet meer uit. Pieter had geen droge draad meer aan zijn lijf. Hij zaagde en zaagde en zaagde. En stootte centimeters naast de bal. Aansluitend vertoonde hij opeens grote haast om te vertrekken.

De frisse oktoberlucht scheen hem weer wat moed en zelfvertrouwen toe te waaien.

'Goede spelers,' zei hij, 'maar, waaratje, een kampioen zat er niet tussen. Ik had een kromme keu,' voegde hij eraan toe, 'en heb je gezien hoe slecht dat laken was.'

Ik had alles gezien.

Bij Pieter thuis stond het eten al op tafel, maar Pieter had geen honger.

HET DIAKENHUISMANNETJE VERTELT ZIJN HISTORIE

Drie dagen had ik nu bij de familie Stastok vertoefd en in die tijd was ik goede vrienden met Keesje geworden. Een paar keer had hij mij door de stad vergezeld om me de weg te wijzen als ik een boodschap doen moest, en omdat hij, als zoveel oude mensen, praatziek was, en ik dat gebrek soms met veel oude mensen deel, hadden wij samen al heel wat doorgenomen. Keesje was een eenvoudig, oppassend en goedaardig mannetje. Hij had een flauwe herinnering aan zijn vader, die borstelmaker geweest was en grote ‘zulveren’ gespen op zijn schoenen had gedragen. Behalve de gespen herinnerde hij zich niets meer van hem dan zijn dood: dat hij met een zwarte hoed en een witte das achter de lijkbaar gelopen had en dat er, toen hij thuis kwam een zwarte doek over de spiegel had ‘gehongen’, en dat hij bij die gelegenheid zoveel harde broodjes had mogen eten als hij maar wilde; en dat er een magere tante geweest was, die zoveel witte wijn had gedronken, dat een dikke oom gezegd had: ‘Je krijgt niet meer.’ Zijn moeder had hij nooit gekend. De dikke oom had hem naar ‘t Weeshuis gebracht; hij had daar wat lezen en schrijven geleerd en was toen ‘op timmeren’ gedaan, maar omdat hij te zwak was voor dat werk, had men hem bij een apotheker geplaatst, alwaar hij flesjes moest spoelen, een baantje dat niet uitgesproken rijk is aan schitterende vooruitzichten. Vijftien jaar had hij de apotheker gediend, maar omdat hij maar weinig lezen kon en dikwijls tegelijk twee kwartliterflessen, drie ronde flessen, een kinderflesje, een zalfpotje en een pakje poeiers weg moest brengen, was ‘t hem, helaas, eens gebeurd dat hij een stopmiddel bezorgd had bij iemand die aan hardlijvigheid leed, terwijl hij de laxermiddelen had afgegeven bij een dame die diarree had, waarna hij, als niet afdoende geletterd, ontslagen werd. Hij had een tijdje bij een kantoor gewerkt en was daarna huisknecht geweest bij mensen, die bankroet of hemelwaarts waren gegaan. Toen de gemeenten hun toelagen aan de gemeentelijke weeshuizen introkken,

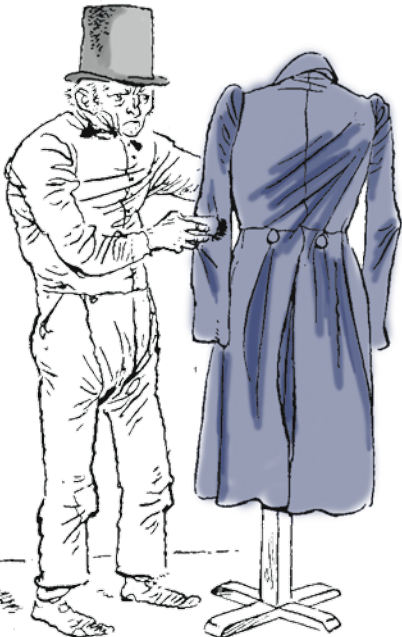
was hij te oud om op de Drentse hei te werk gesteld te worden en had het Weeshuis hem overgedaan aan het Hervormd Bejaardenhuis. Vanuit die Diaconie werd hij op zijn oude dag nog door mijn oom en paar andere lieden van diens soort gebruikt voor het poetsen van schoenen, borstelen van kleren, halen van couranten, in één woord: voor het doen van de wat minder belangrijke boodschappen. Wat, volgens de mededelingen van mijn oom, Keesjes carrière het meest had gedwarsboomd, was zijn verregaande domheid en zijn even verregaande mensenvrees.

Behalve de achterkamer met het hoge licht, was er in het huis van Petrus Stastok Senior nog een achterkamer, die vanwege de kleine tuin waaraan zij grensde, begrijpelijkerwijs ‘de tuinkamer’ genoemd werd. Als men de tuindeur uitging, zag men eerst een soort trottoir van gele klinkers, van zo’n drie meter breed; en als men dan over een muurtje van blauwe stenen heenstapte, was men eensklaps in de kleine Hof van Eden van mijn tante. Men zag er een grote appelboom, waaraan soms meer dan een dozijn goudrenetten groen werden, verscheidene rozenperken, waaromheen in ‘t voorjaar een kring gele krokussen bloeien moest, een paar seringenbomen, twee goudenregens, een kersenboom, en tegen de muur aan de ene kant een druivenstok, en aan de andere een moerbeiboom. De paden waren niet met gewoon gras, maar met rode en witte madeliefjes en zg. zee gras omzoomd. Omtrent deze tijd stonden er verscheidene potten met asters en twee of drie dahlia’s in bloei; en achterin was een groengeschilderd prieeltje met wilde wingerd, kamperfoelie, rupsen en spinnen. Naast de tuin stond de oude fabriek, waaraan, tegenover ‘t prieel een kleine loods was gebouwd met een klein plaatsje, waar Keesje zijn bezigheden verrichtte. Om het plaatsje stond een hekje.

In het prieeltje zocht ik, op zaterdagmorgen na het ontbijt, met een boek onder de arm het zonnetje. Waarom ik het boek niet opensloeg zal zo dadelijk blijken.

Ik had nauwelijks met mijn zakdoek het stof van

de bank in 't prieeltje geslagen, en was bezig om op mijn gemak zittend, de ogen rustend op het loodsje, het plaatsje en het hekje, mij te verbazen over hoe goed alles bij mijn oom en tante in de verf zat, toen Keesje verscheen. Omdat hij langzaam liep, daar hij bijna zeventig jaar op de schouders torste, had ik tijd genoeg om op te merken, dat er iets aan scheelde. Hij struikelde bijna over het muurtje waarop hij opeens niet gerekend leek te hebben, terwijl hij er toch elke morgen om half tien overheen moest stappen, hij liet de zondagse jas van mijn oom, die hij over zijn arm droeg, door het zand slepen, en liet, voor hij de appelboom voorbij was, de borstel die hij in zijn hand hield, twee keer vallen. Toen hij dichterbij kwam, zag ik dat zijn wangen erg bleek waren onder zijn niet zeer nauwgezet bijgehouden baardje; zijn hele gezicht was somber; zijn ogen stonden dof; en toen hij mij passeerde, zei hij niet zoals gewoonlijk 'Lekker weertje, meheer!' maar nam hij in stilte zijn hoed af en strompelde naar het plaatsje. Met een diepe zucht trok hij daar zijn jas uit, zodat hij mij in zijn smalle, zwarte vest met mouwen zijn gehele magere en gebogen gestalte liet zien. De rode, blikken tabaksdoos, die half uit zijn ene vestzak stak, bleef onaangeroerd, en met opnieuw een diepe zucht hing hij de jas van mijn oom op een hangertje. Met een nog diepere zucht greep hij de borstel, stond enige tijd in gedachten tegen de vleug in te strijken, en begon toen de jas te borstelen, beginnend met de panden.

'Hoe is 't, Keesje! Gaan de zaken niet goed?' riep ik hem toe. Keesje borstelde door. Hij was wat doof.

Als men een volzin herhalen moet, die men op een ietwat meewarige toon heeft uitgesproken, is het totaal onmogelijk om dat met precies dezelfde woorden te doen. Ik stond op, ging wat dichterbij Keesje staan, en zei wat harder:

'Wat scheelt er aan, Kees?'

Kees schrok, keek mij aan, en *bleef* mij een tijdje met strakke ogen aankijken, maar pakte weer een mouw van mijn ooms zondagse jas en begon opnieuw te borstelen. Er liep een traan over zijn wang.

'Foei, Kees!' zei ik, 'wat vreselijk, ik zie waterlanders, geloof ik.'

Keesje veegde zijn ogen af met de mouw van zijn vest en zei: "t is een schrale wind, meheer Hildebrand.'

'Schei uit, Keesje,' zei ik, 'de wind is helemaal niet schraal. D'r is iets met je aan de hand. Ben je een courant verloren?'

Kees schudde het hoofd en ging hardnekkiger dan ooit verder met schuieren.

'Kees!' zei ik: 'je bent te oud om verdriet te hebben. Is er niets aan te doen, vriend?'

De oude man keek raar op bij het horen van het woord 'vriend'. Misschien was 't, helaas, een geheel nieuw woord voor de negenzestigjarige. Een zenuwachtige glimlach, die iets angstaanjagends had, trok over zijn mager gezicht; zijn grijze ogen lichtten even op, werden toen weer dof, en schoten vol tranen. Zijn hele gezicht zei: ik vertrouw u, en zijn lippen zeiden:

'Luister 's meheer! Kent uwé Klein Klaasje?'

Hoewel ik toevallig een zeer bijzondere vriend heb, die Nicolaas gedoopt is, en van wie 't niet ondenkbaar was dat Keesje hem wel eens gezien had, kon ik hem onmogelijk de naam 'Klein Klaasje' toedichten, aangezien hij een zeer lange, blonde jongen is, en nooit zou ik hebben willen geloven dat genoemde Nicolaas, hoe onaardig hij soms ook wezen kan, de oorzaak zou kunnen zijn van oude Keesjes tranen. Ik antwoordde dus dat ik Klein Klaasje niet kende.

‘Heeft meheer Pieter hem uwé dan niet gewezen? De hele stad kent Klein Klaasje. Hij krijgt centen genoeg,’ ging Keesje verder.

‘Maar wat is het dan voor een man?’ vroeg ik.

‘Het is,’ zei Keesje, ‘helemaal geen man. ’t Is een dwerg, meheer! een dwerg, zo waar als ik hier voor je sta. Hij zou zo naar de kermis kunnen. Maar ’t is een vals kreng. *Ik* ken hem goed.’

Ik zag verlangend uit naar wat meer logica in de berichten van Keesje.

‘Hij zit ook in het Huis,’ hernam hij na een korte stilte, ‘hij loopt over straat as ’n gek. Hij verdient geld met z’n bochel. Als er ’n school uitgaat, leggen de jongens geld bij mekaar en laten Klein Klaasje dansen. Dan springt ie in ’t rond net as zo’n aap, en dan maakt ie z’n bochel twee keer zo groot. Ik *heb* geen bochel, meheer!’ liet hij er met een zucht op volgen.

Terecht begreep ik dat Keesje minder jaloers was op de bochel dan op de uit die bochel voortvloeiende winsten.

‘Ik wou,’ ging hij op treurige toon verder, de jas een veel hardere haal met de borstel gevend dan voor stof van negen gulden de meter geraden was, ‘ik wou dat ik een bochel *had*. Ik zou nooit niet meer werken; ik zou centen krijgen; ze zouden om me lachen... Maar ik zou niet drinken,’ zei hij, plotseling van toon veranderend. En de volzin omkerend, voegde hij er, zeer bedaard de jas van het knaapje nemend en hem opvouwend, nog eens bij: ‘Drinken zou ik niet.’

‘Keesje,’ zei ik, ‘toen je door de tuin liep, en toen ik je aansprak, was je bedroefd, maar nu lijkt je wel boos te zijn. Ik zie je liever bedroefd!’

De oude ogen schoten weer vol tranen. Hij stak zijn dorre handen naar mij uit. Ik pakte ze vast, toen hij ze, beschaamd over mijn vertrouwelijkheid, terug wilde trekken, en hij liet ze pas na een bemoedigend kneepje in de mijne rusten.

‘Och,’ zei hij, ‘och, meheer weet dat zo niet, maar ik ben, ik ben veel bedroefder dan boos. Maar Klein Klaasje hep me mishandeld. Klein Klaasje is slecht. De mensen,’ vervolgde hij, naar de schoensmeer bukkend, ‘de mensen denken soms dat ie gek is,

maar hij is slecht.’

‘Luister eens, Keesje!’ zei ik, een klaptafeltje met een ijzeren poot pakkend, ‘ga eens even zitten en vertel me ’s precies, wat Klein Klaasje je gedaan heeft.’

‘Het zal niet helpen,’ zei Keesje, ‘maar ik zal ’t doen, as u ’t tegen niemand zegt. Kent meheer ’t Huis?’

‘Welk huis?’

‘Van de Diakenie.’

‘Ik heb het in ’t voorbijgaan gezien.’

‘Goed. ’t Is een lelijk huis, vin u niet? Een lelijk huis met rooie deuren en vensters, en van binnen alles rood en alles donker. Nou, meneer weet wel dat we daar allemaal arm zijn, allemaal even arm, ik kan ’t niet anders zeggen: net precies als op ’t kerkhof. Ik en een paar anderen verdienen wat, maar ’t helpt niet. We geven ’t an de Vader; en de Vader geeft ons alle weken een zakcentje. Dat is goed, meheer, dat is heel goed. Als ik oud wor, verdien ik geen halve cent meer, maar ik krijg toch me zakgeld. Hier,’ zei hij, een bonte, katoenen zakdoek tevoorschijn halend. ‘deuze, en’ op zijn tabaksdoos kloppend, ‘en deuze, heb ik van me zakgeld gekocht.’

Het was aandoenlijk een man van negenenzestig te horen zeggen ‘als ik oud word’!

‘Klaas,’ ging hij verder, ‘zoals meheer wel begrijpt, krijgt ook z’n zakgeld. Maar wat doet Klaas? Klaas doet niets dan nu en dan de straat voor iemand wieden. Klaas doet of ie gek is. Klaas danst met z’n bochel; en als ie centen krijgt van de mensen en van de kinderen, dan wandelt Klaas de poort uit. Kent meheer de Vette Vadoek?’

‘Nee Keesje.’

‘Dat is een herberg in de Hazelaan, daar drinkt Klaas ’n borrel, en ook wel ’r ’s twee, en ook wel ’r ’s drie borrels.’

‘En als hij dan terugkomt bij ’t Huis?’

‘Oh, hij heeft allerlei truukjes. Hij neemt een grote pruim tabak. Hij haalt ’n sinaasappelschilletje bij de drogist. Dat niemand ’t ken ruiken. Maar soms merkt de Vader ’t. Dan krijgt ie ’n blok aan z’n been, want hij is te oud om slaag te krijgen, en een

man met een bochel sla je trouwes ook niet; maar wat doet ie as ie met 't blok loopt? Dat zeit ie tegen de kinderen: Sttt... jongens! Klaas is ondeugend geweest; Klaas hep 'n borreltje gepakt; en de Vader hep Klaas al z'n centen afgenomen. Je begrijpt 't zeker wel, meheer, zo krijgt ie nog veel meer geld.'

Ik begreep het volkomen.

'Maar dat zijn *zijn* zaken,' ging Keesje door, een schoen van mijn oom oppakkend, die hij poetsen moest, en die onmiddellijk weer neerzettend; 'maar waarom moet ie *mijn* ongelukkig maken? Weet u wat 't is. Ik zal 't u vertellen. Ik had geld, ik had veul geld, ik had twaalf gulden!'

'Maar hoe kwam je daaraan, Keesje?'

'Met God en met ere. Ik had 't gespaard toen ik in de apteek werkte. Somwijlen, as ik 'n drankie buien de stad brocht, bij een zomerhuis of in een theetuin, zei de meheer of de mevrouw: geef de bezorger een dubbeltje; 't is slecht weer. Zo had ik twaalf gulden bij mekaar. Ik mocht die in 't Huis niet hebben. Maar ik bewaarde ze op me hart.'

'Maar waarvoor bewaarde je ze? Had je dat geld nodig, of deeje 't alleen voor 't plezier van 't hebben?'

'Och, meheer!' zei het diakenhuismannetje, het hoofd schuddend, 'as ik 't zeggen mag, de rijke lui weten dat zo niet; 't Bestuur van 't Huis weet 't ook niet, want die hebben die zorg niet. Zukke mensen gaat 't altijd goed, bij leven en bij sterven. Luister 's: we hebben 't goed in 't huis, 't Bestuur is goed; op vastelavond krijgen we bollen met boter van de Regenten; over drie weken as 'r geslacht wordt, krijgt 't Huis 'n os. Dan eten we allemaal gehakt, en de Regenten hebben 'n feessie en eten de tong. We hebben 't 'r heel goed, maar 'n mens, meheer, denkt altijd aan z'n dood.'

'Ik denk anders, Keesje, dat jij 't na je dood heel goed zult hebben!' zei ik.

'Ik hoop 't, meneer: in de Hemel is alles goed, maar dat bedoel ik niet. Ik wou me lijk verbeteren, weet u?'

'Wat is dat, Kees?'

'Luister 's, als we dood zijn, dan leit men ons op stro en we krijgen 't pak an van 't Huis, net as

wanneer we leven, en dan gaan we na 't kerkhof in een put; dat wou ik niet. Ik wou, as ik dood was, geen diakenhuisgoed anhebben...'

Hij zweeg een ogenblik en begon toen weer te huilen.

'Ik wou in me kist leggen, ik weet niet, ik zal maar zeggen, zo as ik er m'n vader in heb zien leggen, met eigen goed an; ik heb nooit een eigen hemd gehad; één eigen doodshemd wou ik hebben.'

Ik was aangedaan. Spreek mij niet van vooroordelen. De rijken der aarde hebben er duizend. Deze man kon alles verdragen: weinig eten, een hard bed en harde arbeid. Hij had geen eigen huis, hij zou geen eigen graf hebben: hij wou alleen de zekerheid hebben dat zijn laatste gewaad het zijne zijn zou!

'Meheer begrijp wel!' ging hij, enigszins schor, verder, 'dat daar die twaalf gulden voor was. Het was veuls te veul. Maar ik wou nog meer: ik wou fassoendelek begraven worden, ik heb geen verstand van die dingen, maar ik had gerekend: vier gulden voor 't linnen, en dan twee gulden voor de mensen die me zouden afleggen, en tien stuivers voor twaalf dragers. Zou dat niet mooi geweest zijn? De bediende van de apteker had het zo beschreven; 't geld zat in 't pampiertje; en alles in een leeren zakkie: dat heb ik dertig jaar op me hart gehad... en nou is het wèg...'

'Heeft Klaas het gestolen?' vroeg ik.

'Neen!' zei hij, uit het droeve gepeins waarin zijn eigen laatste woord hem gestort had, ontwakend, 'maar hij is er achter gekomen dat ik 't had. *Zijn* krib staat naast *mijn* krib. Of ie 't gezien hep as ik me uitkleedde, of as ik me ankleedde, of toen ik ziek was, of dat ik er hardop van gedroomd hep, ik weet 't niet. Het zou best kunnen dat ik ervan gedroomd hep, want ik dacht 'r altijd an. Afgelopen dinsdag had 't de hele middag geregend, zoas meheer nog wel weten zal. Klaas had geen cent opgehaald. Het was te slecht weer; de jongens hielden zich niet met 'm bezig. Z'n zakduiten waren ook weg, en hij had razend veel zin om na de Vette Vadoek te gaan. 'Kees,' zeid'ie na 't eten, 'leen me zes centen.' 'Klaas,' zeg ik, 'dat doe ik niet, want je verzuipt ze toch maar.' 'Kees,' zeid'ie, 'ik mot ze hebben,' zeid'ie, 'as je ze me niet geeft, zal ik

aan de Vader zeggen wat je onder je hemd hep, hoor!' Ik wier wit als 'n doek, en gaf 'm de zes centen. Maar ik zei d'r bij: 'Klaas, je bent een schurk!' Dat zei ik. Of ie daar toen toch kwaad om geworden is, kan ik niet zeggen, maar gisteren mot ie dronken geweest zijn en toen de broeders 'm 't blok andeejen, hep ie as 'n gek geschreeuwd en gezongen: 'Kees hep geld! Kees hep geld! Onder z'n hemmetje hep ie geld! De andere mannen vertelden 't me toen ik thuiskwam. Ik bestierf 't zowat. We gingen na' de mannenzaal en kleeadden ons uit. Klaas lag er al en snurkte as 'n os. Toen ze allemaal sliepen, stak ik me hand onder me hemd om 't zakkie weg te halen en, as ik kon, in 't stro van m'n strozak te verstoppen. Maar eer ik 't los had, ging de deur open en de vader kwam de zaal op met 'n lantaren. Ik viel achterover op me kussen met 't geld in me hand, en tuurde als 'n gek na' de lantaren. Ieder stap die de Vader dee, voelde ik op me hart. 'Kees,' zeid'ie, over me heen bukkend, 'je hep geld; je weet wel dat je dat hier in 't Huis niet verstoppen mag,' en meteen trok ie 't uit me hand. 't Is voor een doodshemd,' stotterde ik, en viel op me knieën in de krib, maar 't holp niet. 'We zullen 't voor je bewaren,' zei de Vader, en maakte 't zakkie open en telde 't geld bedaard. Mijn eigen ogen hadden 't niet gezien sins ik 't 'r ingenaaid had; dat was dertig jaar geleden; 't was me eigen, lief begrafenisgeldje. 'Ik zweer je dat ik niks mee doen wou,' hilde ik, 'dan me eerlijk laten begraven.' 'Daar zullen we zelf wel voor zorgen,' zei de Vader, en weg ging ie met 't geld en met de lantaren. 'Klaas,' riep ik hem na, 'hep 't je verteld, omdat ie...' maar wat holp 't of ik gezeid had 'omdat ie 'n dronkelap is', wat holp 't of ik 'm verteld had dat Klaas alle dagen na' de Vette Vadoek ging? Ik had er me geld niet mee weerom. De hele nacht heb ik geen oog dichtgedaan. 't Is wat te zeggen.'

'Zou je niet eens met de Regenten kunnen praten?' vroeg ik troostend.

'Nee! Nee!,' snikte hij, met de hand over zijn borst wrijvend alsof nog steeds naar het geld op zoek was, 'het geld most weg; dat is 'n wet zo oud as 't Huis, en 't Huis is zo oud – zo oud als de wereld!'

'Luister eens, Keesje,' zei ik, 'je moet en zult je

geld terugkrijgen; ik beloof het je; ik zal er met mijn oom over spreken; die kent de Regenten; wij zullen vragen of ze voor een brave, oude man als jij de wet niet eens willen overtreden. Reken erop, Kees, jij krijgt je geld terug.'

'Denkt u?' zei de arme man, moed puttend uit mijn stellige toon, 'denkt u echt?'

En met een blij gezicht zijn ogen afvegend, gaf hij mij de hand.

Uit behoefte om ook iets aardigs tegen mij te zeggen, vroeg hij:

'Poets ik uw laarzen glimmend genoeg?'

'Prachtig,' was mijn antwoord.

'En is uw jassie goed genoeg geborsteld?' ging hij verder, 'as er iets an mankeert, mot meheer 't maar zeggen.'

Dat beloofde ik hem. Ik ging naar mijn oom en wist hem te bewegen naar de Regenten te gaan. De President liet de Vader bij zich komen en stuurde hem naar de andere Regenten om tot een extra vergadering te komen. Op die vergadering moest Keesje eerst binnenkomen, en vervolgens buiten wachten; daarna moest ook de Vader binnenkomen en vervolgens buiten wachten. Daarna werd er een uur gedelibereerd, een uur dat voornamelijk voorbijging, omdat de President voortdurend zei dat hij de zaak aan de heren overliet, en de heren voortdurend zeiden dat zij de zaak aan de President overlieten.

Omdat er iets moest gebeuren, bracht de President tenslotte als zijn advies uit 'dat het enerzijds, doenlijk was Keesje zijn geld terug te geven, daar Keesje een man was van voorbeeldig gedrag, die het geld zeker tot aan zijn dood toe zo goed zou bewaren als 'de ijverige meneer de penningmeester zelve' - waarop 'de ijverige meneer de penningmeester zelve' een buiging maakte - 'maar dat, anderzijds, de ijverige meneer de penningmeester het waarschijnlijk evengoed bewaren zou als Keesje, en dat het dus volstrekt niet nodig was Keesje in het vooroordeel te sterken dat zijn geld beter bewaard zou worden en zekerder tot deszelfs d.i. Keesjes doel zou worden aangewend, indien hij, Keesje, het zelf bewaarde, dan indien de ijverige meneer de penningmeester het bewaarde; en dat dat zijn advies was.'

De secretaris echter meende met enig recht dat dit advies de knoop niet afdoende doorhakte en stelde dus voor, behalve wanneer iemand anders iets anders zou willen voorstellen, om tot uitvoering van een van beide maatregelen over te gaan, waarna 'de ijverige meneer de penningmeester zelve' de edelmoedigheid had afstand te doen van het 'in bewaring houden der penningen in kwestie', en men eenparig besloot Keesje zijn twaalf gulden, wederom behoorlijk in een zeemleren zakje genaaid, terug te geven.

Keesje heeft nog twee jaar zijn geld 'vlak op zijn hart' gedragen. En toen ik vorig jaar het kerkhof te D. bezocht, bedacht ik gelukkig, dat daar in het algemene graf der armen één man sluimerde, die er eerbiedig was heengedragen door twaalf broeders van zijn eigen keuze, nadat hij, ook een beetje door mijn toedoen, in de gerustheid was ontslapen dat hij in zijn eigen doodskleed zou worden gewikkeld.

Had hij misschien in zijn laatste ogenblikken nog even aan 'meheer Willebram' gedacht?

ER KOMEN MENSEN OP EEN KOPJE THEE, OM VERDER HET AVONDJE TE PASSEREN

Op zondagavond was de tuinkamer het schitterendst. Ik zal proberen u een flauw idee te geven.

Stel u een ruim vertrek voor met een vierkante tafel in het midden, waarvan het vierkante groene kleed is vervangen door een vierkant zilveren theeblad met een servies erop van Chinees porselein. Om de tafel heen staan vijf stoelen met hoge ruggen en zittingen van groen, gebloemd fluweel. Zo stevig maakt men ze tegenwoordig niet meer. Als men onder de tafel kijkt, ziet men, als twintig vurige ogen, de gaatjes van een viertal stoven. Midden op de tafel staat een dierbaar pronkstuk. Het is een verbazend grote lamp, die getorst wordt door een olifant in wiens voetstuk een muziekdoosje verborgen zit. Vanwege de bijzondere gelegenheid brandt er, al vóór november, een rustig vuurtje in de haard, opdat de heren er met plezier hun stoelen omheen zouden schuiven. De smalle, marmeren schoorsteenmantel is versierd met een pendule, voorstellende een negerslaaf met witte ogen, rode neusgaten en een gouden lendendoek, die op ongedwongen wijze zijn arm om een wijzerplaat slaat; en met twee vaasjes met gekleurde bloempjes onder stolpjes.

De kamer was een paar jaar geleden 'opgeknapt', omdat de heer Petrus Stastokius Sr., hoe ouderwets ook in sommig opzicht, had gemeend te moeten laten zien dat hij wel degelijk met zijn tijd was meegegaan. Hij had de kledij van de figuren op het beschilderde behang laten veranderen. Een handige schilder had de hoeden aangepast aan de laatste mode, en alle wandelaars hadden bruine, gele of gestreepte pantalons aangekregen van het nieuwste model. Alle pruiken waren verbannen. De dames die oorspronkelijk hadden laten zien dat onze grootmoeders veel ruimer gedecolleteerd waren op hun wandelingen dan onze zussen op hun bals, hadden hooggesloten japonnen gekregen, en zelfs het haar van de halfnaakte kinderen was uit naam van de beschaving bijgeknipt.

't Is waar, dat de vernieuwerwetsing in vele opzichten nog het nodige te wensen overliet, omdat rotan wandelstokken, parasollen en –plu's hun oude gedaante hadden behouden; maar de antieke waaiers waren in elk geval stuk voor stuk veranderd in bloementuultjes.

Toen mijn oom en tante dit alles met wijsheid op orde hadden laten brengen, meenden zij zich van hun plicht gekweten te hebben, en een offer aan de moderne negentiende eeuw te hebben gebracht, dat groot genoeg was om diezelfde eeuw op tal van manieren te bespotten en te veronachtzamen; want om de waarheid te zeggen: de heren en dames op 't behang waren aanzienlijk meer bij de tijd dan meneer en mevrouw Stastok, maar omdat beiden op deze heuglijke avond op hun mooist zijn aangekleed, ten eerste omdat het zondag is, en ten tweede omdat zij visite verwachten, zal ik deze gelegenheid gebruiken om iets te doen waaraan ik nog niet was toegekomen en u een beschrijving geven van hun uiterlijk.

Het is nog doodstil in de tuinkamer, 'de tuinkamer' zoals eens redenaar zeggen zou, 'die zo aanstonds weergalmen zal van het luidruchtige gepraat van een uitbundige menigte'. Ik hoor er vooralsnog alleen het gezellig gezang van het theewater, en het spinnen van de cypere poes die voor de haard zit en verbaasd is zo vroeg in 't jaar al vuur te zien. En ik zie er nog niemand anders dan mijn oom, die met zijn rug naar het vuur staat, en die met zijn handen achter zijn lichaam, beschamen wordt door de vier kaarsen in de vergulde kandelaars op zijn schoorsteen, en wiens gestalte zich weerkaatst in de spiegel tegenover hem. Een zeer geschikt moment om een portret van hem te schilderen! Mijn oom, hoewel ouder dan zestig, is wat men 'nog een krasse vent' noemt. Hij heeft geen grijze haren, omdat hij een bruine pruik draagt, die over zijn oren hangt, waardoor hij soms moeite heeft alles goed te horen; hij heeft een rood, blozend gezicht, totaal geen bakkebaarden en een onderkin. Hij is niet groot van postuur en heeft geen andere lichaamsgebreken dat zijn hoge, linnen halsboorden. Die boorden zijn, vanwege het feest, vandaag zelfs extra hoog, zodat

ze zelfs de uiteinden van zijn oren in de problemen brengen. Verder draagt hij een witte stropdas, een overhemd met ribbels op de borst, een breed, zwart kledingstuk, dat van achteren gezien enigszins op een jas lijkt, en een broek die eenieder de gelegenheid biedt zijn welgevormde kuit te bewonderen, die in dure, zijden kousen steken. Op dit ogenblik treedt mijn tante binnen, die het toilet van mijn oom vervolmaakt, door hem een grote, schone, linnen zakdoek met brede randen aan te bieden. Gij hebt allang geraden dat zij antieke mutsjes draagt met plooitjes. Vanavond heeft zij haar mooiste mutsje op, dat versierd is met een helderwit, satijnen lintje met karteltjes – ik weet nog goed hoe ik mijn grootmoeder vroeger zulke lintjes gaf voor haar verjaardag! Tante heeft poeder op haar haar gestrooid; er zit althans nog een beetje van dat witte spul op haar voorhoofd en dat staat heel goed bij haar frisse, ronde gezicht, en bij de goedige kuiltjes, die zich, als zij spreekt, vertonen in haar wangen. Zij heeft om haar hals een mooi snoertje van kleine parels met een bootje van edelstenen, en een dikke omslagdoek om haar laag uitgesneden japon van glimmende zijde.

Wij laten haar, daar zij enigszins vermoeid is van al het geregeld, plaatsnemen om thee te zetten, en richten onze ogen intussen op Pieter jr, die binnentreedt. Ook hij draagt, wat zeelieden noemen, zijn beste tuigage. Hij is (ik kan het niet anders zeggen) volmaakt naar de laatste mode gekleed: een zwarte broek, strak gehouden door bandjes onder de voeten, een zwart, satijnen vest, een blauwe jas met glimmende knopen; en toch ziet hij er verbazend ouderwets uit. De broek is te kort, de bandjes om de voeten zijn te lang, het vest is te breed, de jas is te smal van kraag en te breed van rug; en waarom meent hij in vredesnaam een bruine das te moeten dragen, terwijl alle fatsoenlijke mensen een zwarte verkiezen?

Oom kijkt een keer of wat op zijn horloge om vervolgens op te merken dat Dominee S. die zondag kennelijk lang van stof is. Dit is, terzijde, de enige reden waarom Petrus Stastokius Senior nooit diaken of ouderling heeft willen worden: hij zou in dat geval genoodzaakt geweest zijn om de kerk te bezoeken van

predikanten, die anders dan hijzelf, geen lieden van de klok waren.

Het duurt echter niet lang of een bescheiden belletje kondigt de aankomst van de eerste gast aan. Wij zullen hem en de anderen hun jassen en mantels laten uitdoen om die ter hand te stellen aan Keesje, die deze avond speciale toestemming heeft om wat later naar 't Huis te komen; hun vervolgens hun pijpen laten stoppen; hen daarna een uurtje laten praten over 't weer, over de kou in de kerk, over de voordelen van een open haard boven een gesloten kachel, over de stand van de aandelen, over het werk van de dames, en over de laatste huizenveiling en het nieuwste plan van de gemeente om een brug te leggen over een riviertje, waarover al tien jaar eerder een brug gelegd had moeten worden; om u daarna bij het gezelschap binnen te leiden en u de aanwezigen in al hun pracht en praal te laten aanschouwen. U kunt intussen zelf gerust een nieuwe pijp stoppen.

De man die gij bij de haard ziet, met mijn oom in een druk gesprek gewikkeld over de afschaffing van het oude gildenstelsel, is een oude kennis, en niemand anders dan de zilveren man uit de diligence. Hij is echter net zomin een zilversmid als de manegeman een commissaris van politie was. Ik was niet erg trefzeker geweest in mijn veronderstellingen.

De man was slechts de oudste commies van het gemeentehuis van D.

Pieter en ik worden beziggehouden door een langwerpige man van ruim dertig jaar oud met een kalend hoofd, die de naam Dorbeen *draagt* en de naam van droogkomeik *heeft*. Daarnaast oefent hij het beroep van makelaar uit. Hij meent ons studentengrappen te moeten vertellen en als hij er een heeft opgedist, die heel geestig is, vraagt hij meteen om een pijpenragertje en prikt zijn pijp door met het lange en akelige gezicht van alle droogkomeiken. Pieter grinnikt verstrooid en ik zit op hete kolen om kennis te maken met de dames.

Ik vermoed dat de heren het liefst aan de wijn blijven,' zegt mijn van weelde blozende tante, vriendelijk om zich heen kijkend en op een grote, witte ketel wijzend, 'maar misschien wil Pieter een kopje slemp?'

'Dat wil ik óók wel, tantelief', zei ik, en ging naar haar toe om haar te helpen met de zware ketel kruidenthee, die zij nauwelijks tillen kon. En wilt gij weten voor wie ik zoal inschonk?

Voor de deftige Mevrouw van Naslaan, die net als mijn tante, doorgaans zat te breien, maar die iets meer à la mode gekleed was en, hoewel vele jaren jonger dan hij, de echtgenote van de commies was; voor haar jongere schoonzus, rond de veertig jaar, met kalfsogen, die bij haar inwoonde en het voorrecht had de was voor haar te doen, haar kousen te stoppen, haar hoeden te vermaken en haar japonnen af te dragen; alsook voor haar dochttertje Koosje, een meisje van pakweg zeventien jaar, dat er met haar bruine haren en rozerode jurkje allerliefst uitzag; en even afgezien van mijn tante en mijzelf, voor de zeer modieuze gade van de makelaar, die de enige 'dame van stand' op het partijtje was, een enorme muts met vuurrode linten droeg en een niet minder enorme gouden gesp op haar ceintuur.

Mevrouw van Naslaan was een zeer wijze vrouw, die zeer wijze ervaringen had opgedaan. Zo vond zij bijvoorbeeld 'koude tocht' aanzienlijk erger dan 'koude lucht'; zo vond zij dat het op een warme dag nog wel eens mee wil vallen als er wat wind is;

zo merkte zij op dat als men veel verloor, het altijd troostrijk was als men toch nog iets behield; zo had zij ontdekt dat als men ergens aan gewend was, zulks prettiger was dan wanneer men er in het geheel niet aan gewend was; zo was zij er zelfs door vlijtige en diepgravend naspeuringen op het gebied der zielkunde toe gekomen te kunnen verklaren dat de ene mens de andere niet was; en nog veel meer van dergelijke verstandige dingen, waardoor zij bij de vrouwen van haar kennissenkring bekend stond als iemand van wijsheid en ondervinding; en omdat zij alle eenvoudige dingen vergeleek met muisjes 'die nog wel een staartje zouden krijgen' nam men algemeen aan dat zij meer wist dan een ander. Mevrouw Dorbeen daarentegen was een kletskous, trots op haar 'stand', haar muts en haar echtgenoot. Ik had horen vertellen dat zij goed kon declameren, wat ik graag geloofde, daar zij afschuwelijk brouwde ('waach is mijn paachse bochduuchgaachen?') en bijzonder rollende, bruine ogen bezat.

De schoonzuster van mevrouw van Naslaan heette Mietje, en was verder gewoon een lief mens.

Mietje met de kalfsogen

Met uitzondering van Mietje, die niet, en van de lieve zeventienjarige die heel weinig sprak, praatten de aanwezige dames doorgaans allemaal tegelijk. Een voorbeeld:

'Luister eens, lieve mevrouw Stastok, zei mevrouw Van Naslaan, haar breiwerk neerleggend en haar wijsvinger op de hand van mijn tante drukkend, 'luister eens, lieve mevrouw Stastok, je hoeft mij niks te vertellen, ik ken...' (zij kneep hierbij haar ogen op interessante wijze dicht) 'ik ken de mensen door en door, en meteen toen ik hoorde wat Keetje van plan was, wist ik hoe de vork in de steel zat.'

Zij nam haar breiwerk weer op en telde de steken na.

'Ja, maar Koosje,' rebbelde mevrouw Dorbeen, 'je kunt niet begrijpen hoe druk Dorbeen het heeft, die maakt hele lange dagen, gistermorgen had ie al vroeg bezoek van meneer Van der Helm' (dit was de rijkste heer van de stad, wiens zaken Dorbeen waarnam) 'gistermorgen, nog vóór het ontbijt, want meneer Van der Helm ging op jacht, maar wou eerst Dorbeen nog even spreken; nu komt hij gelukkig wel vaker bij ons, zodat het niet uitmaakte dat Dorbeen nog niet gekleed was; maar zo gaat het nou alle dagen, en...' 'Juffrouw Mietje, u nog een roomsoesje?' vroeg mijn tante. 'Of jij misschien, Koosje? Kind, kind, wat heb ik je lang niet gezien. Ik weet nog goed hoe je met Pieter speelde. Ja, kleine kinderen worden groot, Koos!

'Dat zeg ik ook zo vaak,' zei mevrouw Van Naslaan. 'Waar blijft de tijd? Ik zeg altijd maar: hoe ouder je wordt, hoe meer de tijd vliegt; maar je jonge jaren, kind! zeg ik elke dag tegen Koosje, neem dat maar aan van mij, die komen nooit meer weerom.'

De heren bij de haard zongen de tweede stem. 'En dat zijn van die dingen,' klonk het uit de mond van de heer Van naslaan, met plechtige traagheid en onderbroken door het statig uitblazen van tabaksrook, 'dat zijn van die dingen, waarde vriend! - (p'hoe) - die u - (p'hoe) - en mij - (p'hoe) - en andere mensen - (p'hoe) - ongelukkig maken. En onze voorvaderen' - hij nam nu de pijp uit de mond om er de derde

knoop van mijn ooms jas onder 't spreken een aantal kleine tikjes mee te geven – ‘onze vaderen, meneer! hadden daar geen weet van.’

‘Nee!’ verklaarde mijn oom, met pure opwinding een verse pijp stoppend, ‘dat waren hele andere mensen! die wisten – Piet, geef me ’s even een vuurtje – die wisten de handen uit de mouwen te steken, al zeg ik ’t zelf – en wat ik zo vaak zeg: ze werkten op uur en tijd. *Mijn* vader was elke morgen voor zessen gekleed en geschoren – kom daar vandaag de dag ’s om!’

‘Ja, goede vriend!’ zei Dorbeen tot Pieter, bijna een van de vergulde knopen van diens nieuwerwetse ouderwetse jasje rukkend, aangezien hij met hem in gesprek was geraakt over een van de rijkste jongelui die in Utrecht studeerden, ‘zijn vader heet *Goedelaken*, maar hij had beter *Goudlaken* kunnen heten.’

Dit was het soort geestigheden, waarin de heer Dorbeen sterk was, en omdat Pieter grinnikte, en mijn oom, die ’t ook gehoord had, lachend met zijn hoofd schudde, en de grap voor de heer Van Naslaan herhaalde, bemerkte mevrouw Dorbeen dat er iets grappigs aan de hand was en, haar verhitte hoofd opheffend, zei zij allervriendelijkst:

‘Lieve Dorbeen! laat de dames ook ’s wat van je horen.’ Allen keken hem aan en zwegen.

‘Lieve schat!’ zei Dorbeen, toen het heel stil was, met een lief lachje, ‘ze hebben immers al heel veel van mij gehoord.’

‘Hoezo?’ vroeg mevrouw Dorbeen.

‘Nou, ze horen immers *u*, mijn liefste! en gij zijt immers van mij! antwoordde hij, bijzonder ‘droogkomisch’.

Allen lachten, maar het lieve, zeventienjarige Koosje had er moeite mee, en daarom vond mevrouw Dorbeen het gepast haar lachend toe te vertrouwen: ‘Och Koosje! zo is hij nu altijd; trouw nooit, kind; want mannen laten hun vrouw er altijd inlopen.’

Pieter was in de tussentijd achter de stoel van Koosje gaan staan roken en werd bij deze woorden bleek. Hij voelde dat hij er nooit iemand, laat staan een vrouw, laat staan de zijne, in, zou, kunnen, laten, lopen.

Omdat nu de muur weggefallen was, die bij zulke bijeenkomsten, die men in burgerkringen ‘een kopje thee om verder het avondje door te brengen’ of ook wel ‘een aangeklede pijp’ of een ‘aangeklede boterham’ noemt; omdat nu, zeg ik, de muur weggefallen was die bij dergelijke bijeenkomsten de mannen van de vrouwen scheidt en er als ’t ware een verbroedering der beide seksen had plaatsgehad, en omdat mevrouw Dorbeen bij toeval het onderwerp der algemene opmerkzaamheid geworden was, durfde mijn oom met een verzoek voor de dag te komen, dat hij al lang op ’t hart had.

‘Nou, mevrouw! zou je ons en onze vrienden niet eens een plezier willen doen?’

‘Natuurlijk, meneer Stastok!’ En met de bescheidenheid die grote genieën kenmerkt, wendde zij zich meteen tot mevrouw Van Naslaan: ‘Wat een leuk patroontje is dat toch, dat kraagje van u!’

‘Ja, mevrouw,’ was het antwoord, ‘ik zeg altijd: goedkoop is duurkoop. Want ik vind dat ’t duurste goed het ’t beste uithoudt. Ik had het in de winkel van Van Drommelen gezien, dus ik zeg tegen m’n kinderen: als ik binnenkort weer eens jarig ben...’

‘Luister ’s,’ zei Stastok tegen Dorbeen, ‘je moet zorgen dat je vrouw wat voordraagt, hoor.’

‘Heremetijd ja, je moet straks beslist iets declameren, lieve mevrouw!’ zei mijn tante met enige ongerustheid, op het woord *straks* zoveel nadruk leggend als zij durfde.

‘Ach toe, mevrouw,’ zei Koosje met een allerliefste uitdrukking op haar gezicht.

‘Hè ja!’ zei Mietje met de kalfsogen.

‘We moeten mevrouw niet overhaasten,’ zei mijn tante.

‘Nee,’ zei mevrouw Dorbeen, een beetje bleek wordend, ‘als het dan moet, moet het meteen maar. Wat wil je horen? Kom, ‘Aan den Rijn’ nog maar een keertje. En haar schaar pakkend, om die tijdens haar voordracht, bij elke nieuwe regel open te doen om hem halverwege de regel weer dicht te knijpen, begon zij met een door verlegenheid wat hese stem, die voortdurend scheller werd:

Zoo rust dan *eind*lijk, 't ruwe *noorden*
Van *hageljacht* en *stormgeloei*
En rolt de *Rijn* weer langs zijn *boorden*
Ontslagen *van* de *winterboei*

Toen zij zover gekomen was, hield mevrouw Dorbeen haar zakdoek voor haar mond en kreeg een hevige hoestaanval. Zij begon opnieuw, geheel op dezelfde toon, maar opnieuw bracht zij 't niet verder dan tot 'de winterboei'. Zodat mevrouw Van Naslaan dadelijk begreep dat er meer achter die hoestbui zat.

Mevrouw Dorbeen werd zo rood als de linten van haar muts, staarde naar de lamp, en zei nogmaals, om weer op gang te raken:

Ontslagen *van* de *winterboei*

Nieuwe stilte.

'Die winterboei boeit je tong, liefste,' merkte meneer Dorbeen droogkomisch op.

'Foei, nou wist ik het, en nou breng jij me weer van de wijs. Wacht!

Zijn waat'ren *drenken* de oude zoomen
En 't landvolk'

hier werd de stem heel hoog:

'*spelende* aan zijn vloed
Brengt vader *Rijn* den *lentegroet*...

Aldus ging mevrouw Dorbeen voort met op aandoenlijke manier het aandoenlijke meesterstuk van de grote dichter Borger te bederven. Bij het derde couplet begonnen haar ogen te rollen, en bij het vierde rolden ze zo hevig, dat ik vreesde dat ze van haar wangen zouden rollen. Zij was al rollend en brouwend en zingend en gillend beland bij

Noem hij deze *aarde* een hof van *Eden*
Die altijd *mocht* op rozen gaan...

Toen het plotseling klonk:

O mijn lieve Augustijn, Augustijn, Augustijn!
Geld is weg, hoed is weg, vest is weg, broek is weg!

Het was het speeldoosje in de lamp, door mijn tante, die net deed of ze lepeltjes moest pakken uit het lepeldoosje dat voor de olifant stond, was opgewonden. Ik begreep nu waarom ze er zo op had aangedrongen dat mevrouw Dorbeen haar declamatie zou uitstellen.

Mevrouw Dorbeens ogen, die net gereed stonden om met

Ik wens geen *stap* terug te *treden*,

hevig uit te puilen, rolden terug met de snelheid van een spoortrein.

'Wat is dat?' riep ze.

'Dat is een walsje,' zei haar man.

'Neem mij niet kwalijk, mevrouw,' smeekte mijn tante, 'ik had het opgewonden. 't is het speelwerk in de lamp. Het is juist zo leuk dat het onverwacht begint. 't Was om jullie te verrassen. Ik had gehoopt dat u wat later was gaan reciteren; nu komt het er zo ongelukkig tussendoor.'

Mijn tante zou graag, uit verlegenheid met de situatie, de complete bronzen olifant de kop ingeslagen hebben. Maar er was niets aan te doen, en mechanisch ging hij verder met zijn

O mijn lieve Augustijn!

Het was een sarrend geluid voor mevrouw Dorbeen, en zij beefde inwendig van woede. Zij hield zich echter goed en toen ze met langzame teugen een kopje slemp gedronken had, zei ze:

'Ach, het vers was toch bijna afgelopen, veel is er niet verloren gegaan. Nu wil Koosje vast wel iets voor ons doen.'

Koosje bloosde, en zei met de ogen op haar moeder gericht:

'Ik ken niets, hè moeder?'

‘Stil,’ zei Dorbeen, ‘nòg een wijsje

Où peut-on être mieux?

En werkelijk, omdat de olifant drie deuntjes beheerste, was er voor niemand anders aandacht dat voor het grootste der viervoetige dieren; totdat het al zijn kunsten vertoond had, en met een forse tjingel besloot.

Mevrouw van Naslaan bleek een andere mening te bezitten, dan die welke haar kind met de liefste lipjes ter wereld geuit had; zij geloofde veeleer dat Koosje niet alleen iets, maar zelfs zeer veel in haar mars had, en knikte haar daarom toe, ook iets in het midden te brengen, waarop mevrouw Dorbeen zei:

‘Welja, laat ook ’s wat horen Koosje! *Ik* heb mijn plicht al gedaan!’

En tante riep: ‘O ja, asjeblieft!’ en meneer Dorbeen rijmde heel droogkomisch:

Kom Koosje
Lief roosje
Declameer ’s ’n poosje!

En de onbetekende Mietje zei nog ‘s: ‘Hè ja!’ en de oude Stastok zei: ‘Komaan’ en stopte een pijp; en Pieter waagde het om met een hoogrode kleur te zeggen: ‘Om mij een plezier te doen!’

Maar het lieve kind bloosde zo hevig, en was zo angstig, en verontschuldigde zich zo smekend, dat tante er medelijden mee kreeg en zei:

‘Koosje is misschien bang voor neef Hildebrand, die nieuw is in onze kring; ik geloof dat we haar plezier zouden doen als we ’t een keertje tegood houden.’

‘Waarop mevrouw Dorbeen, haar ogen stevig op de snuit van de olifant gevestigd houdend, op een merkwaardige toontje zei:

‘Dan moet de nieuweling ons maar schadeloos stellen! U kent vast wel een kleinigheid uit het hoofd, nietwaar meneer Hildebrand?’

‘Goed idee,’ zeiden allen, en mijn oom keerde zich om teneinde even op zijn horloge te kijken, want ‘hij wou om de dooie dood niet dat het nachtwerk zou worden’.

Men stopte verse pijpen; de heren gingen zitten; de heer Van Naslaan met een zucht; de heer Dorbeen met het oog van een kenner; Pieter met dat van een verachter; mijn oom met dat van iemand die zojuist op zijn horloge heeft gekeken en gezien heeft dat het half tien is. Ik stoorde mij volstrekt niet aan de heren, en ging zo staan, dat ik het lieve gezichtje van Koosje kon zien; men moet wat krijgen voor de moeite.

‘Ik zal,’ zei ik, toen alles doodstil was, ‘het gezelschap lastig vallen met een kort stukje. ’t Is een vertaling van een vriend van mij, uit het Frans.’

‘Uit het Frans!’ herhaalde de heer Van Naslaan, met een bedenkelijk gezicht mijn oom aankijkend. Hij vreesde het ergste, maar mevrouw Dorbeen sprak: ‘Heel goed. Begin maar!’

Iedereen was doodstil om de vreemde stoethaspel goed te kunnen horen, maar geen van de dames keek hem aan, aangezien de lofwaardige bescheidenheid dit dames niet toestaat, met uitzondering van mevrouw Dorbeen, die leek te willen weten ‘of hij goed met zijn ogen kon rollen’. Koosje zat met overgave te borduren, en ik zag alleen haar haren.

Ik begon:

Als ’t kindje binnenkomt...

Pie-ie-iep! zei de deur, langzaam opengaand, en wat binnenkwam was geenszins een kindje, maar de vijftigjarige dienstmeid in haar witte schort, belast en

beladen met de 'aangeklede boterham' die bestond uit een schat aan broodjes met kaas en rookvlees, en een overvloed van ster-, ruit-, cirkel-, klaverblad- en visvormige gebakjes, die ondanks hun verschillende gedaante, omwille van de evenredigheid van hun inhoud in het dagelijks leven de wiskundige naam van 'evenveeltjes' dragen.

Mevrouw Dorbeen kon een klein lachje van zenuwachtige voldoening niet onderdrukken.

Er werd rondgedeeld, en toen ik mij op de stoornis had gewroken door het eten van een 'evenveeltje' ging ik met nieuwe moed verder, hoewel de uitwerking van de eerste regel tenietgedaan was, en ik duidelijk zag dat de droogkomische heer Dorbeen, toen ik de beginwoorden herhaalde, toch weer aan de vijftigjarige dienstmeid dacht:

Als 't kindje binnenkomt, juicht heel het huisgezin
Men haalt het met een lachje en zoete woordjes in
Het schitteren van zijn oog deelt aan elks oog zich mede
En 't rimpeligst voorhoofd (ook 't bezoedeldste wellicht!)
Klaart voor den aanblik op van 't vrolijk aangezicht
Met iedereen in vrede

't Zij we onder 't lindeloof des zomers zijn vereend
't Zij 't snerpen van de koude ons stiller vreugd verleent
En we om een knapperend vuur de stoelen samenschikken
Als 't kind verschijnt, ziedaar een waarborg voor de vreugd
Men lacht, men troetelt, kust en plaagt zijn dart'le jeugd
En moeders harte smaakt zijn zaligste ogenblikken

Mevrouw Dorbeen lachte goedkeurend.

Soms spreken we om de haard, met ernst en met verstand
Van wetenschap en kunst, van plicht en vaderland

De heer Van Naslaan knikte zeer verstandig.

Van staat, van godsdienst, van geschriften en gezangen
Het kind komt in, vaarwel kunst, godsdienst, plicht en staat!
't Wordt kusjes op den mond, en kneepjes in de wangen
En hobb'len op de knie, en scherts en kinderpraat

'Dat is heel lief!' zei mijn tante, halffluid.

Als, na een duist'ren nacht van stormwind en van regen
Een nacht, waarin men bang, vergeefs ter rust gezegen
Naar 't woelig gieren hoort, waar 't kind doorheen slaapt.
Als

Na zulk een nacht, het rood des uchtends, dat de kimmen
Van liefelijke waas en zachten gloed doet glimmen
En blijde zangen wekt bij 't vog'lenkoor des dals

De heer Dorbeen kuchte. De heer Van Naslaan trok ogen en wenkbrauwen pijnlijk samen, alsof hij vragen wilde: 'Waar gaat dat naartoe?' En juist omdat hij dat ook niet wist, vertoonde het gezicht van mijn oom onpeilbare bewondering.

Zo zijt gij, dierbaar kind! Waar gij verschijnt, daar vluchten
En duisternis en nacht en zwarte regenluchten
Gij zijn een held're zon, een blijd en vrolijk licht
Door d'adem van uw mond verwekt gij vreugd en leven
Als zuiv're briesjes, die langs 't knoppig bloembed zweven
En't bosje sterken op der rozen aangezicht

Want duizend lieflijkheên uit uw schoone oogjes schijnen
Uw kleine handjes, die ik berg in een der mijnen

'Ach heer!' zei mijn tante halffluid, en haar ogen werden allervriendelijkst klein.

Doen nog geen kwaad; gij weet nog niet wat dat beduidt
Wat lacht ge vriendelijk, als wij ze met speelgoed vullen!
Klein heiligje, in een krans van glinst'rend blonde krullen
Hoe lieflijk blinkt uw hoofdjen uit!

Koosje, die van tijd tot tijd had opgekeken, tilde hier haar mooie gezichtje helemaal op en staaarde mij aan. Die laatste scheen mij ook volmaakt op haar van toepassing.

Hoe heerlijk is het kind met lachjes op de wangen
Met traantjes soms, maar ras door lachjes weer vervangen
De goede trouw in 't oog, en 't uitzicht zo gerust!
't Slaat een verwonderd oog op 's werelds bont getover

En geeft zijn jonge ziel zo blij aan 't leven over
Als 't ons zijn lipjes biedt als 't wordt goenacht gekust

Tante pinkte een traan weg; mevrouw Van Naslaan knikte twee-, driemaal met het hoofd. Koosje hield haar adem in en keek mij angstig aan, toen ik vervolgde:

Bewaar mij, Heer! mij en mijn broed'ren en mijn vrinden
En hen zelfs, die een lust in mijne tranen vinden
Indien er zulken zijn misschien!
Dat zij nooit zomertijd, aan bloemen arm, bejammeren
Of bijenloze korven, of schaapskooi zonder lammeren
Of kinderloze woning zien!

'Heremetijd! neef Hildebrand!' riep mijn tante, 'neef Hildebrand, dat was mooi.'

En ik wed dat zij aan Pieter dacht, toen hij klein was, maar ook... ja, zeker ook aan het kleine Truitje, dat gestorven was vóór haar vijfde jaar, en van wie zij niets meer had dan een klein lokje haar in een ringetje om haar middelvinger.

'Hè ja,' zei Mietje met de kalfsogen, die ditmaal 's sneller was dan de rest.

'Ik vind altijd,' zei mevrouw Van Naslaan, 'dat men moeder zijn moet om van zulke dingen werkelijk te kunnen genieten.'

'Zeker, mevrouw van Naslaan,' zei mevrouw Dorbeen. 'Het was alleraardigst; het vèrs'(zij benadrukte het woord) 'het vèrs was alleraardigst!' Blijkbaar wilde zij zeggen: 'Maar wat het opzeggen betreft, dàt kon beter.

Koosje was geen moeder, en had er dus niet 'werkelijk van kunnen genieten', maar haar glinsterende oogjes en bleke wangen lieten duidelijk zien dat zij de poëzie begrepen en gevoeld had.

'Van wie is het gedicht?' vroeg de heer Van Naslaan.

'Van Victor Hugo, meneer.'

'Victor Hugo?' zei hij, de klemtoon op de eerste lettergreep leggend en met een uitspraak alsof er in plaats van één Franse, vijfentwintig Nederlandse g's in de naam zaten. 'Ik dacht dat die man alleen maar

bloederige dingen schreef.'

'Dat weet ik niet, meneer,' antwoordde ik.

'Ach,' zei mijn oom, zijn pijp uitkloppend, 'die Fransen! 't is een raar volk, al zeg ik 't zelf.'

Het gesprek werd spoedig weer algemeen en levendig. Ik maakte veel werk van de zeventienjarige, en Pieter week niet van haar stoel. Ik probeerde hem telkens zover te krijgen dat hij ook 's wat voordragen of zingen zou, maar hij zei steeds: 'Och kom!' en 'Ik kan waaratje niets!' En ik wilde er ook niet al te hard op aandringen, omdat ik mijn oom nog weer eens op zijn horloge had zien kijken. Er kwam dus niets van, en ook moet ik bekennen, dat de familie Stastok, door middel van de muzikale olifant, in feite al voldoende aan het genoegen van de avond had bijgedragen.

Het avond werd vrolijk en gezellig afgesloten en nadat alle dames en de beide heren meneer en mevrouw Stastok bedankt hadden 'voor de vriendelijke ontvangst' en Pieter 'voor zijn aangenaam gezelschap'; en nadat meneer en mevrouw Stastok beloofd hadden 'de schade eens te komen inhalen'; en nadat de beide heren elkaars hoeden hadden opgehad, en tante eigenhandig alle dames, behalve Koosje (ik zorgde er wel voor dat *ik* het was die haar in deze mocht bijstaan), in hun mantels had geholpen en er, naar verkiezing, de japonkraagjes overheen had geslagen of 'alles er asjeblieft maar onder' gelaten had, ging men rond half twaalf tevreden uiteen; en schoot er voor niemand meer enig genoegen over dan voor de meid, die zich op achteloze wijze de kwartjes liet welgevallen, die zij bij 't weggaan der gasten schijnbaar toevallig in haar hand voelde glijden.

Oom had slaap, al zei hij 't zelf. Heremetijd, wat had mijn tante het nog druk. Waaratje was knorrig. Onder deze omstandigheden leek het mij maar het beste om naar bed te gaan.

PIETER IS WAARATJE VERLIEFD, EN HOE WIJ UIT SPELEVAREN GAAN

De knorrigheid, waarmee Pieter was gaan slapen, was voor mij geen raadsel geweest. U heeft vast gemerkt dat hij de hele avond maar bitter weinig gezegd had, terwijl hij normaliter praats genoeg had tegen de vrienden van zijn vader. Maar twee kleine omstandigheden hadden hem dwarsgezet en belemmerd, te weten: liefde en haat. Het was mij namelijk volstrekt niet ontgaan, dat hij voortdurend stille blikken had geworpen in het witte halsje van Koosje en dat hij beslist openlijke blikken op haar gezicht had willen werpen, als hij een gesprek met haar had durven aanknopen. Verder was het mij niet moeilijk gevallen om te ontdekken hoe de goedkeuring hem gehinderd had, die zij de schone verzen van Hugo (hoe middelmatig ook vertaald en hoe amateuristisch ook voorgedragen) had toegedragen; en hoe hij mij en de vrijmoedigheid waarmee ik na het vers met haar een gesprek had aangeknoopt, en de vriendelijke lachjes, die mij bij die gelegenheid te beurt waren gevallen, had benijd. Hij had zich met zijn verliefde hart, geloof ik, erg veel voorgesteld van de avond, maar Koosje was vertrokken zoals zij gekomen was, zonder dat hij haar één lief woordje had toegevoegd, afgezien dan van 'wil je nog een evenveeltje?' Hij was steeds verlegener geworden; hij had voor gek gestaan ten aanzien van zijn eigen voornemens en ten aanzien van wat hij voor hartstocht aanzag; geen wonder dat hij zo uit z'n humeur was!

'Goeiemorgen, Pieter,' riep ik, toen de keukenmeid zoals gewoonlijk om zes uur 's morgens haar knokkels op onze kamerdeur had laten roffelen, zonder dat ik echter het gordijn voor mijn bed openschoof; ik kon genoeg van hem zien.

'Goeiemorgen, neef!' zei hij, in gedachten op de rand van zijn bed zittend, nog zonder bril.

'Ik heb zowaar van Koosje van Naslaan gedroomd!'

Pieter bloosde, en bukte om een kous aan te trekken, met zoveel inspanning dat het lijken moest

of hij enkel en alleen van dat karwei een rode kleur kreeg.

'Zo,' zei Pieter.

'Ja,' zei ik, 't is een heel mooi meisje.'

'Vind je?' vroeg Pieter, zijn tweede kous aantrekkend en naar de wastafel gaand. 'Ja, ze heeft een leuk gezichtje, maar echt mooi kan ik haar toch niet vinden.'

'Niet?' riep ik verwonderd uit en ging overeind zitten,

'Waaratje niet!' zei hij.

Verliefdheid die haar onderwerp verloochent, verraadt zich ontegenzeggelijk.

'Ik zou dat meisje wel wat beter willen leren kennen, Piet! Is er geen kans om haar tussen nu en overmorgen nog eens te ontmoeten?'

'Dat weet ik niet,' antwoordde Pieter, water morsend uit de lampetkan, 'je zou een visite kunnen

maken.'

'Nee, dat kan niet, jongen!' zei ik; 'weet je niets beters?'

'Ik? Nee!' sprak Pieter.

'Dan bedenk ik zelf wel iets,' zei ik uit bed springend. 'Luister 's Piet – ik keek hem strak aan – 'eh... hoe komt 't dat je je bril vergeten bent? Het is opnieuw prachtig weer: we gaan een roeibootje huren, en we gaan Koosje en nog een andere dame uit jullie kenniskring, en liefst van jullie familie, vragen ons de eer aan te doen met ons te gaan varen.'

'Varen?' vroeg Piet op een toon van de hoogste verbazing.

'Ja, varen; dat is om te praten en te minnekozen veel beter dan uit rijden gaan. Of wil je niet minnekozen? Hee, waarom trek je je broek binnenstebuiten aan?'

'Och!' zei Petrus, terugvallend in de knorrigheid van de dag tevoren, 'hou op met die gekheid. Ik bedank ervoor om door jou geplaagd te worden.'

'Jongen!' zei ik, 'je begrijpt 't verkeerd. Ik plaag je niet; ik vraag alleen maar of je wilt minnekozen?'

'Minnekozen,' zei hij met een blik vol kwaadheid, onder zijn bril door, en met lippen dik van woede, 'hou *jij* van minnekozen?'

'Ik mag 't graag doen, waarde vriend! maar de meisjes willen mij niet hebben. Ik ben te lelijk.'

'Mooie praatjes heb je anders genoeg – meneer!' zei Pieter met de tanden op elkaar en trillend van haat. Hij haastte zich enorm met aankleden en daalde de trappen af. Toen ik beneden kwam, zat hij veilig onder de vleugels van zijn ouders een pijp te roken. Een Franse romanticus zou zeggen: 'Hij had zich opgesloten in zijn gramschap.'

Na het ontbijt ging hij de tuin in; ik volgde hem op zijn hielen.

'Laat me met rust,' riep hij met een gezicht als een oorworm.

'Nee,' zei ik, mijn hand uitstekend, 'je moet niet boos zijn, Piet! Wat drommel, het woord 'minnekozen' is toch geen woord om kwaad om te worden. Als ik jou was, zou ik veel bozer worden om het woord 'examens'.

Pieter glimlachte pijnlijk.

'Weet je wat: ik zal verder mijn mond houden; maar we gaan roeien, man; we gaan roeien met de dames. Kun je roeien?'

'Maar natuurlijk!' zei Pieter uit de hoogte.

'Ga je mee roeien?'

'Jazeker!'

'Mogen er dames mee?'

'Ik denk niet dat ze willen.'

'Dat vraag ik niet. Wil *jij*? Luister eens, Piet! Ik beloof je dat ik me gedragen zal.'

'Vooruit dan maar,' zei hij, 'ik vind het best.'

Het plan werd aan Pieters vader en moeder meegedeeld, en er werd besloten dat wij, behalve Koosje, niet Christientje zouden vragen, een jongedame van drieëntwintig jaar, die beslist graag mee zou gaan, daar zij niets anders te doen had dan bij een knorrig tante zitten, die twee dienstmeiden had en nooit uitging.

We gingen eropuit om een bootje te huren; en nadat we eerst bij een scheepstimmerman aan de oostpoort geweest waren, die zijn bootje had verkocht 'omdat het geen winst meer opleverde', en die ons naar de westpoort stuurde, waarvan hij zeker was dat we er daar een konden krijgen; en nadat we geconstateerd hadden dat er aan de westpoort niets meer boven 't water uitstak dan een klein stukje van de steven, vonden wij eindelijk in het midden van de stad een heel goed bootje dat we voor een gulden voor een hele middag huren konden. Wij huurden het voor de hele middag van de volgende dag en gingen vervolgens onze uitnodigingen verstrekken, die op vriendelijke wijze werden geaccepteerd. Mama van Naslaan was er uit naam van haar dochter zeer vereerd mee, hoewel zij, geloof ik, wel dacht dat er meer achter zat, en dat ook dit muisje een staartje zou hebben, en de oude tante hoopte binnen een half uur tien keer dat het niet te koud zou zijn op het water. Nu, dat hoopten wij ook, al vreesden wij het tegendeel. Wij verzochten de dames om mantels mee te nemen.

Pieter en ik bepaalden onderling dat Koosje

meer in het bijzonder onder de goede zorgen van Pieter zou vallen, en dat ik mij meteen als de ridder van Christientje zou opwerpen. Ik vond het heel edelmoedig van mezelf.

Pieter was dan ook volmaakt in zijn humeur, en tantelief pakte nog diezelfde dag een mandje voor ons in met rijnwijn en sinaasappels.

De volgende dag was een heerlijke najaarsdag en alles beloofde genoeg. Maar toen Pieter 's morgens thuiskwam van een paar boodschappen, stond zijn gezicht akelig bedroefd; hij smeed met de deur, smeed met zijn wandelstok, smeed met zijn hoed, smeed met zijn handschoenen.

‘Wat scheelt eraan, amice?’ vroeg ik verschrikt.

‘Och, die ellendige Dolf!’ zei hij tegen zijn moeder.

Nu was er op vijf werelddelen geen naam die in staat was aan mevrouw Debora Stastok, en in ruimere zin aan alle teerhartige moeders in heel het stadje D., meer schrik aan te jagen, dan de naam Dolf, die de nietsvermoedende lezer onmogelijk aan iets anders kan doen denken dan aan de verwante vormen: Adolf, Rudolf of desnoods Ludolf, maar die voor Debora Stastok, en, zoals gezegd, voor alle teerhartige moeders in D. niets anders was dan een pseudoniem voor schurk, straatschender, verkwister, losbol, dronkelap, deugniet en leegloper, aangezien de naam behoorde aan de persoon, met wie ik reeds in koffiehuis ‘de Noordstar’ de eer had gehad kennis te maken, om kort te gaan: aan de heer Rudolf van Brammen, die na in zijn jeugd bekend gestaan te hebben als een ondeugende jongen, die zijn ouders en onderwijzers het bloed onder de nagels vandaan haalde, alle avonden belletje trok en alle meisje wilde zoenen, een paar jaar in Leiden als Jur. Stud. voornamelijk het nachtleven had bestudeerd, zonder dat zijn vader begreep wat hij nog meer deed dan geld uitgeven, terwijl pa pas later zou begrijpen dat hij zich ook nog met de liefhebberij ‘schulden maken’ had beziggehouden. Sinds Leiden leefde zoonlief, nu al een jaar of drie, op kosten van zijn vader, die gelukkig een welgesteld man was, tot grote ergernis van de

Deënaars, die veel nieuwsgieriger waren wat er nog eens van hem worden zou dan de heer Rudolf van Brammen zelf. Hij deed geen apert verkeerde dingen, dronk stevig, woonde alle openbare gemakkelikheden bij, van het wisselen van de wacht bij de kazerne tot het rooien van de bomen op de singels, imiteerde alle hoogwaardigheidsbekleders, wandelde veel, biljartte veel, kweekte veel buik, verkocht veel grappen, en was zeer populair.

Het was dus niet verwonderlijk dat mijn tante alleen al bij het horen van de naam van deze onmens een koude rilling over haar rug voelde. Ik neem graag aan dat de haren haar onder de muts te berge rezen.

‘Wat heeft hij nu weer gedaan?’

‘Gedaan! riep Pieter mistroostig, en zijn ogen fonkelden achter zijn bril: ‘hij heeft niks gedaan, maar hij wil mee uit roeien.’

En hij keek mij strak aan om de griezelligheid van deze Jobstijding tot mij te laten doordringen.

‘Als hij een dame meebrengt,’ zei ik, ‘vind ik het best’.

‘Ja, zo is het gekomen. Door zijn zuster, dat rare kind!

Christientje heeft haar verteld dat ze met Koosje, en mij, en een Leidse student uit varen ging en toen wou ze met alle geweld ook mee. Daar gaat mijn leuke plannetje...’

‘Koosje, en mij, en een Leidse student!’ Pieter zou in ieder geval gezegd hebben: ‘Koosje, een Leidse student, en mij; maar hij was verliefd en dus veranderde hij de volorde der woorden.

‘Luister ’s,’ zei tante, gerustgesteld door het meegaan van Rudolfs zus, die bij de bevolking van D. als een tegenwicht gold voor het gedrag van haar broer: ‘Meeltje is een heel beschaafd meisje, en ze heeft altijd goed haar best gedaan, op school en overall. Daar valt niks op af te dingen. Neem ze maar mee, die twee.’

‘Nou, voor mij is de lol eraf,’ bromde Pieter, en verliet de tafel om, wanhopig en wel, nog wat aan zijn tabellen te knutselen.

Stiekem had ik de ontmoeting van de contrasterende heren Dolf en Pieter wel willen bijwonen. Ik vermoedde dat de ex-student van zijn zus Amélie de opdracht had zich niet meteen aan ons op te dringen, maar om ‘als hij Pieter bij toeval ergens tegenkwam’ eens voorzichtig te vragen of het goed zou zijn als zij meegingen, iets wat zij zonder twijfel reeds lang en breed aan Christientje beloofd had *in ieder geval* te zullen doen. Men begrijpt gemakkelijk dat Dolf er evenzeer van overtuigd was dat hij Pieter *in ieder geval* tegen zou komen. Zelfs als Pieter zich slechts heel even op straat zou wagen, zou Dolf, die vele uren van de dag aan een stadswandeling wijdde, en bij die gelegenheid in ’t geniep tal van dienstmeisjes knipoogjes gaf, hem beslist tegen ’t lijf

lopen. Dat gebeurde dan ook: Dolf zag Pieter uit de eerdergenoemde winkel van Van Drommelen komen, waar Pieter een paar prachtige, puimsteenkleurige glacé handschoenen had gekocht, met welk paar Van Drommelen een weinig in zijn maag zat, omdat niemand het kopen wilde, tot hij erin slaagde het aan Pieter (‘de laatste mode, meneertje!’) op te dringen. Ik stel mij voor dat Dolf met een ‘Zo, je gaat varen?’ was begonnen, om te vervolgen met ‘Nou, jullie hadden mij en m’n zuster ook wel eens mee mogen vragen,’ waarop Pieter ongetwijfeld onmiddellijk had gezegd: ‘Dat is goed!’

‘Hoe laat gaan jullie?’

‘Half vier.’

‘Een beetje vroeg, maar ik zal er wezen. Amélie brengt haar gitaar mee. Tot vanmiddag!’

Er gebeurde die dag iets in ’t huishouden van mijn oom wat nog nooit gebeurd was: het etensuur werd verzet; ook al door toedoen van neef Hildebrand die ondanks zijn kamerjas toch een wit voetje bij oom had weten te halen. Toen wij verzadigd waren, ging Pieter, onder vele vermaning om toch vooral voorzichtig te zijn, Koosje, en ik Christientje afhalen.

Van alle jonge meisjes die bij oude, knorriges tantes zouden kunnen of willen wonen, was Christientje, of laat ik liever zeggen Christien, want zo werd zij genoemd door wie haar kende, wel het meest ongeschikt voor die taak. Zij was in haar hart een vrolijk Fransje en niet voor een kleintje vervaard. Zij greep mijn arm met een zo forse greep vast, en lachte zo opgetogen vanwege ’t weer en ’t leuke plan en ’t frisse water, dat ik mij ten aanzien van haar de wildste voorstellingen maakte, terwijl ik intussen bang was dat *zij* zich teveel voorstelde van de te verwachten vrolijkheid.

Wij hadden het bootje naar de singel laten brengen en Keesje had de rijnwijn daar eveneens naartoe getorst. Juist toen ik met Christien aankwam, arriveerde ook Pieter. Koosje liep naast hem; hij had haar geen arm durven aanbieden, en zij had moeite om zijn grote passen bij te houden.

De knorrigheid van Pieter scheen wat gezakt te

zijn, maar ik zag haar weer de kop opsteken, toen hij de jonge Van Brammen met zijn zus en een dienstmeid, die in de ene hand een grote huissleutel en in de andere een gitaardoos van gemarmerd karton droeg, uit de poort zag komen en over de brug zag gaan. Dolf had voor deze gelegenheid een gele strohoed opgezocht, die hem nogal ordinair stond, droeg een bruingeruite broek en een groen, dichtgeknoopt jasje met glimmende knopen; aan zijn laarzen blonken de aanschroefpunten van sporen, die hij echter, als bij deze gelegenheid minder van pas komend, had thuisgelaten, en hij had een gele stok met ingebouwde degen in zijn hand, die hij om dezelfde reden thuis had *kunnen* laten. Amélie, wier peettante eigenlijk Meeltje geheten had, was zeer bijzonder gekleed. Zij had een overgooier aan van paarse zijde, waar een groene rok onderuit kwam, en een hoedje van dezelfde kleur en stof als haar overgooier, waarop zij een witte sluier droeg met een brede rand in dezelfde kleur als haar rok. Haar kleine voeten staken in katoenen slobkousjes, die haar smalle enkels goed lieten uitkomen. De kleine voeten en smalle enkels vormden samen met haar handjes, de voornaamste schoonheden van de magere Amélie, die een lang, bleek gezicht had, met grote, groenige, zwemmerige ogen, die zij echter, omdat zij bijziend was, of omdat zij bijziend wilde lijken, zo stevig dichtkneep dat men wedden zou dat zij niets zag. Naast haar buikige broeder voortschrijdend, riep zij in mij gedachten wakker aan de eerste droom van de Egyptische farao over de vette en de magere koeien.

De begroeting van de drie dames wat uiterst hartelijk en vriendelijk; die van Van Brammen zeer vrolijk.

‘Bonjour, heren,’ klonk het. ‘Ik heb wat te zwaar getafeld, geloof ik! Jongens, dat is een knap schuitje, waar heb je dat vandaan, Piet? Hildebrand, ik heb je voor je ’t eerst gezien toen je ontgroend werd; je had toen een kaneelkleurig jasje aan, allemachtig lelijk! Kijk nou, een echte bootshaak!’ Hij hief de bootshaak als een speer boven het hoofd en deed alsof hij er Pieter mee wilde doorsteken.

‘Laat dat,’ zei Pieter, die alweer zo nijdig was als een

spin.

‘Luister ’s,’ zei Dolf, in het schuitje springend, ‘ik ben de dikste en ik heb vanmiddag wat veel gegeten; ik wil straks best ’s roeien, dat spreekt vanzelf, maar jullie moeten maar beginnen. Vind je dat goed, Hildebrand?’

‘Best,’ zei ik.

Ik nam de taak van ceremoniemeester op mij, en ging op de achterste roeibank zitten. Pieter zou vóór mij gaan zitten, en dan op de zijbankjes, bij zijn rechter knie, het mooie, lieve Koosje, zijn eerste liefde, en bij zijn linker de ‘magere, schraal van vleesche, wier gelijke in lelijkheid niet gezien was in den ganschen Egyptenlande’, met de gitaar onder de bank. Daarnaast, of naast Koosje, wat u maar wilt, de vrolijke Christien, die met alles akkoord ging; Dolf zat aan ’t roer.

‘Maak ’m nou maar los, vriend,’ riep Dolf tegen Keesje, ‘heel goed, kerel! dag mag je nog ’s doen,’ en met de haak stiet hij van wal en stuurde het bootje handig van de kant af.

Pieter en ik roeiden, maar het werd als snel duidelijk dat de eerstgenoemde het nog nooit of in lang niet gedaan had.

‘Je hoeft de singel niet uit te diepen,’ riep Dolf al gauw tegen hem, omdat hij de riemen met een hoek van bijna negentig graden in ’t water plantte. ‘Je moet over het water scheren als een meeuw, man.’

‘Ik weet best hoe ’t moet,’ zei Pieter, en hief de rechterriem hoog op, om te laten zien dat hij ’t best wist, maar vergat de linker, die hij zo mogelijk nog rechtstandiger indoopte, met het gevolg, dat de rechterriem bijna geen water raakte maar wel met kracht tegen mijn rechterriem sloeg, terwijl hij intussen zo hard aan de linker trok, dat de boot in ’t rond draaide.’

‘Rustig, Pietje!’ riep de gehate stuurman nu, terwijl Koosje lachte, Christien proestte, Amélie een klein gilletje gaf. ‘Rustig Pietje! Serieus blijven, man! Op die manier gaan we nog ’s naar de kelder.

Pieter wenste van harte, dat Dolf onmiddellijk in ’t water gevallen en naar de kelder gegaan was.

Roeien is geen heksenwerk, en door hem een

weinig tegemoet te komen, kon ik maken dat Pieter en ik al vrij snel gelijk op roeiden. Wij roeiden de singel uit en de kleine rivier op, die de trots en glorie van D. is en kwamen spoedig aan het open water. Daar ging het roeien nog veel gemakkelijker. De dames vonden het enig op het water, Koosje was allerliefst, Christien alleruitgelatenst, Amélie allersentimenteelst. Pieter zelf trok wat bij. Maar wat hem hevig hinderen moest, was dat de beide eersten aan de lippen van Dolf hingen, die allerlei grappen vertelde, en die voor deze knaap, die au fond een bedenkelijk sujet was, veel meer aandacht hadden dan voor hemzelf, die binnenkort zijn kandidaatsexamen hoopte te doen, 'met de hoogste lof'; een verdriet, dat door menig oppassend jongmens onder dergelijke omstandigheden diep gevoeld wordt. De dames zullen, beter dan ik, weten waarom zij zulk leed veroorzaken. Maar zelfs het ingetogen Koosje luisterde met alle blijken van instemming en genoegen, wanneer Dolf nu eens een liedje zong, dan eens de voorzanger van de Grote Kerk nabootste, dan weer zijn strohoed op een koddige manier in de hoogte gooide, dan weer een anekdote vertelde, terwijl hij haar tamelijk vaak een complimentje maakte; en ik vond hem werkelijk van tijd tot tijd heel geestig.

Omdat echter de zus van Dolf de meeste van 's mans grappen al kende, en ook omdat zij wegens de banden van het bloed wat minder van Dolf gecharmeerd was dan de beide andere dames, gebeurde het dat zij Pieter meevoerde in een zeer druk en zeer poëtisch gesprek over de aardige omstreken van Utrecht, en het aardige Zeist en het aardige Evangelische ziekenhuis aldaar. Zij verklaarde veel sympathie te voelen voor zulke inrichtingen, en zelfs niet afkerig te zijn van het denkbeeld in een nonnenklooster te gaan, of op z'n minst verpleegster te worden; een soort dreigement van meisjes met de leeftijd en het temperament van de magere Amélie; en zij overstroomde de goede Pieter, die zich verbeet van jaloezie, met een regen van edele, tedere, heilige en smelterige gevoelens, bij welke gelegenheid zij haar ogen op een bijzondere manier opensperde, ongeveer

alsof zij een goede kennis bezat op de maan, die al als een wit vlekje aan de hemel stond; soms zuchtte zij ook, zoals mensen doen die onder een verborgen verdriet gebukt gaan; en soms keek zij over Pieters schouder naar mij, die naast het nadeel van op de achterste roeibank te zitten, het voordeel smaakte het gesprek niet te hoeven horen, als ik dat niet wilde.

'Zal ik jullie nu eens aflossen, mijn brave galeislaven?' vroeg Dolf ons met hartelijkheid, toen we een half uur geroeid hadden, 'ik zit hier aan 't roer maar sigaartjes te roken.'

'Luister,' riep ik hem toe, 'ik zal je zeggen wat de plannen zijn. Pieter heeft me verteld van een boerderij, waar we aan kunnen leggen om iets te gebruiken. We zullen 'r bijna zijn.'

'Oh ja, bij Teeuwis,' vulde Dolf aan, met de snelheid van iemand die alle inrichtingen op dat gebied van buiten kende.

'Tot zolang zullen wij nog maar roeien. Dan rusten we wat uit, en dan roeien we langzaam naar het meertje waar we zojuist langskwamen. Daar blijven we dan wat dobberen.'

'O ja,' riep Amélie, 'dat is leuk; er is niets prettigers dan dobberen.'

'Ja,' zei ik, 'en dan zullen we alle genoegens combineren; we zullen kijken wat we nog in ons mandje hebben, en wat er in jouw gitaardoos zit.'

'Dat is leuk!' riepen de dames. 'Ja, Amélie, je moet zingen en spelen.'

'Ja maar, wacht nou 's even,' zei Dolf, 'ik wil ook zingen, hoor. Ik ken prachtige liedjes. Amélie zingt alleen over de maan!'

Amélie zuchtte om haar broers ongevoelige hart.

Nog een slag of vijftig en wij waren bij de boerderij.

Wij stapten aan wal, tot groot genoegen van Pieter die nu eindelijk van de riemen en van Amélie verlost was. Het eerste deed hem bijna nog meer plezier dan het laatste. Hij was zo onverstandig geweest met zijn puimsteenkleurige glacé handschoenen te gaan roeien, die nu als vellen om zijn vingers hingen, en omdat hij de riemen veel te stijf had vastgehouden, had hij vrij aanzienlijke blaren

op zijn handen. Dolf hielp de dames uit de boot, bij welke gelegenheid hij iets vleijends over Christines voetje zei, en een klein kneepje in Koosjes handje gaf, wat zij beiden wel heel ondeugend, maar bepaald niet heel onaangenaam vonden. Hij liet de zorg voor zijn zus aan de ongelukkige Pieter over.

De schuit werd vastgelegd, en een stevige boerin kwam naar buiten om ons welkom te heten en te zeggen dat we binnen moesten komen. Maar wij verkozen een tafeltje aan 't water om zoveel mogelijk van de oktoberlucht te genieten! Hoewel er 's winters, als er schaatsgereden werd, van alles te krijgen was, werd er nu niets anders geschonken dan melk, die dan ook in grote glazen overdadig vloeide. Want de genietingen van de wijn werden, op voorstel van de dames, bewaard voor de drijvende zaligheid. Dolf vroeg met veel grappen om een beetje jenever met suiker; en Pieter maakte zijn zakdoek nat in een kopje melk en hield het verzachtend vocht tegen de blaren in zijn hand,

Er was een schommel achter het huis, en Dolf vroeg of de dames met hem meededen. Christien had er vreselijk veel zin in, en Koosje ging ook mee, en Pieter volgde natuurlijk. Amélie hield er volstrekt niet van, en kreeg er 'ijselijk steken in haar zij' van. Ik bleef dus om haar gezelschap te houden aan ons tafeltje zitten, wat mij goed beviel, omdat ik moe was van 't roeien en begreep dat ik nog lang niet uitgeroeid was.

Voor een sentimenteel meisje was er aan de waterrand niet veel te zien. Wij zaten aan vrij verveloos tafeltje, waarvan maar drie poten de grond raakten, op een door kippen en hanen omgewoeld terrein, aan drie kanten door een aarden dijkje omgeven, en hadden uitzicht op een vrij grote, kroesgroene eendenvijver, een loods en een 'huisje'. Het duurde een hele poos voor een kleine lelijke bastaard van een dog en een keeshond ophield uitvallen van vijandigheid te plegen; maar wat het tafereel enige schilderachtigheid bijzette, waren drie kinderen, waarvan het oudste, een meisje van een jaar of zes, het kleinste, een wicht van evenveel maanden, op schoot had, terwijl de derde, een jongen van

ongeveer vijf jaar met spierwit haar op zijn rug op de grond lag. Het groepje bevond zich aan de rand van de eendenvijver en keek soms eens schichtig naar ons en dan weer vriendelijk naar de eenden.

Het waren deze lieve kinderen, die Amélie in staat stelden alle liefderijkheid van haar karakter te tonen; zij trok daarvoor haar kleine linkerhandschoen van haar kleine linkerhand, en besloot het drietal op de meest innemende en enthousiaste wijze toe te spreken.

'Zo, schatjes! Dus jullie zitten eens naar de eendjes te kijken?'

De kinderen keken haar strak aan, maar gaven geen antwoord.

'Hoeveel van die lieve diertjes zijn er eigenlijk?'

Geen antwoord; maar wel enige verwondering in de ogen van 'r zesjarig meisje, want op 't platteland noemt men een eend geen diertje.

'Hou je veel van de eendjes?'

Opnieuw stilte.

'Is dat je kleine zusje?'

Doodse stilte.

'Amélie zag dat zij met deze landelijke kleintjes niet echt opschoot, haalde haar schouders op, en zweeg.

'Onze zeug het ebigd,' zei het meisje opeens, helemaal uit zichzelf.

'Wat zegt het schepseltje,' vroeg Amélie, voor wie de inlichting volkomen onverstaanbaar was.

'Zij vertelt iets dat haar na aan 't hart ligt, juffrouw Van Brammen,' zei ik, 'ze zegt dat het vrouwtjesvarken... in het kraambed ligt.'

Amélie kreeg een kleur, voor zover haar huid daartoe in staat was.

'Ze zijn in de schuur,' zei de kleine jongen, zich oprichtend en een paardebloem plukkend, waarmee hij een aantal keer op de grond tikte. 'Veertien.'

Ik stelde Amélie voor de kraamvrouw te gaan bekijken, want ik vond het pikant een sentimenteel meisje in een boerenloods een zeug met veertien biggen te laten zien.

Maar zij had er geen zin in en scheen enigszins gebelgd over het voorstel.

De schommelaars kwamen terug, met vuurrode hoofden.

‘Nou,’ zei Christien, haar voorhoofd afvegend, ‘dat was leuk, maar Dolf heeft ons bijna laten vallen. We gingen heel hoog.’ Pieter had niet meegeschommeld: zijn beblaaarde handen hadden hem niet toegestaan de touwen vast te houden; Dolf en Koosje hadden neus aan neus op het plankje gestaan en hij had het genoeg gehad hen te mogen duwen.

Toen de dames een beetje waren uitgerust, stelde ik voor weer aan boord te gaan, om zo spoedig mogelijk naar het meertje te roeien, waar wij zouden dobberen, drinken en dromen. Dolf moest op de achterste roeibank, ik op de voorste, en Pieter, met zijn beblaaarde handen, aan ’r roer,

Christien die door ’t schommelen door ’t dollen heen was, had vreselijk zin om te gaan wiebelen; maar de smeekbeden van Koosje en de zenuwachtige gillen van Amélie weerhielden haar; en omdat Dolf een goed roeier was en een flink tempo aanhield, waren wij al gauw bij het meertje der genoeglijkheden. Toen ik al bezig was de riemen binnenboord te halen en Pieter aanwijzingen gaf hoe hij het roer bedienen moest, kreeg de romantische Amélie eensklaps op de rechteroever een stuk of zes nog laat in ’t seizoen bloeiende vergeetmijnetjes in ’t oog. Zij riep:

‘Och, lieve meneer Stastok, als je me een groot plezier wilt doen, stuur dan even naar die vergeetmijnetjes; ik ben dol op vergeetmijnetjes,

Haar wens geschiedde, en in een oogwenk waren wij bij de hemelsblauwe bloempjes. Amélie plukte ze op één na allemaal af en deelde ze uit aan de leden van het gezelschap, zodat wij een ogenblik laten ieder met een bloempje in ceintuur of knoopsgat pronkten.

Feestelijk versierd wilden wij weer verder, maar het bootje bleek een nog veel groter liefhebber van vergeetmijnetjes dan Amélie. Het bootje hield niet alleen van de struik waarvan zij geplukt waren, maar zelfs van de grond waarop zij gebloeid hadden. Met andere woorden: wij zaten aan de grond.

Tevergeefs probeerden we los te komen; de boot zat vast en bleef vastzitten; en was geen verwrikken

aan; het speet Amélie ‘verschrikkelijk’ dat zij de oorzaak van dit oponthoud was; Christien vond het daarentegen ‘erg grappig’; wij manspersonen werkten ons halfdood, en gingen af en toe zitten om op krachten te komen. Tijdens een van die tussenpozen vergeleek Dolf ons met een ‘groepje drenkelingen op een onbewoond eiland’.

‘Luister eens, Koosje,’ zei hij, ‘als we hier voor eeuwig moeten blijven, dan trouw ik met jou, hoor!’ En hij maakte aanstalten om haar de hand te kussen.

Op dit belangrijk moment gebeurde het dat de opmerkelijke Petrus Stastokius Junior een kreet slaakte, de krachtpatser Samson waardig, de bootshaak pakte en tegen de wal zette, om er met zoveel inspanning van krachten tegenaan te duwen, dat de boot plotseling losraakte en het water opstootte, terwijl de man die dit alles tot stand had gebracht, zelf voorover in het water stortte. Daar lag hij; alleen zijn laarzen waren nog aan boord; de panden van zijn jas deinden op de golven; en de opmerkelijke Petrus Stastokius Junior hield het bemodderde, maar nog altijd bebrilde gelaat slechts met de grootste moeite boven water. Zijn hoed dobberde op de wilde baren. Het was vreselijk.

Eenieder die ooit de zaligheden van een roeibootje met de schone sekse gedeeld heeft, zal begrijpen wat de uitwerking van de plotselinge onderdompeling van Petrus was op onze dames. Ze gilden, sprongen overeind, knepen elkaar, en ons, in de armen en zuchtten ‘O, mijn G..!’

‘Zitten,’ riepen Dolf en ik tegelijk; ‘in ’s hemelsnaam blijven zitten’ en snel staken wij de riemen aan bakboord in de grond om verder afdrijven van het bootje te voorkomen. ‘Pieter, jongen, je bent nou toch nat, kruip maar op je handen naar de wal, dan komen we met het schuitje naar je toe.’

Hij deed wat hem gezegd was, en in een ogenblik was hij op de oever van de vermaledijde vergeetmijnetjes.

Pieter was kopje-onder gegaan en doornat. Hij zag er meelijwekkend uit: druipend haar, een bleek, verwilderd gezicht, modderige zwarte handen. Iedereen, zelfs Dolf, had met hem te doen. De

drenkeling kreeg weer een plaatsje in de boot, en er werd besloten terug te varen naar de boerderij, om hem te drogen. Het zou waarschijnlijk te laat worden om nog rond te dobberen, maar we zouden in de boerderij onze verversingen gebruiken en daarna, in hoog tempo, naar huis roeien. We wisten de hoed van Pieter nog te achterhalen, en daarna zag de stevige boerin ons terug.

‘Ze had wel docht,’ zei ze, ‘dat dat heerschop een ongeluk krijgen zou; want hij had er al bij de schommel zo kniezerig en triesterig uitzien, dat ze bij haar aigen zeid hadde: Nou, dat komt nooit goed terecht met dat heerschop! Maar ze zou flussies wat hout op het vuur gooien en dan zoud’ie wel gauw weer hielkendal oppeknapt zain; as meheer een hemd van haar man an wou hebben, moes meheer het maar zeggen,’ enz. enz.

We lieten Pieter aan haar zorgen over en gingen aan het water zitten.

Het was intussen halfzes geworden en, hoewel ’t nog licht was, was de zon al ondergegaan en konden we hooguit nog genieten van de naderende avondkoelte. Het werd ons duidelijk dat het geen goed idee geweest was om op een middag in de maand oktober nog aan een tochtje op het water te beginnen; er stak een zéér fris windje op en we besloten binnen te gaan zitten. We werden in de beste kamer van het huis gelaten, waar een nog nooit beslapen pronkbed stond, een Friese klok en een dambord hingen, en vier schilderijen aan de wand voor ons de geschiedenis van Willem Tell oprakelden. We gingen zitten en begonnen, toen Amélie die verklaarde ‘de zenuwen te hebben’ een weinig bedaard was, rijnwijn te drinken en sinaasappelen te eten, alsof het een warme avond in juli was.

Vervolgens werd de gitaar tevoorschijn gehaald, en het mag waar zijn dat muziek en gezang in staat zijn menige gezellige bijeenkomst te verstoren en te bederven, het is ook waar dat er niets beters is dan muziek en gezang om een ongezellige bijeenkomst of mislukt feestje aan de gang te houden.

Amélie zong verscheidene Duitse volksliedjes en zong ze werkelijk heel goed. Zelden zullen onder

dat boerendak zulke teergevoelig liedjes geklonken hebben, als de bleke Amélie met de vergeetmijnetjes op haar borst en de gitaar met het lichtblauwe lint op haar knie ten gehore bracht; en terwijl ik het voorgaande zat te bedenken, besloot zij juist met lange uithalen een zeer gevoelige liefdesklacht door de laatste regel steeds lager en doffer te herhalen:

Zum kühlen Grab
Zum kühlen Grab
Zum kühlen Grab

totdat haar stem opeens weer de hoogte inschoot, met dezelfde woorden:

Zum kühlen Grab

waarna het lied gevolgd werd door het geluid van een stevige en vrolijke boerinnenstem, die van buiten kwam:

Klompertje en zijn wijfe
Die zouden vroeg opstaan
Om eiertjes te verkopen
En na de markt te gaan

Ze waren halleverwege
Halleverwege de dijk
Daar braken al d’r eiertjes
En ‘r botertje viel in ’t slijk

Het speet ‘r niet om de eiertjes
Maar om d’r mooie doek
Die ze gisteren nog gemaakt had
Van Klompertjes beste broek

‘Dat is een allemachtig aardig liedje,’ zei Dolf, het venster openstotend en de dikke boerenmeid aansprekend, die hare ‘purperen armen’, zoals de dichter Rotgans het uitdrukte, in de dampende wastobbe stak, en het lied van Klompertje naar alle waarschijnlijkheid gezongen had; ‘da’s een allemachtig mooi liedje, Trijntje!’

‘Ik hiet geen Trijntje!’ zei de meid schalks.
‘Hoe hietje dan?’ riep Dolf, die graag haar naam wilde weten.

‘Vraag dat maar aan me moeder,’ zei de meid, lachend en daarbij de witste tanden vertonend, die ooit een boerinnenmond gesierd hebben.

‘Ken je nog meer van die liedjes, liefje?’ vroeg Dolf.

‘Loop naar de pomp,’ zei de boerenmeid, wier naam voorlopig alleen aan moeder bekend bleef.

‘Dat raam tocht vreselijk,’ merkte Amélie op, die deze samenspraak om duizend redenen graag beëindigd wilde zien. Maar nauwelijks was het raam gesloten en had Dolf nog eens ingeschonken, of er klonk een nog vrolijker lied uit de mond van de frisse deern; en wij luisterden allemaal:

Dans, nonneke, dans!
Dan zel ik je geven een muts
Nee, zei dat aardig nonneke
Ik heb er een van me zus
’k Wil niet dansen, ’k zel niet dansen
Dansen is m’n order niet
Nonnen, paters, paters, nonnen
Nonnen, paters, dansen niet

Dans, nonneke, dans
Dan zel ik je geven een huis
Nee, zei dat aardig nonneke
Daar ben ik niet van thuis
’k Wil niet dansen, ’k zel niet dansen
Dansen is m’n order niet
Nonnen, paters, paters, nonnen
Nonnen, paters, dansen niet

Dans, nonneke, dans
Dan zel ik je geven een zoen
Nee, zei dat aardig nonneke
Daar wil ik ’t niet voor doen
’k Wil niet dansen, ’k zel niet dansen
Dansen is m’n order niet
Nonnen, paters, paters, nonnen
Nonnen, paters, dansen niet

Dans, nonneke, dans
Dan zel ik je geven een man
Toen zei dat aardig nonneke
’k Zel dansen al wat ik kan
’k Wil wel dansen, ’k zel wel dansen
Dansen is m’n order wel
Nonnen, paters, paters, nonnen
Nonnen, paters, dansen wel

En nauwelijks was het liedje uit of Rudolf van Brammen gaf een ferme klap op zijn strohoed, zodat hij in plaats van bovenop zijn hoofd te staan, op zijn linkerwang kwam te hangen, en de paarse overgooier van zijn weemoedige zus omvattend, tilde hij haar op van haar stoel en walste, of zij wilde of niet, een rondje met haar door de kamer, onder het herhalen van het refrein:

Nonnen, paters, paters, nonnen
Nonnen, paters, dansen wel

De levenslustige Christien stiet Koosje aan, en de beide meisjes lachten achter hun zakdoek.

Amélie viel ‘doodop’ in een stoel, zonder twijfel met duizend steken in haar zij. Op hetzelfde ogenblik echter ging de deur open, en de vrolijke Dolf van Brammen schoot met dezelfde opgewektheid op de persoon van Pieter af, die met een wijde trui aan, een rode, wollen boerensjaal om de hals, en een pakje natte kleren, in een zakdoek geknoopt, onder de arm, binnentrad, greep hem ogenblikkelijk bij zijn linkerhand, sloeg zijn rechterhand om Pieters middel en galoppeerde met hem en door de kamer onder het juichen van de regels uit het lied, die hem zo bijzonder schenen te bevallen.

‘Laat me los, Van Brammen!’ riep Pieter, voor het eerst sinds ik hem kende zijn mannelijkheid demonstrerend; en met een ferme zwaai gooide hij, fonkelend van woede, de op zoveel krachtdadigheid niet verdachte Dolf van zich af en bijna tegen de muur. Deze echter, zonder zijn kalmte te verliezen, greep zijn degenstok en stak de over zichzelf verbaasde Stastok het handvat toe.

‘Wil je vechten, kereltje? Mij best! Trek eens aan die stok! Ziezo, jij de degen, en ik de schede: kom op, *en garde, droit au fond*, alsjeblieft! En Dolf nam de houding aan van iemand die wil gaan schermen.

De dames waren zeer onthutst; maar Christien kon het lachen niet laten, en Amélie was half boos, maar ook half opgetogen dat zij getuige mocht zijn van zoveel bruisende gemoedsaandoeningen.

Pieter intussen leverde, met zijn stalen brillettje, zijn dikke sjaal, zijn boerentrui en het hem opgedrongen rapier onhandig in de hand, een zeer zonderling schouwspel op. Erg lang stond hij niet voor gek, want snel gooide hij het wapen weg.

‘Ik wil geen ruzie maken,’ zei de edelmoedige Pieter.

‘Daar heb je *groot* gelijk in,’ antwoordde Dolf

Op dat historische moment hoorde men een geluid alsof er een fles werd opengetrokken, en daarna een ander alsof er een glas werd ingeschonken. Eén seconde later bood Hildebrand de twee schermkampioenen twee boerenbekers aan waarmee de eervolle vrede werd getekend.

Het was de hoogste tijd geworden om te vertrekken. De avond viel en wij moesten ons haasten. Christien

wilde graag ook eens roeien, en Amélie zei graag aan ’t roer te willen zitten. Dolf koos de achterste bank. Op de voorste bank kwam de vrolijke Christien mij helpen: ieder één riem. Christien had bij het roeien last van haar mantel; zij deed hem uit en drong erop aan (ik geloof meer uit ondeugendheid dan uit medelijden) dat de voormalige drenkeling hem aan zou trekken. Pieter deed het: met een schots geruite damesjas over zijn trui, zette hij zich aan Koosjes zijde in het bootje.

Amélie keek naar haar geliefde maan en haar geliefde sterren. Dolf trok aan zijn pijp en aan de riemen. Christien had allerlei vrolijke invallen en plaagde mij een beetje. Pieter was dus zo goed als alleen met het voorwerp van zijn genegenheid. Koosje leek zeer aardig voor hem. Verscheidene malen hielp zij hem beter in zijn mantel wikkelen, en meer dan eens zag ik hoe zij hem aankeek met innig medelijden. Hij schoof zowaar voortdurend dicht en vertrouwelijker naar haar toe. Zijn gezicht straalde, en hij leek werkelijk een zacht en gevoelig gesprek met haar voeren, zoals ik opmaakte uit de enkele woorden die mijn oren bereikten, als ‘weet je nog wel van’ - ‘leuke dagen’ - ‘nooit zo gelukkig meer worden’, en wat dies meer zij.

Dit ging door totdat het ongeluk wilde, dat de heer Rudolf van Brammen zijn laatste sigaar had opgerookt, en dus behoefte had aan een ander tijdverdrijf.

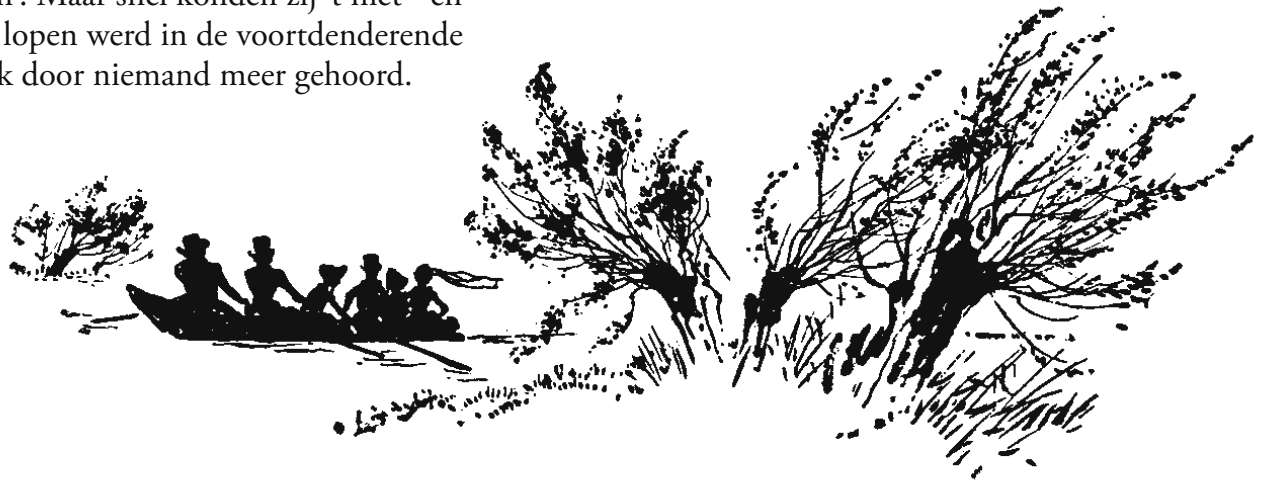
‘Moet je dat zien!’ riep hij, zijn peuk in ’t water gooiend, ‘moet je dat zien! Pieter zit een potje te vrijen.’

Pieter bloosde en wierp een grimmige blik op de spreker, als een schichtig paard dat op de straat een hondenkar tegenkomt. Koosje bloosde, draaide zich om, en vroeg onmiddellijk aan Christien ‘of ze niet moe werd van ’t roeien?’

Het was gedaan met Petrus Stastokii Junioris zaligheid, en omdat ik naderhand nooit meer van enigerlei verstandhouding tussen hem en Koosje van Naslaan heb gehoord, maar wel heb vernomen dat Koosje van Naslaan, zich vorig jaar in de herfst op

de zilveren bruiloft van haar ouders plechtig verloofd heeft met een jonge wijnhandelaar uit een naburige stad, neem ik aan dat hier de droevige geschiedenis van de eerste en tedere liefde van Petrus Stastok Junior, student in de rechten aan de universiteit van Utrecht, en tevens die van 's mans eerste minnekozerij, een einde neemt.

Wij waren spoedig thuis, en toen ik de volgende dag om elf uur op de gele diligence zat, die van E. over D. naar C. rijdt, had ik al lang en breed afscheid genomen van mijn oom en tante Stastok, en van alle kennissen die ik in D. gemaakt had; het laatst echter van Keesje, die als een volleerde kruier mijn koffertje 'gekrooien' had, en van Pieter, die mij naar 'de Rustende Moor' vergezeld had; terwijl ik buiten de poort, nog gelegenheid had om door het raam een groet toe te werpen aan de heer Rudolf van Brammen, die reeds ter plaatse was om naar de oefeningen van een paar pelotons rekruten te kijken. Met bevende handen trachtten de rekruten hun geweren te laden. Een nijldige sergeant beval hun 'om 't snel te doen'. Maar snel konden zij 't niet - en het salvo uit hun lopen werd in de voortdenderende postkoets dan ook door niemand meer gehoord.

EEN OUDE KENNIS

HOE WARM HET WAS, EN HOE VER

Het was een brandendhete vrijdagmiddag in een bepaalde Nederlandse stad; zo heet en zo brandend, dat de mussen gaapten op het dak, wat volgens het Nederlandse spraakgebruik de grootste hitte is die men zich voor kan stellen. De zon scheen vinnig in de straten en glinsterde op de van droogte stoffig geworden keien. In de straten die naar het zuiden liepen en dus geen schaduwkant hadden, bracht zij de voorbijgangers letterlijk tot wanhoop. De mannen die ventten met pruimen en wijnperen, veegden ieder ogenblik hun voorhoofden af met hun linnen voorschoten; de sjouwers die doorgaans over de leuning der bruggen hangen teneinde gedachteloos naar het water te staren, in een houding waaraan zij hier en daar de vererende naam van ‘baliekluiers’ te danken hebben, lagen languit aan de waterkant, leunend op hun ellebogen, met een kan karnemelk in plaats van jenever; de schaftende metselaars, aan de voet van hun steiger op een balk zittend, bliezen eens zolang in hun thee als gewoonlijk, héél erg lang dus, en de dienstmeisjes die boodschappen deden, kregen de kinderen die meegegaan waren in de hoop van de kruidenier een pruim of een vijg te krijgen, nauwelijks over de straat meegetrokken, en uitten onderweg een diep en innig medelijden met de werkmeisjes die ‘de straat deden’ met geblakerde gezichten en onder de kin losgemaakte mutsen. Iedereen zuchtte, afgezien van een enkele grijsaard die met een blauwe slaapmuts op en zwarte sloffen aan, met de benen languit op het bankje voor zijn deur een pijp zat te roken, in gezelschap van een violier en een balsemien, buitengewoon ingenomen met ‘het ouderwetsche weder’.

Bij dergelijke weersomstandigheden heeft men, helaas, te weinig medelijden met dikke mensen. Het is maar al te wáár: ook op dagen waarop wij, door ons rustig te houden, de hitte nog nèt kunnen verduren, krijgen wij het warm en benauwd van dikke mensen, die naast ons komen staan blazen en puffen en die daarbij de onweerstaanbare aanvechting laten blijken om hun das los te maken, terwijl zij ons met uitpuilende ogen aankijken; maar evenzeer wáár is: de schepsels *hebben* het te kwaad. Dikke mannen en

dikke vrouwen op de wereldbol! of gij de laatste jaren uw knieën en voeten nog hebt kunnen zien of niet! wie ter wereld ook spotten moge met uw buik, uw onderkin, uw bovenarmen – in Hildebrands boezem klopt voor u een medelijdend hart!

Onder de gezette personen onzer dagen verdiende, weliswaar niet de eerste, maar toch zeker een eervolle plaats: de heer Mr. Johannes Bruis, een van die bevoorrechten die het nooit gebeuren zal een oude kennis te ontmoeten, zonder dat deze opent met de tekst: ‘Wat ben je dik geworden!’ terwijl mensen die zij veertien dagen niet gezien hebben, meteen verklaren dat zij ‘*alweer* dikker geworden zijn’; een van die gelukkigen die aan duizend stille wenken van hun familieleden en vrienden, maar vooral van hun dokter, duidelijk merken dat zij voortdurend de kans lopen aan een beroerte te sterven, en die, bij dat alles, door hun gestel, genoodzaakt worden alle dingen te doen, te eten en te drinken, die absoluut schadelijk zijn, dik maken, verstopping veroorzaken en de bloedsomloop verstoren; een van die gelukkigen die het ’s zomers warm hebben door hun zwaarlijvigheid en die het ’s zomers en ’s winters warm hebben door zenuwen en drift.

De heer Mr. Johannes Bruis bewoog zich op de hierboven beschreven, brandendhete vrijdagmiddag, rond de klok van vijf uur, door een van de straten van de stad, waarvan ik de naam nog niet genoemd heb, en deed dit, de hitte van de dag en zijn postuur in aanmerking genomen, veel te snel. In zijn ene hand hield hij zijn hoed, in de andere zijn gele, zijden zakdoek en een bamboestokje met een ronde, ivoren knop, met welke knop hij zich om de haverklap tegen zijn hoofd sloeg, als hij zijn zakdoek gebruiken wilde. Achter hem huppelde een kleine straatjongen, zonder hoed of pet op ’t hoofd en zonder kousen aan de voeten, in een blauw hemd met een zwarte lap op de ene, en een grijze op de andere elleboog, waarvan de eerste knoop (die zwart was) in het vierde knoopsgat zat, terwijl de zesde knoop (die geel was) zich in het vierde knoopsgat bevond, die Bruis’ overjas over de arm en Bruis’ valies in de hand droeg.

‘Waar is het ergens, jongen? Zijn we d’r

onderhand?’ vroeg de heer Mr. Johannes Bruis ongeduldig.

‘Het eerste huis met een plat stoepje,’ antwoordde de jongen, ‘de tweede deur na de slagerij, naast het huis met die spionnetjes.’

‘Goed, goed, goed,’ zei de heer Mr. Johannes Bruis.

De dikke man passeerde de slagerij en de spiegeltjes en stond nu op de stoep van Dr. Deluw, een vriend uit zijn studententijd, die hij sedert zijn huwelijk niet meer gezien had, want de heer Bruis woonde in een Overijssels stadje, waar hij meester in de rechten, maar geen advocaat, echtgenoot, maar geen vader, lid van de raad en koopman was. Hij moest naar Rotterdam, maar had een omweg gemaakt om op deze hete middag zijn vriend Dr. Deluw, diens vrouw en diens kinderen te zien. Hij trok haastig aan de bel, pakte zijn koffer, en legde zijn jas over zijn eigen arm.

‘Alsjeblieft, jongen! En maak je nou maar uit de voeten.’

De jongen maakte zich uit de voeten, op een drafje nog wel; natuurlijk niet omdat het zo warm was, maar omdat hij een jongen was en een groter footje had gekregen, dan hij verwacht had, een footje waar zijn vader bovendien niets van wist. In een oogwenk was hij de lange straat uit om zich, naar ik vermoed, hier of daar te buiten te gaan aan komkommer in ’t zuur, een maaltje klapbessen of een andere straatjongenslekkernij, waarvoor men fatsoenlijke kinderen niet tijdig genoeg afkeer kan inboezemen.

Intussen ging Dr. Deluws deur voorlopig nog niet open, en zag de heer Bruis zich genooddaakt nogmaals aan de bel te trekken. De bel ging ordentelijk over; en liet duidelijk blijken van het luidruchtige soort te zijn, maar de heer Bruis vernam binnen de woning van zijn vriend geen enkel geluid dat zijn gerinkel beantwoordde. Na nog een aantal keren zijn voorhoofd afgeveegd en met zijn stok op de stoep getikt te hebben, belde hij voor de derde keer, en begon hij tevens door de smalle, aan de binnenzijde getraliede raampjes naast de deur, naar

binnen te turen; maar hij zag niets dan de slinger van een grote, groene pendule, een klein tafeltje met een leetje erop, en een blauwe, katoenen paraplu. Vervolgens keek hij ook over de gordijntjes van de zijkamers, wat moeilijker was, omdat hij door de franje van de gordijntjes heen moest kijken. Hij zag in de ene kamer duidelijk een inktkoker met twee lange pennen op tafel staan, en in de andere een mansportret, maar noch de pendule, noch het tafeltje, noch de inktkoker, noch zelfs het mansportret konden voor de heer Mr. Johannes Bruis de deur opendoen,

De heer Bruis was intussen nog warmer dan

warm geworden, mede door zijn ongeduld en de jas over zijn arm. Hij belde nu voor de vierde keer, zo krachtig dat de juffrouw van de burens, die in haar spiegeltje keek en hem allang gezien had ‘er akelig van werd’, haar naaiwerk terzijde legde, haar halve bovendeur opende en aan de heer Bruis verklaarde

‘dat er niemand thuis was’.

‘De dokter ook niet?’

‘Nee, menheer.’

‘Mevrouw ook niet?’

‘Nee, menheer, ik zeg u ommers dat ze der allemaal op uit zijn...’

‘Waar zijn ze dan naartoe?’

‘Dat weet ik niet, menheer! Ze zijn allemaal weg, en de meid is alleen thuis.’

‘Waarom doet de meid dan niet open?’

‘Omdat ze uit is, menheer.’

‘En u zegt, dat ze thuis is?’

‘Ja, maar daarom kan ze nog wel uit zijn,’ zei de buurvrouw en sloot haar bovendeur met enige haast, omdat haar witte poes zich net gereed maakte over de onderdito te springen, en liet de heer Bruis alleen, om, als hij daar het geduld voor gehad had, in stilte te gissen naar het verschil tussen de termen ‘uit’ en ‘niet thuis’.

Om hem op streek te helpen kwam er een stem uit een schoenlapperswerkplaats aan de overkant.

‘Ze bennen naar de toin,’ riep de stem, ‘en de maid is een boodskap doen. Daar komt ze al an.’

Het wordeke *al* had in deze volzin, naar het oordeel van de heer Bruis, gevoeglijk gemist kunnen worden, maar niettemin zag hij een niet onknappe meid aankomen, met een sleutel in haar hand, die zo snel liep als zij, zonder in draf te vervallen, maar kon. Zij kwam de stoep op, schoot de bezoeker voorbij, opende met niet eerder vertoonde snelheid de deur en ging vóór de heer Bruis op de mat staan.

‘Had u meheer gesproken willen hebben?’ vroeg de meid.

‘Ja, maar meneer schijnt niet thuis te zijn.’

‘Nee, meheer, en mevrouw, en de juffrouw, en de jongeheer en al de kinderen zijn Buiten, en ik ben alleen thuis om op de deur te letten.’

‘Nu, de heer Bruis had gelegenheid genoeg gehad om zich gedurende een vol kwartier te verlustigen in de nauwgezetheid, waarmee deze doktersmeid, die intussen een langdurig gesprek gevoerd had met de dochter van een fruitverkoopster, die links en rechts naaiwerk deed en voor een opengeschoven raam zat,

zich van haar plicht kweet. Hij had echter te veel haast om haar verwijten te maken.

‘Waar is Buiten?’ vroeg hij, ‘is dat ver? waar is het?’

‘In de Meester-Jorislaan,’ antwoordde de meid.

‘In de Meester-Morislaan,’ zei Bruis met diepe verachting, ‘hoe zou ik moeten weten waar de Meester-Morislaan is?’

Er was, naar het idee van het meisje, meer verwaandheid in houding en toon van de heer Bruis dan zij met haar knappe gezichtje liefde te accepteren. Dit hoefde zij niet te nemen.

‘Ik kan ’t niet helpen, dat u ’t niet weet!’ zei de meid droog, en begon de deur dicht te duwen om de heer Bruis te beduiden dat hij beter kon vertrekken.

De heer Bruis veranderde van toon.

‘Luister eens, meisje! Ik ben speciaal met de diligence naar hier gekomen om de dokter en zijn familie een bezoek te brengen. Als ’t niet al te ver is, wil ik best naar Buiten wandelen. Kun je ’t me uitleggen?’

Hij keek smachtend de straat in of er ergens een jongen was, die hem zou kunnen brengen, maar er doemde niemand op.

Het meisje verwaardigde zich hem de gevraagde inlichtingen te geven en de heer Mr. H.J. Bruis trok naar het Buiten van Dr. Deluw.

Toen hij een huis of wat verder was, bemerkte hij pas dat hij zijn jas nog over de arm en zijn koffer nog in de hand droeg.

Hij ging dus terug, belde nog eens aan om een en ander aan de meid in bewaring te geven, maar Grietje was waarschijnlijk alweer naar haar vriendin, en de heer Bruis zag zich genooddaakt om op die brandendhete vrijdagmiddag, zijn overjas en valies zelf te torsen, met het stellig voornemen om, als hij Dr. Deluw in werkelijkheid zou mogen ontmoeten, zich bij hem over zijn meid te beklagen.

Tot ’s mans geluk was de stad, waarvan ik de naam nog altijd niet genoemd heb, niet groot, en de heer Bruis ontdekte al spoedig de poort waar hij onderdoor moest, hoewel het bestijgen, maar ook het afdalen van twee bijzonder hoge bruggen hem al

behoorlijk de dampen had aangedaan. Bij de poort leek het hem een goed idee zijn jas en valies aan de zorg van een commies toe te vertrouwen. Hij stapte om die reden het commiezenhuisje binnen, maar daar was niemand. Omdat hij echter een persoon met een grijze jas zag, die aan de overkant van de singel stond te vissen en er vrij commiesachtig uitzag, legde hij zijn spullen maar neer, om zich vervolgens door de hengelaar, die inderdaad een ontvanger der stedelijke accijnzen bleek te zijn, nogmaals over de ligging van de Meester-Jorislaan te laten onderrichten. Ik zou hem onrecht doen, als ik zei dat de heer Bruis de wijze lessen van Grietje vergeten was; de waarheid was dat hij door zijn opwindings gewoon slecht naar haar geluisterd had.

Hij moest 'eerst een stukje de singel op, dan een laan in, dan rechtsom slaan tot hij bij een wit paaltje kwam, dan weer links-, en dan weer rechtsom, en dan was hij in de Meester-Jorislaan'.

'En het Buiten van Dr. Deluw?'

'Daar heb ik nog nooit van gehoord,' zei de commies, 'maar er zijn daar wel meer tuinen. Hoe hiet het?'

'Veldzicht.'

'Veldzicht,' zei de beambte, die graag van de heer Bruis verlost wou raken, omdat hij aan zijn dobber meende te merken dat hij beet had. 'Nee, menheer, dat is mij onbekend.'

De heer Bruis wandelde verder. De singel bracht hem een weinig koelte, want er stonden aan weerszijden hoge bomen, maar die zaligheid was spoedig voorbij, omdat de stad op een moment van geldtekort ten gevolge van een vuurwerk op 's konings verjaardag, een grote partij bomen had gekapt en verkocht, op de plaats waarvan zich nu een zogenaamd 'jong plantsoen' vertoonde: iele boompjes, voor de helft verschroeid. Hij was alweer compleet doodop toen hij tussen twee zwarte schuttingen een smalle laan zag, die hij meende te moeten inslaan. Het was eenzaam in die laan. Alleen maar schuttingen, waar boven bovenuit staken; alleen maar tuinpoorten met opschriften en nummers. Af

en toe en rondspringend musje. De heer Bruis stapte voort met zijn hoed in de ene, en met zijn stok en zakdoek in de andere hand, net als in de stad, maar nu met een kleine afwijking naar rechts vanwege zijn vurige begeerte om, zoals de commies had uitgelegd, rechtsaf te slaan. De gelegenheid deed zich echter niet voor, en de heer Bruis kwam uiteindelijk uit bij een vrij diep riviertje, vlak naast een vuilnishoop met bloemkoolstronken, slabladeren, potscherven en verdorde bloemen, en doornappels die, bloeiend midden tussen de verrotting, hun bedwelmende geur verspreidden.

Het was duidelijk dat de heer Bruis de verkeerde laan was ingeslagen, en hoewel de vuilnishoop hem onaangenaam was, deed de nabijheid van het water hem zoveel genoegen, dat hij besloot een ogenblik uit te rusten alvorens terug te keren. Hij zette zich daartoe zo dicht mogelijk bij het water op de oever waar hij er, waaierend met zijn zakdoek en met zijn verstand zijn ongeduld bedwingend, in slaagde een beetje tot rust te komen. Rechts en links de rivier afkijkend, ontdekte hij aan zijn linkerhand een vierkante, zegroene koepel, waarbij zich enkele mensen bewogen, en, hoewel hij ze niet kon onderscheiden, was het alsof hem werd ingeblazen dat dit het Veldzicht van zijn vriend de dokter zijn moest; en dat het die naam dragen kon, werd bewezen door het vergezicht aan de overkant van de vaart: weiland links en rechts, ver en wijd, tot aan de blauwe horizon. Alleen maar groen en geel en zonnig weiland!

De heer Bruis nam zijn wandelstaf weer ter hand, wandelde terug door de laan en belandde weer op de singel. Weldra vertoonde zich een andere laan, die hij eerst maar eens bestudeerde vóór hij haar betrad. Hij zag zowaar dat deze laan spoedig de gelegenheid gaf om rechtsaf te slaan; en toen hij eenmaal rechtsaf geslagen was, zag hij ook al gauw het witte paaltje. Hij ging links en hij ging rechts en hij was in de 'Meester-Morislaan'.

Voor een tuinpoortje dat openstond, zat een klein kind met een zwart jurkje aan, een zwart mutsje met een zwart kantje erom, op en een zwart gezichtje zich te vermaken met een pompoen en een aantal aardappelschillen.

'Is dit de Meester-Morislaan, lief kind?' vroeg de heer Bruis.

Het kind knikte van ja.

'Waar is hier ergens Veldzicht?'

Het kind zei niets.

De heer Bruis werd een beetje boos, niet eens zozeer op het kind, maar wel op het onzichtbare Veldzicht.

'Weet je 't niet?' vroeg hij, driemaal te hard.

Het kind liet de pompoen en de aardappelschillen vallen, stond op, begon te huilen en liep de tuin in.

De heer Bruis zuchtte. De 'Meester-Morislaan' bleek zeer lang te zijn en er waren talloze tuinpoorten. Hij las allerlei namen. Namen van ophef en grootspraak als Schoonoord, Welgelegen, Bloemhof, Vreugderijk; namen van tevredenheid en berusting als Mijn genoeg, Weltevreden, Buitenrust; naïeve namen als Nooit gedacht, Klein maar rein, Hierna beter; maar ook een aantal geografische als Nabij, Bijstad, Zuiderhof; en panoramische als Vaartzicht, Weizicht, Landzicht, Veezicht, Veelzicht – dat laatste leek in de verte al vrij veel op Veldzicht, maar, helaas, Veldzicht was 't niet.

Aan het eind waren twee deuren, waarop niets anders te lezen stond dan Q 4 Nr. 33 en Q 4 Nr. 34. Een van die beide deuren zou van Veldzicht kunnen zijn! De heer Bruis, hoe ongeduldig ook, was voorzichtig. Omdat hij geloofde in 'lest best' ging hij Nr. 33 voorbij en klopte aan bij Nr. 34.

Na een poosje wachten, werd de deur geopend door een zeer lange, statige, stijve dame met een rouwjapon, een zwarte hoed, die zij vanwege de zon helemaal voorover op haar neus gezet had, een groene bril, een vermoeden van snor op haar bovenlip en een boek in haar hand.

'Is dit Veldzicht, mevrouw?'

'Nee, menheer,' antwoordde de dame, geschrokken van deze 'vreemde man' en mogelijk veronderstellend dat het iemand was die haar bestellen wilde, 'dat is hiernaast' – en dicht vloog de deur.

De heer Bruis klopte aan bij Q 4 Nr. 33.

HOE AARDIG HET WAS

'Jansje! er wordt geklopt,' riep een vrouwenstem.

'Ik heb het gehoord, mevrouw!' riep Jansje.

Het was echter meer dan waarschijnlijk dat Jansje het helemaal niet gehoord had, omdat zij geweldig veel lol had met de tuinknecht, die haar met water gooide.

Meneer Bruis had lang genoeg bij de vuilnishoop uitgerust om een leuk plan van verrassing op te stellen. Zodra Jansje hem had opgedaan en hem verteld had dat dit absoluut Veldzicht was, en absoluut Dr. Deluws tuin (de stem uit de schoenmakerswerkplaats had gelijk gehad: het was een 'Tuin' en bepaald geen 'Buiten') zei hij:

'Goed zo, meisjelief! wijs me dan de weg maar naar het theekoepeltje; ik ben een oude vriend van meneer en ik wil meneer graag verrassen.'

'Zal ik niet liever eerst gaan zeggen, dat meheer er is?' vroeg Jansje.

'Beslist niet, meisje; loop maar voor me uit, alsjeblieft.'

De tuin was een lange, smalle strook langs de vaart (aan de oever waarvan de heer Bruis enkele ogenblikken eerder een luchtje geschept had), stond afgrijselijk vol en had alleen maar een paar smalle wandelpaadjes, die aan beide kanten met aardbeienplanten omzoomd waren. Wie er liep, stond stomverbaasd dat het mogelijk geweest was om zoveel appel- en perenbomen, zoveel aalbessen- en

kruisbessenstruiken op zo'n klein landje tezamen te persen, en was voortdurend genooddaakt te bukken voor de eerste categorie en uit te wijken voor de laatste. Het was, in één woord, wat stedelingen vol verrukking een 'vruchtbaar lapje grond' noemen, waarvan zij veel plezier zouden kunnen hebben, als zij er dichterbij woonden en, net als de boeren, vroeger zouden opstaan en zouden weten wanneer welk fruit geschikt is om geplukt te worden.

'Warm weertje vandaag, hè meneer!' sprak Jansje, toen ze een eindje gevorderd waren en zij medelijden begon te krijgen met het hijgen en blazen van de gezette heer achter haar.

'Ja meisje, verschrikkelijk warm!' zei Bruis, 'is er niemand in de tuin?'

'De familie zit in de theekoepel,' was het antwoord, 'behalve juffrouw Mientje, die daarginder zit te lezen.'

Jansje en de heer Bruis, het slingerende paadje volgend, kwamen nu aan de waterkant en, werkelijk, daar zat onder een klein treurcipresje, op een smal gazonnetje, de oudste dochter van zijn vriend Deluw, op een groene tuinbank, met handschoentjes aan, een boek in de hand en een hondje aan haar voeten 'Buitentje te spelen', zich ergerend dat er het laatste uur aan de overkant niemand was voorbijgekomen en dat er geen mens in de trekschuit gezeten had.

Zij liet haar hoofd zeer plechtig op de borst vallen, toen de heer Bruis haar groette maar het hondje vloog op en blafte radeloos tegen de amechtige bezoeker, die het dolgraag een klap met zijn stok gegeven had; iets waartoe hij niet overging omdat het een schoothondje was en hij zijn vriend liever niet verrassen wilde door met een moord te beginnen.

Weldra verrees de zeegroene koepel. Hij leek vrij groot te zijn en bezat zelfs een klein bijkamertje met een schoorsteentje. Om de koepel te betreden, moest men een trapje op.

'Dank je, meisje!' zei hij tot Jansje, toen hij tien passen van de koepel was, en langzaam sloop hij er naartoe. Gelukkig waren de luiken voor de ramen aan de tuinkant dicht en was de deur niet van glas. De heer Bruis kon dus zijn verrassingsaanval heel goed volvoeren. Hij had er op voorhand veel plezier om! Heel zijn hartelijk en vriendschappelijk gemoed schoot vol. In geen zestien jaar had hij de goede 'Zwarte Daan', zoals Deluw in de studentenwereld genoemd werd, gezien – en hoe gelukkig zou hij hem aantreffen! Aan de zijde van een beminnelijke gade, omringd door blozende kinderen! Ja, met grijzend in plaats van zwart haar zonder twijfel, maar met hetzelfde hart in zijn boezem, open voor vriendschap, vreugde en gezelligheid!

Door de vreugde, die deze gedachten in hem opwekten, hoorde hij de luide kreten niet die door de koepel schalden.

Hij sloop de trap op en opende de deur met de allervriendelijkste lach, die ooit op het geblakerde gezicht van een afgematte, dikke man te zien geweest is.

Wat een tafereel!

Hij zag een boze jongen van een jaar of zes, die geweldig schreeuwde en stampvoette; hij zag een vader, rood van woede, die was opgestaan, zich aan de tafel vasthield met zijn ene hand terwijl hij met de andere dreigend uithaalde; hij zag een moeder, wit van schrik, die de jongen tot bedaren probeerde te brengen; hij zag een grote knaap van een dertien jaar met een bleek gezicht en blauwe kringen onder

de ogen, die met de ellebogen op tafel en een boek vóór zich, om het tafereel zat te lachen; hij zag een klein meisje van vijf jaar dat zich schreiend aan haar mama's japon vastklemde. Hij zag Dr. Deluw, zijn beminnelijke gade, en zijn blozende kroost.

‘Ik wil niet,’ gilte de jongen, de stoel omschoppend die het dichtst bij hem stond.

‘Ogenblikkelijk!’ schreeuwde de vader, schor van woede, ‘of ik bega een ongeluk!’

‘Rustig, Deluw!’ smeekte de moeder, ‘hij zal wel gaan.’

‘Neem me niet kwalijk, meneer,’ zei de dokter, moeite doend om zich in te houden, ‘die jongen haalt me het bloed onder de nagels vandaan. Ik zal u zo dadelijk te woord staan’ en hij pakte de dwarsligger bij zijn kraag.

‘Och gut, scheur zijn kleren niet, Deluw!’ probeerde de moeder, ‘hij gaat immers al.’

‘Laat mij maar begaan,’ zei de dokter, en hij sleepte zijn ondeugende zoon, die in weerwil van de gunstige berichten van zijn moeder omtrent zijn meegaandheid, geen voet verzettede, de koepel uit en het bijgebouwtje in, waar hij hem in het turfhok opsloot.

‘Neem me niet kwalijk, meneer,’ zei mevrouw Deluw nu op haar beurt tegen de bezoeker, ‘ik ben helemaal van streek, ik ben mezelf niet.’ En om dat te bewijzen viel zij neer op een stoel.

‘Ik geloof dat het ’t beste is dat ik maar eens even naar buiten ga,’ ging zij verder.

‘Geneer u niet, mevrouw,’ zei de onverhoeds opgedoken studievriend van haar echtgenoot. En ze

ging naar buiten; het snikkende kind bleef aan haar japon hangen.

De jongeheer Deluw, met de bleke wangen en de blauwe kringen, bleef alleen met de heer Bruis en keek hem met onbeschaamde blikken aan.

‘Zo, dat zal ’m afleren de burens te pesten!’ zei Dr. Deluw die weer binnenkwam en het nodig vond de vreemdeling van de misdaad van zijn zoon op de hoogte te stellen, opdat deze hem niet voor een onrechtvaardige en hardvochtige vader zou aanzien. ‘Mag ik vragen wie...?’

‘Buikje!’ riep de goethartige dikkerd met een gulle lach op zijn purperen wangen.

Tja, het woord buikje, verkleinwoord van buik, is een zeer bekend woord, zeker voor een geneesheer. Deze geneesheer echter vond het, uit de mond van een vreemdeling, op dit moment tamelijk ongepast. Om die reden zette de heer Dr. Deluw grote ogen op.

‘Buikje,’ herhaalde de heer Mr. Bruis.

De heer Dr. Deluw dacht dat hij met een krankzinnige te maken had, en omdat hij zojuist zeer boos geweest was, was het een kleine moeite om het opnieuw te worden.

‘Wat kan ik voor u doen, meneer?’

‘Kom nou toch, je heb toch vaak genoeg met Buikje gegeten!’

De heer Dr. Deluw herinnerde zich geen ander eten dan met zijn mond. Hij trok zijn schouders op.

‘Ja, hij is er in al die jaren niet magerder op geworden, Zwarte Daan!’ zei de dikke man, van zijn stoel opstaand.

‘Bruis!’ riep eensklaps Dr. Daniël Deluw. ‘Dat is waar ook, ik heette Zwarte Daan, en jij heette Buikje; ik zou je niet herkend hebben, kerel! Wat ben je veranderd! Samen gegeten. Welzeker, welzeker. In de Pleizierige Sauskom.’ Meteen echter liet hij de toon van vroegere vertrouwelijkheid weer varen: ‘Wat mag ik u aanbieden, heer Bruis?’

De uitdrukking ‘heer Bruis’ was ongetwijfeld een middending tussen ‘Bruis’ als vroeger en ‘meneer’ als nooit.

‘Weet u soms waar m’n vrouw is?’ vroeg de dokter.

‘Ze is een beetje van streek,’ zei Bruis, ‘daarom is ze even naar buiten gegaan.’

‘Willem, ga mama halen!’ zei Dr. Deluw.

Willem stond vadsig op, rekte zich uit, ging in de deur van de koepel staan en schreeuwde zo hard als hij kon: ‘Mama!’

Daarna ging Willem weer zitten, en keek over zijn boek heen.

‘Ik wil eruit,’ gilde de jongen in het turfhok, en trapte tegen de deur.

‘Nou zie je ’t zelf ook ’s,’ zei Dr. Deluw, ‘hoe die knapen je geduld op de proef stellen! U heeft geen kinderen, hè?’

‘Nee,’ zei de dikke man, die ondertussen van dorst versmachtte. ‘Tot mijn spijt,’ voegde hij er met een zucht bij, hoewel het tafereel dat hij had waargenomen, die spijt niet echt had toen toenemen.

Mama kwam binnen.

‘Dit is meneer Bruis, liefste!’ zei de dokter, ‘over wie ik je zo dikwijls verteld heb.’

Maar mevrouw gezicht drukte uit, dat zij zich er niets van herinnerde. Mevrouw Deluw was namelijk een zeer preutse dame.

‘Mag ik meneer een kop thee presenteren?’ sprak zij, en naar een kastje gaand, dat door de droogte niet sluiten wilde, haalde zij een gebloemde kop en schotel tevoorschijn.

De heer Bruis had alles willen geven voor een glas bier of een glas wijn en water. Maar het was zijn lot, zo moe en verhit als hij was, in een brandendhete koepel thee te drinken. Al zorgt het vrouwelijk idee van ‘je op een Buiten zalig behelpen’ er niet voor dat men in een ‘tuin’ van alles krijgen kan, het blijft eigenaardig dat er in een theekoepel niets anders is dan thee.

Dientengevolge zette de heer Bruis zijn hete lippen aan een nog hetere kop thee.

‘Mag ik u nog om een beetje melk verzoeken?’

Dr. Deluw had wel in de gaten dat zijn studievriend liever iets kouds had gehad, en maakte duizend verontschuldigungen over de slechte ontvangst in een koepel, waar men slechts af en toe heenging om de kinderen een genoeg te doen.

‘Jammer dat hier geen kelder is,’ voegde hij eraan toe.

‘Wel een turfhok!’ schreeuwde de stoute jongen uit alle macht, uit de plek die hij noemde.

‘Zo’n deugniet toch,’ zei de moeder met een klein lachje.

‘Heeft meneer nog meer kennissen te -?’ vroeg mevrouw Deluw aan de heer Bruis, de stad noemend, die ik nog niet genoemd heb.

‘Helaas niet, mevrouw,’ zei de heer Bruis, ‘ik ken hier niemand behalve uw man, hoewel onze vriendschap een weinig verjaard is,’ voegde hij er zuchtend bij.

‘Ja, zo gaat dat,’ zei mevrouw Deluw, ‘nog een kopje thee?’

‘Dank u, dank u!’

Mevrouw Deluw stond op, maakte een buiging, verklaarde ‘dat meneer haar wel een ogenblik zou willen excuseren’ en vertrok. Het vijfjarig kind huilde niet meer, maar hing nog steeds aan haar japon en verdween eveneens.

Toen zijn vrouw vertrokken was, kwam het vriendenhart van dokter Deluw weer boven. Graag zou hij zich met zijn oude makker nog eens verdiept hebben in de dingen van vroeger, in de genoegens van Leiden, in herinneringen aan de Plezierige Sauskom, en ga zo maar door. Hij vond het echter beter daartoe de gluisperige dertienjarige te verwijderen.

‘Ik snap niet, Willem, waarom je niet eens wat gaat vissen.’

‘Vissen!’ zei de gluisperd, zijn tong uitstekend, ‘of dat zo leuk is.’

‘Of schommelen met je zus.’

‘Bah, schommelen!’

‘De jongeheer schijnt van lezen te houden,’ zei de heer Bruis.

‘Ja, maar alleen als dat in z’n kraam te pas komt,’ antwoordde Dr. Deluw.

Gluisperige Willem werd boos, loerde naar de heer Bruis, sloeg zijn boek met kracht dicht, duwde het van zich af, zodat het een flink eind over de tafel schoof en het lege theekopje van de bezoeker in levensgevaar bracht, schopte zijn stoel om – een

handelwijze die de specialiteit van de jonge Deluwscheen te zijn - , pruttelde iets tussen zijn lelijke tanden, achter zijn dikke lippen, en vertrok, stevig met de deur smijgend.

‘Hij is wel ’s wat nukvig,’ zei de gelukkige echtgenoot en vader.

Niettemin was nu de vrij weg voor het hernieuwen van de vriendschap. De heren staken ieder een sigaar op en begonnen over Leiden te spreken; en het leek net gezellig te worden, toen Jansje, die al die tijd met de tuinknecht gestoeid had, rood als een koraal binnenkwam om te zeggen dat ‘er een knecht was van mevrouw Van Alpijn, of dokter asjeblijft onmiddellijk naar haar toe wilde komen, want dat mevrouw zich zo beroerd voelde’.

‘Zeg maar dat ik zo gauw mogelijk kom,’ zei Deluw tot de dienstmeid, en daarna tot zijn vriend: ‘Ik denk niet dat het veel te betekenen heeft. Dat is het miserabele van ons vak; de mensen laten je voor alle wissewasjes halen.’

Deze frase is een doktersfrase, die ik al heel vaak gehoord heb, zonder te begrijpen waarom een geneesheer reden heeft om het de mensen kwalijk te nemen dat zij hem niet uitsluitend in doodsnood ontbieden. Zou het niet eerder de patiënt moeten zijn, die zich zou moeten beklagen dat zijn arts hem voor alle wissewasjes een visite bracht?

Hoe het ook zij, Dr. Deluw maakte zich gereed om naar het wissewasje van mevrouw Van Alpijn te gaan kijken.

‘Het kan best anderhalf uur duren voor ik terugben,’ zei hij, op zijn horloge kijkend, ‘tref ik u dan nog hier?’

‘Dat weet ik niet,’ zei Bruis die in stilte het plan gehad had om die nacht in de ongenoemde stad bij zijn vriend te blijven logeren, ‘ik moet vanavond nog ergens anders heen.’

‘Kom, kom,’ zei de dokter, ‘ik kom u hier afhalen, en ge soupeert bij ons in de stad?’

‘Ik weet het nog niet,’ antwoordde Bruis, die graag gezien had dat mevrouw bij deze uitnodiging aanwezig geweest was.

‘Enfin,’ zei de dokter, ‘wij zullen zien; ik zal u nu naar mijn vrouw brengen.’

HOE VOORTREFFELIJK ZIJ WAS

Mevrouw Deluw was bezig Jansje te beknorren vanwege het kabaal dat zij maakte. ‘Zij begreep niet,’ zei ze met een blik op de tuinknecht, ‘waarom er uitgerekend altijd wat aan de tuin gedaan moest worden, als de familie er was.’

Deluw droeg zijn vriend aan zijn vrouw over, en wilde vertrekken.

‘Een ogenblikje nog!’ zei mevrouw Deluw.

‘Wat is er, liefste?’ zei de dokter.

‘Zou daar nou niets aan te doen zijn?’

‘Waaraan?’

‘Aan die jongens.’

‘Welke jongens? Willem en...’

‘Ach nee! aan die jongens daar in ’t veld.’

‘Wat zou je willen dat er aan gedaan werd?’

‘Dat het ze verboden werd,’ zei mevrouw de doctorin.

‘Maar liefje, daar hebben we immers ’t recht niet toe,’ zei de dokter.

‘Nou, maar ik vind het heel indecent, vooral vanwege Mietje, die altijd daar onder die cipres zit. Zou je niet...’

De dokter luisterde niet en maakte dat hij wegkwam.

Dit staaltje van echtelijke samenspraak betrof een vijftal knapen van acht of negen jaar die zich op een kwartier afstand van Veldzicht bevonden en het op die brandendhete middag veel frisser vonden in het water van de vaart dan in hun dunne kleren.

‘Uw oudste dochter,’ zei Bruis, ‘schijnt van eenzaamheid te houden.’

‘O ja, meneer! Ik beleef veel plezier aan dat meisje. Ze is altijd met een of ander boek in de weer. Ik verzeker u dat zij de Franse taal nog beter verstaat dan ik. Ze leest ook Engelse boeken trouwens, en Duitse.’

‘Zo,’ zei de heer Bruis, ‘dat is leuk om te

horen. Ja, we hebben in Nederland gelukkig veel mogelijkheden voor zulke dingen.'

Mevrouw Deluw meende dat deze opmerking de verdiensten van haar kroost verkleinde.

'Zeker, meneer,' antwoordde zij, 'maar dan moet men wel van die mogelijkheden profiteren! Mijn dochter studeert hard, studeert eigenlijk altijd. Studeren is haar grootste genoegen; ze houdt zich eigenlijk nooit bezig met de dingen, waar een meisje van haar leeftijd gewoonlijk plezier in heeft.'

De heer Bruis hield niet van zulke meisjes.

'Hoe oud is uw dochter?' vroeg hij.

'Zestien jaar,' zei mevrouw Deluw, haar hoofd optillend met moederlijke majesteit.

'Tsss... een bloem in de knop,' prevelde de heer Bruis.

'Zoals ik zeg,' ging mevrouw Deluw verder, 'Engels, Frans en Duits. Ik geloof dat ze nu een Engelse boek te pakken heeft. Heeft u haar nog niet ontmoet?'

'Ik heb een dame gezien die onder een boom zat te lezen,' zei de heer Bruis, die eigenlijk niet gewend was een meisje van zestien jaar een dame te noemen, maar dacht: Toe maar: Engels, Frans en Duits, en altijd maar lezen!

'Ja, dat is haar lievelingsplekje,' zei mevrouw Deluw, 'we zullen eens naar haar toe gaan. Het is er koel en we kunnen er wat uitrusten.'

Zij naderden het lievelingsplekje. De dochter stond op en maakte nogmaals een buiging voor de heer Bruis.

Mevrouw Deluw ging naast haar dochter op de tuinbank zitten, de heer Bruis vond een stoel.

'We komen even bij je zitten, Mina. Wat ben je aan het lezen, kind? Vast weer een Engels boek, hè?'

'O nee, mama! Zomaar een boek. Ik wist niet zo gauw wat ik mee zou nemen en toen zag ik dit liggen. Is Jantje weer braaf?'

Het gezicht van Mientje had iets zeer betrapt en onrustigs. Zij was, om de waarheid te zeggen, geen bijzonder mooi meisje: ook tamelijk bleek en met ogen die aldoor naar opzij keken. Ook vertoonde haar gezicht lelijke zenuwtrekken, die de heer Bruis niet aanstonden.

Mevrouw Deluw vroeg niet of zij het boek mocht zien. Voorzover de heer Bruis het kon gadeslaan, had het een sterke gelijkenis met een duister werkje, getiteld 'Amours et Amourettes de Napoléon', een boek waaruit zonder twijfel voor een meisje van zestien jaar veel stichtelijks te leren viel.

De tijd verstreek. Mevrouw Deluw voerde het woord tegen haar dochter in de hoop het meisje tot uitspraken te verleiden, die haar hoge graad van voortreffelijkheid zouden aantonen, en schudde opnieuw haar hoofd vanwege de badende, kleine jongens in de verre verte.

'O,' zei Mina, en haar vingers peuterden zenuwachtig het boek aan flarden, 'o, het is vervelend, dat het hier zo onvrij is.'

Op dat moment riep een gedempte stem haar naam.

'Je wordt geroepen, kind!' zei mevrouw Deluw.

'Nee, mama,' zei Mina, en scheurde zowat de kaft van het boek.

De heer Bruis sloeg met zijn stok naar de boterbloemen en madeliefjes in 't gras.

'Mina!' riep de stem op dezelfde toon, 'waarom kom je nou niet?' Je ouwe heer is naar de stad, en Jansje zegt dat je mamalief in de koepel zit met een vreemde snoeshaan.'

Mamalief keek dochterlief aan. De vreemde snoeshaan deed alsof hij 't niet zag, stapte naar het water en leek al zijn aandacht te wijden aan een voorbijvarende trekschuit. Als hij zijn jas en valies bij zich had gehad, had hij dolgraag 'Mag ik mee?' geroepen.

Mevrouw Deluws ogen spoten vonken. Zij kneep Mina in haar arm. 'Wat heeft dat te betekenen?' fluisterde zij, want zij wilde geen scène maken, waar Bruis bij was.

'Luister nou 's,' vervolgde de stem, 'doe nou niet

zo raar. Ik weet best waar je zit, maar ik durf niet naar je toe te komen. Hier kan niemand me zien.' Hij zweeg een ogenblik. 'Ach, wat kan 't mij ook schelen. Ik kom, hoor. Je ouwe heer is er toch niet.'

Pof! Er sprong iemand van de schutting van No. 32; de bomen ritselden en op het lievelingsplekje van de voortreffelijke dochter des huizes verscheen een opgeschoten knaap met een blauwe pet en een zeer dom, ondeugend en brutaal gezicht.

'Oei,' zei de opgeschoten jongen, toen hij mevrouw Deluw en de heer Bruis zag.

'Jongeman,' begon mevrouw Deluw, bevend van woede.

'Is Willem hier?' vroeg de opgeschoten knaap onverstaanbaar.

'Nee, jongeman,' antwoordde mevrouw Deluw, 'en al was hij hier, Willem mag niet omgaan met een rekel die m'n dochter durft toe te spreken op een manier die... die... die is, zoals jij dat gedaan hebt...'

'Oei,' zei de opgeschoten knaap, 'maar wat kan ik eraan doen, dat uw dochter me achterna loopt.'

'Je bent een gemene jongen,' zei Mien, op haar lippen bijtend, 'ik ken je niet en ik wil je niet kennen.'

'Oei,' antwoordde hij alweer, en terwijl hij zich omdraaide zei hij, 'en de groeten aan de dokter.' Fluitend besloot hij het toneel te verlaten.

Op dat moment kwam Willem 'die met zulke rekels niet mocht omgaan' op.

'Oei,' zei de opgeschoten knaap, 'daar hebben we het lieve jongetje dat de halve week spijbelt. Alles goed, Willempje? Hoe smaken de verse eitjes uit het kippenhok van de melkboer?' En de opgeschoten knaap lachte smakelijk.

'Ik moet eens opstappen, mevrouw,' zei de heer Bruis, zich houdende alsof hij niets gehoord had en uit diep gepeins ontwaakte.

'Doet u de hartelijke groeten aan uw man. Het wordt me wat te laat. Dank voor de vriendelijke ontvangst! Uw dienaar, juffrouw Deluw! Dag, jongheeren!' En voor mevrouw Deluw die uit de aard der zaak 'afgrijselijk in de war' was, iets zeggen kon, had de heer Bruis het lievelingsplekje al verlaten.

Haastig maakte hij zich over de smalle kronkelpaden uit de voeten.

'Buikje,' klonk het met een spottend lachje uit een der appelbomen.

De heer Bruis voelde het bloed naar zijn hoofd stijgen, want het was de stem van de zesjarige knaap, die zodra zijn vader de hielen gelicht had, was uitgebroken.

De heer Bruis keek naar alle kanten om de kwajongen te vinden, maar hij zag hem niet. Hij kon het echter niet laten met zijn stok de beweging te maken van iemand die een ferme klap uitdeelt.

Hij kwam bij de poort, maar, onbekend met de geheimen van het slot, duurde het vrij lang voor hij erin slaagde die open te krijgen. Haast en onhandigheid zaten hem dwars, terwijl de jongen in de appelboom op wisselende toonhoogten zijn universitaire bijnaam bleef herhalen.

'Goddank,' zei de heer Bruis uit de grond van zijn hart, toen hij de Meester-Jorislaan achter zich gelaten had, met het vaste voornemen om zich naar het eerste het beste logement te spoeden van de stad, die ik nooit noemen zal. *Afgekoeld* was hij intussen in het geheel niet

‘Hoe was het bij je vriend, Dr. Deluw?’ vroeg mevrouw Bruis, toen haar goedhartige echtgenoot acht dagen later aan haar zijde van de vermoeienissen van de reis zat bij te komen, zich verkwikkend met een groot glas rijnwijn met spuitwater en suiker.

‘Was het gezellig daar? Was hij blij je te zien? Heeft hij een leuke vrouw en brave kinderen?’

‘Mijn vriend Dr. Deluw, vrouwtjelief! heeft een hele mooie theetuin, een vrouw, twee zonen en twee dochters, aan wie hij veel plezier beleeft, vooral aan de oudste dochter trouwens.’

Vervolgens roerde hij nog eens in zijn grote glas met rijnwijn, spuitwater en suiker en dronk het in één teug leeg.

GERRIT WITSE

OUDERVREUGDE

Met een geopende brief in de hand en een glans van genoeg op het gezicht begroette meneer Witse zijn gade aan het ontbijt.

‘Morgen komt onze kandidaat thuis,’ zei meneer Witse.

‘Onze wie?’ vroeg zijn echtgenote.

‘Onze student,’ antwoordde meneer Witse, ‘maar hij is nu kandidaat. Hij schrijft mij dat hij zijn examen gisteren gedaan heeft. Het zal wel goed gegaan zijn, daar ben ik niet bang voor.’

‘Wij beleven plezier aan dat kind,’ zei mevrouw Witse, water op de thee schenkend. ‘Heeft hij dat niet buitengewoon snel gedaan, dat examen?’

‘Zeker, liefste, zeer zeker. Hij is pas vijf jaar in Leiden, en je moet bedenken: hij heeft drie jaar nodig gehad voor zijn eerste examen...’

‘Zijn pro-pe-deutisch, hè?’ viel mevrouw Witse hem plechtig in de rede, trots dat zij het moeilijke woord zo goed had leren uitspreken.

‘Juist, mijn kind! Hij kost ons daarginder een hoop geld, maar medicijnen, heb ik vaak horen zeggen, is een dure studie.’

‘Hoe lang zou het nog duren voor hij dokter is?’

‘Wel, dat weet ik niet. Hij wil ook nog chirurgie en verloskunde doen, en dat zal nog wel wat tijd kosten. Maar dan zal hij ook een echte knappe kop zijn.’

‘Zeg,’ antwoordde mevrouw Witse, ‘hoe oud was de jonge hoe-hiet-ie-ook-weer ongeveer, toen hij professor werd?’

‘Tut, tut, tut,’ antwoordde meneer Witse, terwijl zijn ogen van genoeg schitterden en zijn gezicht zenuwachtige trekken begon te vertonen ‘je moet je niets in je hoofd halen, moedertje. We mogen al tevreden zijn als hij een goeie dokter wordt.’

‘Dat is zo,’ hernam zijn vrouw, ‘we moeten niet teveel van hem vragen.’

‘Welnee,’ zei meneer Witse.

‘En bovendien’ – ging mevrouw verder – ‘hij zou het misschien ook niet willen. Een professor moet immers zo verschrikkelijk hard studeren.’

‘Dat klopt, vrouwlief,’ was het antwoord, ‘maar dat zou voor onze Gerrit het probleem niet zijn.’

‘Ja, dat geloof ik ook,’ merkte de moeder van Gerrit op, ‘professor, ach... laten we het maar vergeten.’

‘Nee, nee, je moet de kans altijd openhouden,’ antwoordde Gerrits vaders.

‘Ja, dat is zo,’ zei Gerrits moeder.

‘Het is vaker gebeurd,’ zei Witse, zonder precies te weten wat hij daarmee bedoelde.

‘Ja, en dus zou het met Gerrit ook kunnen gebeuren,’ zei mevrouw.

En geruime tijd bleef het gelukkige echtpaar verdiept in zoete overpeinzingen. Toen verbrak meneer Witse het stilzwijgen.

‘We moeten iets doen ter ere van onze kandidaat, lijkt me,’ zei hij.

‘Dat dacht ik ook al,’ antwoordde zijn gelijkgestemde dierbare gade.

‘Een dineetje zou wel aardig zijn.’

‘Ja, maar met wie? De Vernooyen, dacht ik.’

‘Best, ik zal ze zelf gaan uitnodigen. En de Van Hoels natuurlijk ook. Vrijdag lijkt me een geschikte dag.’

‘Maar we moeten beslist mevrouw Stork erbij hebben.’

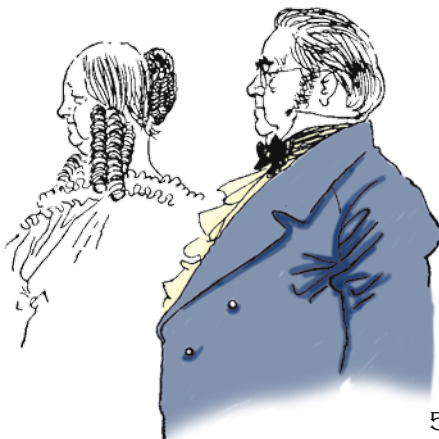
‘Die kent Gerrit helemaal niet,’ merkte Witse op.

‘Dat geeft niet,’ antwoordde zijn gemalin. ‘Ik durf er mijn hand voor in het vuur te steken dat zij hem bevallen zal; ’t is een heel interessante vrouw. Weet je trouwens dat er bij de Vernooyen een nichtje logeert. Dat is nóg een vreemd gezicht erbij. Ach, hoe meer hoe liever. Maar dan moeten we ook nog wat heren vragen. De jonge Hateling?’

‘Ik weet niet of Gerrit wel zo Hateling-achtig is,’ merkte meneer Witse op.

‘Hè, waarom zou Gerrit niet Hateling-achtig

De ‘Witses’

zijn?’ vroeg mevrouw, ‘het is een heel aardige jongeman. En een knapperd. Tsjongejonge, wat een knapperd is dat!’

‘Ik vind ’t best,’ zei meneer Witse. ‘En zouden we Wagestert ook niet vragen?’

‘Welzeke! Wagestert,’ antwoordde zijn gade, ‘dan kunnen we er van verzekerd zijn dat het een vrolijk diner wordt.’

De dinerplannen waren rond; en hoewel ze ter ere van Gerrit waren opgesteld, was er bij de keuze van de gasten nauwelijks op zijn interesses gelet. Er moet dan ook gezegd worden dat het veeleer de bedoeling van het ouderpaar was om met hun geleerde zoon te pronken, dan om die hardwerkende zoon een genoeglijke dag te bezorgen.

De heer Witse ging die dag vroeg op pad om een aantal bezoeken af te leggen. Hij deed dat met de brief van Gerrit in zijn zak en hij gaf, waar hij kwam, hoog op van de onvoorstelbare kundigheid van zijn zoon Gerrit. Naar het ongeluk van een zoon of dochter leiden allerlei wegen, en de heer Witse had die al lang geleden ingeslagen.

MEISJESKWELLING

Klaartje Donze zat in de vensterbank van de zijkamer van meneer en mevrouw Vernooy en maakte een bellekoord voor de op handen zijnde verjaardag van haar vader, en hief tussendoor haar lieve gezicht op om eens naar de Hoogstraat te kijken, maar liet het meestal teleurgesteld weer zakken om door te gaan met haar werk.

Klaartje Donze was een fris, vrolijk en vriendelijk, Gelders meisje van nog geen achttien jaar oud. Zij had bruin haar dat in vele zwarte krullen langs haar wangen hing en dat verder in een zware vlecht op haar hoofd bijeen gevlochten was, een sneeuw wit voorhoofd, grote, blauwe ogen met een heldere tinteling en een vrijgevochten blik, blozende wangen en een mondje, dat zo plezierig krulde, dat men niet kon kiezen wat men er het liefste van zou krijgen: een kus of een paar lieve woorden.

Klaartje Donze was op het platteland opgevoed, had kippen, eenden en goudvissen gevoerd, met een bal gespeeld en, toen zij nog een broek droeg, schrijlings op een paard gereden. Zij wist de namen van alle boomsoorten, en bovendien wist ze wat elke boom waard was. Ze kreeg ieder jaar met Pasen een lammetje dat ze met de fles mocht grootbrengen en ze hield op zolder meer dan twintig duiven die uit haar hand aten. Ze zag niet op tegen een beetje sneeuw of een beetje vorst, en had menigmaal in haar jonge leven in een regenbui zitten vissen.

Klaartje Donze was sinds enige dagen bij oom en tante Vernooy in Rotterdam te logeren. Zij was nog nooit in het westen geweest en had zich geweldig veel van een logeerpartij in de tweede stad van het land voorgesteld. Oom en tante echter waren allerhartelijkste mensen, maar aan de gemakkelikheden van de stad namen zij nauwelijks deel. Klaartje had gehoord dat Rotterdam een schouwburg bezat en tenminste drie concertzalen. Zij had zich verbeeld dat deze nieuwe vermaken haar geweldig veel plezier zouden bezorgen. Helaas, meneer Vernooy was de meest goedgehartige koopman die ooit op twee benen heeft rondgelopen, en zijn even goedgehartige vrouw hoorde nooit een boos of onvriendelijk woord uit zijn mond, maar als hij 's avonds zijn kantoor sloot, ging hij naar sociëteit Amicitia en speelde daar zijn vaste partijtje kaart, waarna hij precies om tien uur thuiskwam, nog altijd even goedgehartig en joviaal, maar van schouwburg of

concert was nog geen sprake geweest.

Deze teleurstellingen maakten de lieve Clara gelukkig niet neerslachtig. Zij behield haar vaste opgewektheid, hoewel zij nu en dan wel eens naar huis verlangde, al was het alleen maar om te zien of de duiven haar nog zouden herkennen.

Het was twaalf uur en de koffiespullen stonden op tafel. Mevrouw Vernooy kwam binnen. Zij was een dikke dame van een jaar of veertig met een rozerood gezicht en een opvallende onderkin, die als zij sprak, een lange rij witte tanden ontblootte. Stilzwijgend zette zij haar sleutelmandje op tafel en begon koffie te zetten.

‘Nou, Klaartje,’ zei zij, ‘terwijl zij het water opgoot, ‘er is goed nieuws. We gaan overmorgen op stap. Raad eens wat we gaan doen?’

‘Naar de schouwburg?’

‘Nee kind, op vrijdag is er geen voorstelling.’

‘Naar een concert?’

‘Mis, mis!’ zei tante, en bang dat er nog meer vermakelijkheden van hetzelfde soort in het hoofd van haar nichtje zouden opkomen, voegde zij eraan toe ‘we gaan naar een diner bij de familie Witse. Gerrit is in de stad... Toe, Klaartje, bloos nou maar niet.’

‘Lieve tante, ik bloos helemaal niet,’ zei Klaartje, opstaand en in de spiegel kijkend, ‘ik heb die man immers nog nooit van m’n leven gezien.’

‘Dat weet ik, maar je hebt vast al veel over hem gehoord,’ vervolgde tante met een lachje, ‘en je zou hem best eens willen zien.’

Klaartje liet haar tante maar praten en pakte haar bellekoord.

Dat het lieve meisje al veel over de jonge Witse gehoord had, was geen onwaarheid. Mevrouw Vernooy was een brave vrouw, zoals ik al verteld meen te hebben, maar ging niet gebukt onder een overmaat aan verstand. Zij had geen kinderen, en omdat ze twee dienstbodes had, die nog werden bijgestaan door een naaister, een werkster en een klusjesman, was haar leven tamelijk gemakkelijk – met andere woorden: zij had niets te doen. Omdat zij zich toch graag ergens mee vermaakte, bestudeerde zij welke mensen

in Rotterdam en elders eventueel geschikt zouden zijn om samen in het huwelijk te treden. Meestal leidden deze bespiegelingen tot niets, maar nu zij een mooi nichtje te logeren had, wilde ze bezien of het ditmaal lukken zou haar speculatieve dromen te verwezenlijken. Na lang rondspeuren, zelfs al vóór Klaartje gearriveerd was, en na haar in gedachten al tienmaal met een andere bruidegom naar het altaar gesleept te hebben, was zij tenslotte uitgekomen bij het denkbeeld dat de jonge Witse voor haar nichtje de meest geschikte partij zou zijn. Zonder de uitspraak van Napoleon Bonaparte in overweging te nemen dat ‘niets de harten zozeer bekoelt, als de vurige geestdrift van anderen’ had zij dagelijks de kwaliteiten van de jongen uitgemeten: dat hij zo geleerd was, dat hij zo hard werkte, dat hij zo gezien was bij zijn professoren, dat hij van alle markten thuis was, enz. enz. Op die manier kreeg de lieve Clara natuurlijk geen ander beeld van de bewierookte Gerrit dan dat van een ondraaglijke aansteller, dan dat van het alleronuitstaanbaarste aller creaturen. Het vooruitzicht met deze wondermens aan één tafel te zullen zitten, wekte in Klaartje geenszins de gretigheid op, waar haar tante op gerekend had.

‘Het wordt een heel groot feest,’ sprak de waardige dame om Klaartje wat enthousiaster te krijgen, ‘Gerrit is gepromoveerd.’

‘Hola, hola, vrouwtjelief!’ viel meneer Vernooy, die net binnenkwam, haar in de rede, ‘zover is ’t nog niet.’

‘Jawel!’ zei mevrouw Vernooy, die niet graag met minder genoegen nam, ‘jawel, schat, hij is gepromoveerd.’

‘Echt niet,’ antwoordde haar man, zich in zijn armstoel vlijend, ‘maar hij heeft een examen gedaan. Een heel groot examen. Witse heeft me verteld dat het twee dagen geduurd heeft – maar hoe het examen heette, dat ben ik vergeten. Maar zoveel is zeker: de eerste dag heeft hij een compleet lijk ontleed, en de tweede dag heeft hij... enfin! heeft hij iets anders gedaan, maar alles even knap.’

‘Bah,’ dacht Klaartje, ‘een lijk,’ maar ze zei, ‘ik kan niet wachten om dat wonder van geleerdheid eens te zien.’

‘Klaartje,’ zei oom, die van plagen hield, ‘je moet wel oppassen hoor, dat hij er niet met je hartje vandoor gaat, hoor!’

‘Dat zal wel meevallen, oom’

‘We zullen zien,’ zei tante, ‘maar bewaak je hartje goed, kind! En zij hoopte dat het meisje zou begrijpen wat deze vermaning werkelijk wilde zeggen: Werp het de jongeman hals over kop voor de voeten!’

Nu, daar was weinig kans op, want Klaartjes tegenzin had steeds vastere vormen aangenomen.

‘Zo’n gestudeerde heer let niet eens op mij!’ zei Klaartje met stemverheffing, ‘ik ben trouwens niet opgewassen tegen zoveel geleerdheid.’ En in stilte dacht zij: ‘Al was hij zo wijs als Salomo, mij krijgt hij niet; ik zal die verwaande kwast mijn rug toekeren.’

Zo onschadelijk was de koppelliefhebberij van tante Vernooy.

HARTELIJKE VRIENDEN

De dag van het grote feestmaal ter ere van Gerrit Witse, Med. Cand. was aangebroken.

Rond drie uur in de middag was de jongeling bezig toilet te maken. Gerrit Witse was een jonge man met een niet ongunstig uiterlijk, al zou men niet kunnen zeggen dat hij mooi was. Hij was van gemiddelde grootte. Zijn bruine ogen vertoonden doorgaans een vrolijke blik en zijn bewegingen

waren doorgaans vlug en ondernemend. Nu echter stond hij af en toe doelloos stil met een kledingstuk in de hand, staarde hij lusteloos uit raam of viel hij, zonder vermoeid te zijn, op een stoel neer ten prooi aan wanhoop en verdriet. Kwam het door de feestelijkheid van deze dag, waartegen hij als een berg opzag, omdat zijn ouders tot walgens toe met hem zouden gaan pronken? Kwam het door het vooruitzicht van de geeuwende verveling, die hem overvallen zou in het gezelschap van mensen, van wie de meesten hem onverschillig lieten en de overigen hem ergerden? Gerrit zuchtte. Hij...nee! wacht! plotseling ging in zijn ziel een hoopvol lichtje aan.

Gerrit Witse was verliefd. Hij had een jaar geleden tijdens een voettocht door Gelderland op het terras van een klein buitenhuis een meisje gezien met een witte duif op haar hoofd. Hij had niet met haar gesproken, maar wel vaak van haar gedroomd en toen hij in een prentenwinkel in Leiden een vrouwenportret had gevonden dat op haar leek als twee druppels water, had hij dat onmiddellijk gekocht. Gerrit Witse vatte moed. De Vernooys zouden een jonge meisje uit Gelderland meebrengen, dat bij hen logeerde. Hij kende haar naam niet, net zomin als hij de naam kende van het Gelderse meisje met de duif op het hoofd. Dat was een punt van overeenkomst. Het zou hetzelfde meisje kunnen zijn, en als zij het was, was hem dat meer waard dan alle examens bij elkaar.

Hij ging naar beneden. Er waren al gasten aanwezig. Hij hoorde hun stemmen in de zijkamer. Met kloppend hart opende hij de deur.

‘En daar hebben we onze kandidaat!’ riepen papa en mama tegelijk. De kandidaat maakte een buiging voor meneer en mevrouw Van Hoel.

De Van Hoels waren zeer oude kennissen van meneer en mevrouw Witse; en toen beide echtparen nog jong waren, zagen zij elkaar bijna dagelijks, hielpen de dames elkaar patronen knippen en gingen de heren samen vissen. Deze overdreven hartelijkheden waren echter langzaam maar zeker gestaakt, omdat de Van Hoels de Witses boven het hoofd gegroeid waren; al kon er nooit een belangrijk

familiefeest gevierd worden bij een van de beide families of zij nodigden elkaar over en weer uit; zij waren voor elkaar een noodzakelijk kwaad.

De 'Van Hoels'

Meneer Van Hoel voegde bij zijn groet aan Gerrit een gelukwens met het behaalde examen en hoopte dat dit een stap mocht zijn naar een spoedige promotie en een bloeiende praktijk, waarna mevrouw de vriendelijkheid had op te merken dat de meeste mensen 'een oude dokter' verkiezen. Te laat bemerkte Gerrit dat mevrouw Van Hoel aan 't gifzuigen was.

De deur ging open. Gerrit keek verlangend om. Er trad geen mooi meisje binnen, maar een jongeman, die men alleen een schoonheid had kunnen noemen als hij een meisje geweest was. Hij was een van die 'mooie mannen' die eerder andere jongens jaloers stemmen dan dat ze meisjes verliefd maken. Zacht, zwart, krullend haar, een spierwit voorhoofd, blinkende ogen en behaagzieke bakkebaarden waren zijn deel. Zijn gezicht verraadde kracht noch geestkracht, zelfs geen hartstocht; en zijn gestalte was weinig gespierd. Het was meneer Hateling, een jongeman van goeden huize, die op kamers woonde en op een van de voornaamste kantoren van Rotterdam de handel bestudeerde.

De mooie Hateling

Terwijl deze Narcissus nog bezig was met handen schudden, kwam er, met veel schutterigheid en een verhitte blos, een dame binnen van een jaar of zesentwintig, die een zwarte japon droeg om te laten zien dat zij bedroefd was, en een zeer blote hals vertoonde om duidelijk te maken dat zij niet alle behaagzucht had afgelegd. 't Was mevrouw Stork, de jonge weduwe van een man, die zij aan tuberculose verloren had. Meneer en mevrouw Witse hadden pas kort geleden met haar kennis gemaakt; om die reden dankte zij meneer en zijn 'lieve mevrouw' allerhartelijkst, allerbevalligst en allerinnemendst voor de invitatie. Mevrouw Stork had nog niet alle aanwezigen gegroet, toen de deur opnieuw openging. Mevrouw Vernooy trad binnen, gevolgd door Klaartje Donze.

Er trok een siddering door Gerrits hart; hij werd eerst bleek en daarna vuurrood; want zij was het: de mooie Gelderse, de jonkvrouw van zijn dromen!

Gerrit kon zijn ogen niet van haar afhouden. Hoe mooi was zij van dichtbij! Hoe weelderig waren haar

vormen; hoe doorschijnend haar blanke hals; hoe zuiver de omtrekken van haar gezicht en de lijnen van haar gestalte! Hoe lieflijk en helder was haar stem; hoe vriendelijk klonken haar woorden; hoe soepel waren haar bewegingen; hoe bevallig was de mooie Clara, in alles!

Uitgerekend toen hij haar, nadat zijn hartkloppingen enigszins bedaard waren, wilde aanspreken, verscheen de laatste gast die meteen aller aandacht opeiste.

Het was een man, wiens leeftijd tussen de vijftig en zestig zweefde, wat hij gedeeltelijk ontkende door een toupet te dragen boven zijn vurig blozende wangen. Het was de heer Wagestert, die bij zijn vrienden bekend stond als 'een aparte'. De man had het door zijn apartheid tot de benijdenswaardige hoogte gebracht, waarop men hem het recht verleende alles te zeggen wat hem voor de mond kwam, een recht waarvan hij dan ook rijkelijk gebruik maakte. Daar kwam nog bij dat hij een merkwaardig idioom hanteerde; ja, zijn woordenboek verschildte totaal van dat van andere mensen; en hij placht te zeggen dat het jammer was dat men hem bij nieuwe uitvindingen niet vroeg die noviteiten een naam te geven. Hij benoemde, om een voorbeeld te geven, het schone geslacht, geregeld met de naam *appelbijtsters*, daarmee verwijzend naar overgrootmoeder Eva, en gaf hij artsen nooit een andere eretitel dan *tongkijkers*. Medicijnen en vrouwen waren zijn grootste antipathieën en hij beweerde voortdurend dat hij zonder de laatste categorie wel leven, en zonder de eerste wel sterven kon. Deze merkwaardige man leefde van zijn geld op kamers aan de Nieuwe Haven. Hij had de geestigheid – laten we het vooral geen luiheid noemen! – om tot elf, twaalf uur in zijn bed te liggen om in die gemakkelijke houding te lezen en te schrijven en alles te doen wat er in hem opkwam. Hij had de lelijkste hond van heel Rotterdam plus twee katten, die door die hond gezoogd waren. Hij had een horloge met aan de onderkant van het glas een getekende vlieg, zo bedrieglijk echt dat men zou zweren dat hij over de wijzerplaat liep, en een Zwitsers zakmes

met honderd gerieflijkheden was zijn trouwe metgezel. Kort gezegd: het was allen bekend en alom duidelijk dat meneer Wagestert een 'aparte' was en hij deed dan ook zelden zijn mond open, zonder de voldoening te smaken iemand van het gezelschap te horen mompelen: 'Die Wagestert heeft' - of, zoals Rotterdammers van elke rang en stand zeggen, *heit* – 'toch altijd wat raars.'

De binnenkomst van dit humoristisch genie en de plichtplegingen, die hij gastvrouw en gasten voorschotelde, waren een soort koddige parodie op de wijze waarop dit gewoonlijk geschiedt; en hoewel meneer Wagestert deze geestigheden bij alle ontvangsten herhaalde, vonden zij ook ditmaal weer genade in de ogen van zijn bewonderaars.

Men stond er nog om te glimlachen, toen de knecht binnenkwam met het bericht dat de soep op tafel stond. De heren gaven de dames een arm, en meneer Wagestert die, hoewel hij voorgaf alle *appelbijtsters* te verachten, zeer goed wist welke *appelbijtsters* er het aardigst uitzagen, offereerde, wederom op hoogst onserieuze wijze, zijn escorte aan Klaartje. Klaartje had niet eerder een 'aparte' ontmoet.

Men ging aan tafel en het eerste wat Gerrit opviel, was dat de schikking der gasten hem maar zeer matig beviel.

Voor Gerrits moeder was het maken van een tafelschikking voor een oneven aantal gasten bijzonder moeilijk geweest. Er was een heer teveel. Noodzakelijkerwijs moesten er dus ergens twee heren naast elkaar zitten; de een zou Gerrit zijn, maar de ander....? 'Meneer Wagestert,' zult gij mogelijk zeggen, 'omdat dat een vrouwenhater is.' Wat een domme raad, geachte lezer! Juist omdat hij een vrouwenhater was, werd de heer Wagestert bij alle diners tussen twee dames geplaatst, want wat is er voor dames nu pikanter dan het gezelschap van een vrouwenhater? Meneer Wagestert was op die manier tussen mevrouw Van Hoel en mevrouw Witse zelf terechtgekomen. Maar dat was niet, wat Gerrit zo verschrikkelijk ergerde. Dat zijn moeder Hateling naast Klaartje geplaatst had, was iets dat hij haar niet vergeven kon.

De soep werd in geheimzinnige stilte gegeten. Slechts Wagestert bracht enige vrolijkheid teweeg door de schildpadsoep *pepersoep* te noemen, wat iets geheel nieuws was. Na de soep werd het gezelschap, bij een glas wijn, van lieverlede loslippiger en luidruchtiger.

Mevrouw Stork veronderstelde dat Gerrit 'vast goed kon declameren' en vroeg hem of hij iets wilde voordragen: 't was nu zo'n goed moment'.

Gerrit verontschuldigde zich en zei dat hij 't niet kon. Mevrouw Stork echter liet het er niet bij zitten en riep mevrouw Witse te hulp.

De weduwe Stork.

'Is dat waar, mevrouw Witse, dat uw zoon nooit declameert?'

En de belegering werd voortgezet met dubbele kracht, en al wie het meende of niet meende, vormde een koor, dat eiste dat Gerrit iets zou laten horen. Deze echter bleef onverbiddelijk. Mevrouw van Hoel merkte met een vals lachje op 'dat declameren zeker te min was voor een geleerde als Gerrit'. Klaartje lachte, Gerrit volhardde.

De heer Vernooy begreep dat er op de jonge kandidaat getoost moest worden, maar hij was er de man niet naar om toosten uit te brengen. Pas bij het dessert wist hij zich te vermannen en zei hij, met een bleek gezicht, een vochtig voorhoofd en trillende lippen: 'Vrienden, wij moesten eens een vol glaasje inschenken.' Het moment was allerongelukkigst gekozen, want Wagestert had juist een appel uit het dessertmandje genomen om er de *appelbijtsters* als vanouds mee te plagen.

De goede Vernooy deed net alsof hij nog niets gezegd had en wijdde veel aandacht aan het patroon van het tafellaken.

'Ik geloof dat meneer Vernooy iets zeggen wil,' zei mevrouw Witse, 'nietwaar, Vernooy?'

'Ja, Keetje,' zei de goede man, 'ik wil graag een dronk uitbrengen op Gerrit, om hem nogmaals te feliciteren met zijn bevordering tot kandidaat. Ik heb geen kinderen, maar ik verheug mij in 't geluk van mijn vrienden, die ze wèl hebben en er genoeg aan beleven. Ik wens Gerrit het beste, en ik durf te zeggen dat we dat allemaal doen. Dus Gerrit! van harte, kerel!'

'Gerrit!' - 'Gerrit!' - 'Gerrit!' - 'meneer Witse!' klonk het uit alle kelen; de glazen werden tot neushoogte opgetild, en daarna leeggedronken.

'Meneer Witse!' zei ook Klaartje, maar 't was of er enige spot op haar gezicht lag. Ze moest zichzelf bekennen dat Gerrit haar wat gedrag en uiterlijk betrof, niet was tegengevallen, ja, haar zelfs zozeer meeviel dat zij er inwendig boos om werd. Maar, dacht zij, ik houd vast aan mijn opinie. Dat hij er redelijk uitziet, bewijst niet dat hij niet pedant is. Ik wil dat hij pedant is!

De gember werd geserveerd. Gember is stuitend voedsel; het is een stille wenk om op te staan. De dames verrezen en de heren volgden hun voorbeeld.

In de salon beijverden allen zich mevrouw Witse te helpen bij het schenken van de koffie; de mooie Hateling deelde de kopjes uit. De heren raakten, met het kopje in de ene en het schoteltje in de andere hand, in druk gesprek. Ze hadden er de hele dag nog niet zo verstandig uitgezien.

‘Nu of nooit,’ dacht Gerrit, terwijl Klaartje bij de schoorsteen stond om een geborduurd haardscherf te bekijken. Hij naderde haar met alle moed die hij wist te verzamelen.

‘Ligt uw huis, juffrouw Donze, toevallig aan de grote weg tussen...’

Op dat moment keerde Wagestert, die grappen aan Hateling stond te vertellen, zich plotseling om, stootte tegen Gerrits elleboog, en de kop koffie die Gerrit in de hand had, vloog over de grijze, zijden jurk die Clara’s lieve leden omhulde.

Gerrit was er verschrikkelijk verlegen mee. De dames vlogen toe; alle zakdoeken werden ingezet om het vocht op te nemen. Mevrouw Stork beweerde dat eau de cologne het beste middel was tegen welke vlekken dan ook; mevrouw Vernooy vertelde een troostrijke geschiedenis over een vlek die vanzelf verdwenen was; en alle dames vonden het een tref dat het vocht vooral ‘in de plooiën’ was terechtgekomen; mevrouw Witse maakte duizend verontschuldigungen voor haar zoon en voor haar koffie; een praktische geest ried Klaartje aan de voorste banen van de jurk aan de achterkant te laten zetten; meneer Wagestert merkte op dat Klaartje ‘een aardig souvenir’ had aan meneer Witse, en meneer Hateling zweeg met een triomfantelijke glimlach. En de mooie Clara zelf deed niets anders dan lachen om alle drukte en ontsteltenis, en herhaalde honderd maal ‘dat het niets gaf’, met een gezicht dat gelukkig geheel met deze optimistische kijk op de zaak overeenstemde.

Evenwel had, toen iedereen tot rust gekomen was, Gerrit niet meer de moed het gesprek over het huis aan de grote weg voort te zetten. Hij trok zich terug ten gunste van Hateling.

De kaarttafeltjes werden neergezet en men speelde in drie groepjes. Gerrit slaagde er niet in een plaats te veroveren aan het tafeltje van Clara. Pas bij het afscheid waagde hij het haar te vragen naar de ligging van haar huis; hij vertelde haar, dat hij erlangs gekomen was en haar had gezien: ‘Ik maakte toen een voetreis.’

‘O,’ zei Klaartje, ‘een voetreis; een studiereis, mag ik aannemen, meneer Witse?’

Hij kon niet antwoorden; tranen van spijt sprongen hem in de ogen.

‘Is dit uw sjaal, juffrouw Donze?’ vroeg Hateling, haar met het kledingstuk naderend, en hij wierp de veren boa over haar gladde schouders.

De gasten vertrokken.

Gerrit wachtte nog één marteling.

‘Waarom wou je nou niet declameren?’ vroeg zijn mama, toen iedereen weg was.

‘Omdat ik het niet kan, mama!’ was zijn antwoord.

‘Och,’ zei de oude Witse, ‘laten we er maar niets meer over zeggen, maar het viel me erg van je tegen. De mensen zeggen allemaal dat je zo knap bent, maar wanneer er visite is, ben je altijd zo stil en timide. Ik kon duidelijk aan meneer Van Hoel zien dat hij dacht: is dat nou die knappe Witse?’

‘Ja, Gerrit! het was niet aardig van je,’ voegde zijn moeder eraan toe. ‘Neem nou mevrouw Stork. Het mens heeft erg haar best voor je gedaan! Het is een aantrekkelijke vrouw, een hele, bijzondere, aantrekkelijke vrouw’ – zij sprak in hoofdletters – ‘maar je zat erbij als een zoutpilaar.’

‘Mevrouw Stork liet me niet aan ’t woord komen, lieve moeder!’ zei Gerrit met een klein lachje.

‘Nou, jongen, dat was ééns, maar nooit meer,’ zei papa, ‘wat heb je aan geleerdheid, als niemand er iets van merkt?’

Gerrit ging naar zijn kamer en huilde om zijn eigen geleerdheid. ‘Ik zou willen,’ zei Gerrit, de deur in het slot gooiend, ‘ik zou willen dat ik een stommeling was.’

DOKTERS LIEF EN LEED

Twee jaar later zat de jongeman die wij als Med. Cand. verlaten hebben, als Med. Doctor in een Gelderse stad aan het ontbijt. De kamer die hij gekozen had, was nog zo goed mogelijk als een studentenkamer ingericht, al hadden de afbeeldingen van beroemde geneesheren uit het verleden, die in Leiden nog met een paar spelden aan het behang waren vastgemaakt, nu zwaarmoedige lijsten gekregen. Maar waar was het vrouwenportretje dat zo sprekend op Klaartje Donze leek? Lang had het in Leiden op een prominente plaats gehangen, maar van lieverlede was het naar een achterkamertje verhuisd, waar het overigens niet ophield Gerrit af en toe een blos op de wangen te brengen.

De mooie Clara raakte vergeten. Naar Rotterdam kwam zij niet meer. Haar naam werd nog maar zelden genoemd. Het portretje verzeilde in een la.

Terwijl de jonge dokter aan zijn ontbijt zat, spookte het bevallige meisje echter onverwacht weer door zijn gedachten. Gerrit had een brief gekregen van een studievriend, die hem meldde dat hij het hart van een schone kolonelsdochter had veroverd en met haar getrouwd was.

‘Hij ook al getrouwd!’ mompelde Gerrit, ‘waar heeft *hij*, als advocaat, een vrouw voor nodig? *Ik* heb een vrouw nodig! Welke dokter vindt ooit een degelijke praktijk, zolang hij geen degelijke vrouw heeft?’

Gerrit had één geluk. Veel jonge artsen kampen met een troosteloos dilemma: zij hebben een vrouw nodig om een praktijk, en een praktijk om een vrouw te krijgen. Maar Gerrit Witse had geld. Zijn vader had als notaris genoeg akten opgemaakt, om zijn zoon in staat te stellen een huwelijksakte op te laten maken, zelfs als die zoon een meisje kiezen zou dat niets anders inbracht dan liefde en schoonheid. Wat zou Klaartje Donze kunnen inbrengen? Was Klaartje Donze misschien al getrouwd? Hij wist het niet. Maar waarom dacht hij eigenlijk aan Klaartje Donze?

Het sloeg negen uur. Gerrit kleepte zich aan, en begaf zich, bij ontstentenis van een eigen praktijk, eerst naar het militair hospitaal en daarna naar het handjevol zieken in achterbuurten en stegen, dat door een oudere collega aan hem was toevertrouwd. Met groot geduld luisterde hij naar hun vreemdsoortige klachten, als ‘geruis, zuzelingen en drilligheden in de kop, knoeperingen in de hals, watergal, draaiingen van het hart, koekeren van winden’ en wat dies meer zij.

Na de visites bezocht Gerrit de oude collega om verslag te doen. ‘Witse,’ zei de zeventigjarige, ‘ik heb hoofdpijn. Wees zo goed vanmiddag een patiënt van mij te bezoeken: de dochter van mevrouw Sijmens in Sprankedel. Een mooie wandeling. Het meisje is erg ziek.’

De opgedragen taak was Gerrit niet onaangenaam. Sprankedel was een schilderachtig gehucht, temidden van lachende heuvels, ver van de grote weg. De wandeling zou zeker een uur duren. Na de maaltijd ging hij welgemoed op weg. Hij zou het buitenhuis passeren waar hij eens de mooie Clara had zien zitten met de duif op ’t hoofd.

Hij zag het huis, maar nooit leek een buitenverblijf, waar hij zo graag enig teken van leven gezien had, zó uitgestorven. Het was een warme dag: niemand waagde zich op het terras. Aan de voorkant waren de blinden voor de ramen zorgvuldig gesloten. Enkele witte duiven zaten op het dak en schitterden in het felle licht. ‘Ziedaar de duiven,’ zei Witse, ‘maar waar is het meisje? Misschien logeert zij weer bij de een of andere tante, waar de een of andere Hateling

haar het hof maakt; misschien, wie zal het zeggen, staat zij op het punt met zo'n wezen te trouwen. Arme vrouwen, die het ongeluk hebben een mooi gezicht te bezitten! Welke valstrikken spant men ten aanzien van uw geluk! Gij meent dat men u liefheeft met oprechtheid en eenvoud, maar ondertussen...'

Ondertussen zat het onderwerp van deze misantropische bespiegelingen hoogstwaarschijnlijk aan een stevige maaltijd.

Witse verliet de grote weg en ging richting Sprankeldel. Langs de kleine beek, waaraan het dorpje zijn naam dankte, had een jong echtpaar een beschaduwde en koel plekje uitgezocht. De bevallige jonge vrouw, op het gras gezeten, had een lachend kindje met vrolijk krulhaar op schoot; de man, met een glimlach op de lippen, keek beurtelings naar moeder en zoon.

'Ziedaar het geluk dat ik verlang,' zuchtte Witse.

Een zijpad bracht hem bij de weduwe wier dochter zijn zorg behoefde. Voor de deur trof hij een tweede dochter, een beeld van gezondheid, bezig met het schoonboenen van de koperen melkkannen.

'Hoe gaat het met Barte?' vroeg hij haar.

'Slecht, dokter, slecht,' zei het meisje, haar voorhoofd afvegend met de buitenkant van haar hand. 'De pastoor is er.'

Gerrit ging naar binnen. Hij stapte naar de hoge en benauwde bedstee. Het was onmogelijk om in de zieke een meisje van nauwelijks achttien jaar te herkennen. Nog maar een paar dagen geleden was zij, even vrolijk als mooi, het evenbeeld geweest van haar gezonde zus. Nu lag zij machteloos uitgestrekt, met een bleek gezicht, dat akelig afstak bij de gitzwarte haren, die ordeloos uit haar muts staken; haar wangen waren ingevallen; haar ogen half gesloten; haar lippen zwart als inkt.

'Barte,' zei Witse met stemverheffing. De zieke opende haar ogen en keek de vreemde dokter met verbazing aan.

Hij pakte haar hand. Die hand was zo droog als leer.

De moeder van het meisje zat geknield op de grond met een rozenkrans in de handen. De pastoor

stond verslagen bij de bedstee en schudde het hoofd.

'Gaaf ze sterven,' vroeg de moeder, en staarde strak en angstig naar de dokter.

'Wij hopen van niet,' zei Witse, 'maar het ergste moet nog komen. Doe uw plicht, meneer pastoor.'

De moeder vloog op. Zij meende dat het doodvonnis van haar dochter getekend was. Zij gaf een gil en snelde de deur uit. Gerrit ging haar achterna.

Hij vond haar aan de voeten van een jongedame, die zojuist uit een rijtuigje gestapt was en de leidsels nog in haar hand hield.

'Mijn kind, mijn kind!' riep de ongelukkige vrouw, de knieën van de jongedame omarmend. 'Mijn kind is dood!'

Haar stem verzwakte, haar handen gleden naar beneden, haar hoofd zakte doodsbleek op de grond.

'Help deze vrouw, dokter!' zei Klaarte Donze. 'Zij is flauwgevallen. Is haar dochter gestorven?'

'Nee, juffrouw Donze,' stamelde Gerrit ontroerd. 'Haar dochter is niet dood.'

Witse droeg de verstijfde moeder naar binnen, waar hij haar op een bed neerlegde. Clara volgde hem op de voet.

'Wat moet er gedaan worden, meneer Witse?' vroeg zij.

'Drink een glas water, juffrouw Donze!' sprak Gerrit, blij dat zij hem herkend had. 'Wees zo goed de kleren van de vrouw los te maken. Laat haar afdrukken, als die er is, en wrijf haar polsen en slapen ermee in. Probeer haar wat water te laten drinken.' Hij haastte zich terug naar de bedstee van Barte.

Na enkele ogenblikken kwam hij terug. Nu lag Clara geknield; ze hield de hand van de moeder zachtjes in de hare. De vrouw was een beetje bijgekomen en keek het meisje aan met dankbaarheid en liefde.

'Ik weet zeker, mevrouw Sijmens,' zei Klaartje, 'dat u de moed niet hoeft te verliezen. Barte is nog niet opgegeven – en de goede God is almachtig.'

'Wij moeten allemaal voor dezelfde God verschijnen,' zei de vrouw, bedenkend dat Klaartje niet rooms was.

‘En tot dezelfde God bidden,’ antwoordde Clara, ‘en door dezelfde troost getroost worden. Zoekt u iets, mevrouw Sijmens?’

‘Mijn rozenkrans,’ zei de vrouw, ‘zo-even had ik hem nog.’

‘Als u bidt,’ sprak Klaartje, ‘vertrouw dan op de macht en de liefde van God. God zal uw gebed verhoren. U weet hoe ziek mijn moeder is geweest, en zij is nu weer zo gezond als ikzelf. En Barte is zoveel jonger als mijn moeder. De dokter zegt dat er nog hoop is, mevrouw Sijmens! Als u de moed verliest, begaat u een zonde,’ zei Klaartje, een paar grote tranen afvegend.

‘Komde *gij* nog eens?’ vroeg de moeder.

Klaartje beloofde het. Het was haar tijd om te vertrekken. Met een wip was zij in haar rijtuig. Gerrit reikte haar de leidsels aan. Ze reed weg, en hield haar paard meteen weer in.

‘Dokter,’ zei Klaartje, ‘hoe laat bent u morgen bij de zieke?’

‘Al heel vroeg, juffrouw Donze,’ was het antwoord.

‘Zou u op de terugweg even langs willen komen om te vertellen hoe het gaat?’ vroeg zij blozend.

‘Zonder twijfel,’ verklaarde Gerrit, wiens wangen niet voor de hare onderdeden.

En het hek van het erf uitdravend op een manier die geen Amsterdamse koetsier haar verbeterd zou hebben, liet zij haar vurige paardje zijn hart ophalen aan de zandweg en draafde heen.

Gerrit herhaalde nog eens wat er naar zijn opinie voor de zieke gedaan moest worden, en wandelde naar huis.

Het eerste wat hij deed was een hoge heuvel beklimmen om te kijken of hij Klaartje nog kon zien. Dat lukte. Rustig zat zij op de bok en met meesterhand mende zij haar levenslustige paardje. Met onuitsprekelijk welgevallen sloeg Gerrit haar gade. ‘Wat is dat een leuke meid geworden!’ riep hij uit, ‘wat een pit. Dat zou de juiste vrouw zijn voor een verlegen en onhandig man als ik. Zoals ik haar daar nu zie...’

Het paardje sloeg linksaf en ging een zijweggetje in. Klaartje Donzen verdween voor vandaag uit het gezicht. Maar morgen...

(De rest ontbreekt)

(1840)

Op een mooie augustusmiddag van het jaar 1839 betraden twee jonge mannen de vermoeiende, maar mooie zandweg tussen Terheide en Oosterhout. Zij waren in de eerstgenoemde plaats uit de diligence gestapt en zouden in de laatstgenoemde het middagmaal gebruiken. De zon scheen niet alleen heerlijk op de welige akkers van rogge en boekweit aan weerskanten van de weg, maar ook stovend op hun strohoeden en ransels, en omdat het jonge eikenhout, waar zij langs-, en de kleine dennenbosjes die zij nu en dan doorgingen, te laag en te iel waren om veel schaduw te geven, begonnen zij gewaar te worden dat zelfs een voetreis onaangenaamheden hebben kan.

‘Die drommelse toren,’ begon de jongste, stilstaand om een ogenblik uit te blazen, ‘die drommelse toren is nu rechts en dan weer links: we schieten niet op.’ ‘Het is toch de goede weg,’ sprak de oudste, die een medaille droeg van de Tiendaagse Veldtocht tegen de Belgen. ‘Kijk, daarginder, rechts van de toren is de molen waar we een wachtpost hadden.’

‘Is het een mooi plaatsje?’ vroeg de eerste, zich weer in beweging zettend.

‘Allerliefst, je zult het zien. Koning Lodewijk Napoleon noemde het een stad, maar dat was overdreven. Er is een marktplein, een ruime kerk met een beeldhouwd altaarstuk, een Calvarieberg, een mooie ruïne en veel keurige, nieuwe huizen. Maar het mooiste is Keetje. We gaan naar Keetje. Je zult zien

HET NOORD-BRABANTSE MEISJE

hoe hartelijk zij ons ontvangt.'

'Ik hoop,' zei de ander twijfelend, 'dat zij de moeite van deze afmattende weg waard is, want ik heb niet veel op met uw herbergdeernen. Ze doen het goed in liedjes en reisverhalen, maar ik vind ze altijd nogal grof, preuts en knorrig. Als je ze vriendelijk aankijkt, denken ze dat je ze beschadigen wilt. En als je ze voorzichtig het hof probeert te maken, gapen ze je aan zonder je te begrijpen of ze lachen zo dom tegen 'meheer' dat hij er voor eens en voor altijd genoeg van heeft.'

'Je kent Keetje niet!' viel de ander zijn vriend met gemaakte hoogdravendheid in de rede, 'bij alle goden, je kent Keetje niet! En je bent nauwelijks waardig haar aangezicht te aanschouwen. Keetje, het fijnste, het mooiste snuitje van alle Noord-Brabantse meisjes. Keetje, met het rankste figuur, de liefste voetjes, de kleinste handjes, met kuiltjes op iedere vinger; dat blanke gezichtje, die grote blauwe ogen met die doordringende blik! Het geestige, aardige, vrolijke Keetje, dat zo lief praat en zo lief lacht...'

'En zo heerlijk zoent?' vroeg de jongste, 'want als zij werkelijk is, zoals jij haar beschrijft, dan is zij losbandig, beste vriend, en dan vraag ik als in het oude toneelstuk:

Een mooie meid zou, in een herberg, eerlijk zijn? 'Kareltje!' hernam de ander op zo theatraal mogelijke toon, 'dwing mij niet om middenin deze prachtige natuur een moord te begaan. Nog één woord ten nadele van Keetje en ik maai uw eerloos hoofd van uw romp. Ik zou niet graag opbiechten, vriend, hoe vaak ik haar om een zoen gesmeekt heb in de tijd dat wij hier in Oosterhout gelegerd waren. Als het mij driemaal gelukt is om er een te krijgen, is het veel; en één van die drie kreeg ik toen we vertrokken. De hele compagnie was verliefd op haar; iedereen wou met haar wandelen, met haar naar Raamsdonk rijden – er waren er zelfs, geloof ik, die met haar wilden trouwen...'

'En zij,' merkte Karel op, 'was het liefje van de héééééle compagnie?'

'Helemaal niet! Daar was ze veel te verstandig

voor, en veel te braaf ook. Je had moeten zien hoe ze naar de kerk ging met een zwarte doek om de schouders, die ze bij het betreden van het portaal over 't hoofd trok, zodat haar lieve vrome gezichtje er nog een klein stukje uitstak – veel eleganter dan mijn nicht met haar chique manteltje. Maar dat terzijde! Keetje verstrekke niemand bijzonder gunsten, maar er was ook niemand die zij lomp behandelde: ze was zo lief en vriendelijk tegen iedereen.'

'Verleidelijk maar ongrijpbaar,' zei Karel, 'net als dat duivelse dorpje van haar, of stadje – als je wilt, dat telkens weer achter de bomen kruipt. Verleidelijk maar ongrijpbaar, man! Met twee handen vol ringen en een kast vol presentjes...'

'Nog niet één! Ik verzeker je dat zij van niemand iets aannam. Ach, je zult pas overtuigd zijn als je haar gezien hebt en haar hebt horen praten, ellendige!' zei de ander. 'Ik herinner me hoe ik haar eens in tranen vond na een misselijk voorstel van Van der Krop, die teveel gedronken had. Zo geschrokken als ze toen was!'

'En was die Van der Krop een knappe manskerel?' vroeg de onverbiddelijke reisgenoot.'

'Nou, dat hield niet over. Ik vond de man een monster, en Keetje dacht er net zo over. Er waren er wel die meer indruk op haar lieve hartje wisten te maken...'

'Jij bijvoorbeeld, waar of niet?'

'Nou ja, niet helemaal zoals jij 't bedoelt: in mij zag ze niet meer dan een vriend, maar een zekere Everards stond hoog bij haar aangeschreven. Het zou mij niet verbazen als ze om hem niet hele andere tranen geschreid heeft.'

'Hou op, zeg!' zei Karel, 'ik begin zowat zelf te huilen. En nu geen woord meer over Keetje, totdat we haar zien.'

De twee vrienden kwamen in Oosterhout en zagen Keetje. Ze traden de herberg binnen en vonden haar bij het venster bezig met een naaiwerkje. De grote geplooiden linten van de Brabantse muts, waar twee donkere platgestreken haarlokken onderuitkwamen, vielen over een donkerrood doekje met groene ruiten, dat haar schouders en borst tot

hoog in de hals bedekte en wonderwel afstak bij haar blanke kinnetje. Ze keek de mannen aan en haar grote blauwe ogen maakten zoveel indruk op de jongste van de beide reizigers, dat hij ogenblikkelijk toetrad tot het leger van haar aanbidders.

‘Blijf je nou werkelijk eeuwig even mooi, Kee!’ riep de oudste vol bewondering uit. Hij stak haar zijn hand toe. ‘Het is negen jaar geleden sedert we goede vrienden waren, en je nog precies hetzelfde!’

‘Ik ZIJ toch negen jaar ouer geworden, mijnheer!’ zei Keetje, vriendelijk lachend en een rij van de witste tanden ontblotend die ooit tussen rozerode lippen gepareld hebben.

‘MIJNHEER!’ hernam de ander, ken je me niet meer dan? Denk aan de Leidse Jagers, de compagnie van de Studentenweerbaarheid.’

Keetje rimpelde haar lieve voorhoofd om eens diep na te denken. ‘Ik geloof...’ zei ze aarzelend, ‘ik geloof... mijnheer... van... der Krop...?’

ANTWOORD OP EEN BRIEF UIT PARIJS

In uw antwoord op uw lofrede op de genialiteit der Parijse kunstenaars, kan ik u melden dat ook in Nederland de Muzen hun zegenende werk met vrucht verrichten. Ik heb een heuglijk bericht voor u: eindelijk heb ik hem gezien, mijn vriend, gezien en bewonderd! De reus van Bleekloo, de aanbedene, de gevierde, de hoop van allen die nog niet wanhopen aan de goede smaak en de ware geest der Nederlandse schilders; van allen die nog geloven in de zachte kleuren van Van Dijck en de ferme penseelstreken van Frans Hals. Hoe zal ik u ooit een beeld kunnen geven van de stijl en het talent van de grote De Zoom? De Zoom is een genie. De Zoom is de hoop des vaderlands. Wie hem groet, brengt een saluut aan de Kunst! De Zoom is amper achtenzestig jaar; welk een toekomst gaat de Nederlandse schilderkunst met hem tegemoet! Helaas, ik weet nauwelijks hoe ik u duidelijk moet maken wat wij nog van hem te verwachten hebben, wat zijn talent vermag, wat hem op de onbereikbare hoogte, die hij besteeft, zo geheel alleen doet staan, als een vorst zonder gelijken. Toch wil ik het proberen, want ik wil sneller zijn dan alle

Kunstbijlagen. Ik wil bij u, in het hartje van Parijs, het Neerlands bloed van trots laten gloeien; ja, gloeien; ja, tintelen; ja, bruisen moet het! Gij moet weten wie De Zoom is!

Als ik begin met de mededeling dat De Zoom een gigant is, zeg ik niet teveel. Hij heeft nooit een leermeester gehad; de natuur deed hem geboren worden met dat eigenaardig gevoel voor 't schone en verhevene, dat hij met zoveel waarheid en kracht op het doek weet vast te leggen. Als klein kind op school tekende hij reeds op zijn leetje een portret van de meester, en ontwierp hij patroontjes voor zijn zus die van borduren hield. Ook beschilderde hij vaak blinde muren en deuren van pakhuizen met wit en rood krijt. Een voorbijganger die hem daarbij gadesloeg, bewonderde op slag de kracht van zijn schetsen. Die voorbijganger was eveneens een kunstenaar. Hij was huisschilder en behanger. Weldra vertrouwde hij De Zoom de geheimen toe van grondverf en vernis. Na enige tijd begon De Zoom zich op uithangborden toe te leggen. Eerst leerde hij koffiekannen en theepotten schilderen, later werd hem de uitvoering

van glazen bier toevertrouwd. Het opmerkelijkst aan De Zooms bierpullen was het schuim. Nooit tevoren had iemand zulk schuim gezien. Het was meer dan bierschuim; het was champagneschuim. Stel u de verbeeldingskracht voor, waarde vriend, van een huisschildersleerling wiens vader mandenmaker was, een huisschildersleerling die dus waarschijnlijk nooit champagne had zien schuimen. Langzamerhand leerde zijn meester hem ook wapenschilden te schilderen; en wederom verbaasde de meesterhand van De Zoom allen die zijn werk bezagen. Met moed zonder weerga schilderde hij de wereld zoals de wereld is: zijn leeuwen waren geel, nooit rood of zwart of blauw, en toen iemand eens een adelaar bij hem bestelde met een blauwe snavel en blauwe klauwen, dreigde hij de opdrachtgever met een pak slaag. 'Want,' zei hij, 'een adelaar is immers bruin.' En hij had gelijk. Toen hij echter het schilderen van dieren volmaakt onder de knie had, verdween de jeugdige De Zoom door de politieke onrust van de jaren tussen '85 en '90 van het toneel. Hij zou geheel vergeten zijn geraakt, als hij niet vorig jaar tevoorschijn was gekomen met zijn meesterstuk: *'t Is een toer om d'r op te komen*. Het thema is niet nieuw. Een groot paard staat opgetuigd en gezadeld te wachten en een klein mannetje maakt zich gereed het dier te bestijgen, hetgeen hem door zijn postuur niet meevalt. Alles op dit schilderij is leven en beweging. De pogingen van de minuscule ruiter *die 'r niet op kan komen* spreken, dwars door het groene jasje dat hij aanheeft, heen – wij kijken hem vol op de rug – uit al zijn spieren. Met veel humor heeft de schilder laarzen en sporen zo zwaar en kolossaal aangezet, dat men onmiddellijk begrijpt dat deze onderdelen van 's mans uitmonstering een belemmering vormen om het paard te beklimmen. Het meest prachtige van alles is echter het paard zelf; met de schildering van dit dier heeft De Zoom het hoogst mogelijke weten te verwezenlijken. Met niet eerder vertoonde onverschrokkenheid heeft hij over de beperkingen van zijn materiaal, en zelfs van de natuur, gezegevierd. Hij heeft maten en verhoudingen zo fijnzinnig weten te beheersen dat vooral de hoogte van het paard, en daarmee de potentiële

onbestijgbaarheid, sterk in 't oog springt. Dit had tot gevolg dat hij de hals wat korter moest maken en het hoofd zelfs uitgesproken klein moest houden. Ten gevolge van deze ingrepen lijkt het dier nu tegelijk op een paard, een olifant en een hazewindhond; zodat men zeggen kan dat het scheppend genie van deze geniale kunstenaar hier een geheel nieuw wezen heeft voortgebracht. Ik zal niet uitweiden over de gedetailleerdheid van het paardentuig en de gestreepte rijbroek van de ruiter, noch over het landschap, waar een donderwolk boven hangt, die door een tovergloed, die uit de grond lijkt te komen, wordt verlicht. Wat ik u over De Zoom verteld heb, zal u, naar ik hoop, afdoende duidelijk gemaakt hebben, hoe dit jeugdige talent alle andere talenten in ons vaderland overtreft en in de schaduw plaatst.

De Zoom is niet groot van gestalte; zijn gezicht is eerder mager dan mooi. Gewoonlijk draagt hij een blauwe slaapmuts met een witte rand; hij rookt én snuift snuiftabak. Hij draagt al vijf jaar dezelfde, halfversleten, bruine jas, ooit gekocht op een rommelmarkt. Zo zag ik hem, terwijl hij bezig was met het portret van een van zijn vrienden. 'Men moet ordelijk werken,' zei hij, 'menig schilder heeft een portret bedorven door aan de bakkebaarden te beginnen vóór de wenkbrauwen er opstonden. Kijk, en dit haar,' ging hij verder, 'zult u misschien wat stijfjes vinden, maar de man draagt een pruik,' voegde hij eraan toe, 'en ik zeg altijd: een pruik moet een pruik blijven.'

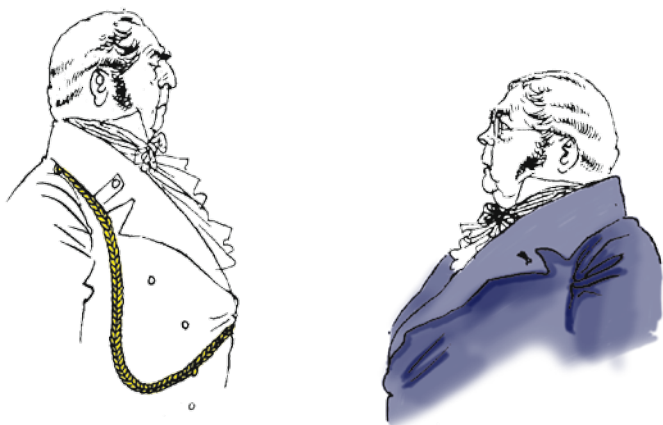
Hoe komt – o, vriend, verklaar mij toch dit raadsel! – hoe komt de zoon van een eenvoudige mandenmaker aan zulke hemelbestormende denkbeelden? Wat een genie! Wat een genie! Wat... hier moet ik het bij laten.

Wees zo goed deze brief te bewaren. Ik wil hem te zijner tijd publiceren.

*Uw vriend,
Hildebrand*

(17 januari 1839)

DE SCHIPPERSKNECHT

‘Als we nou eens een dienstmeid wegdoen,’ zei burgemeester Dikkerdak tegen mevrouw Dikkerdak op een mooie morgen, en hij plukte aan het koord van zijn kamerjas op een manier die verraadde dat hij er een hard hoofd in had dat dit voorstel het zou halen. – ‘Een meid minder!’ riep mevrouw, en haar ogen begonnen vervaarlijk te fonkelen, ‘dat is onmogelijk, meneer! Als er teveel gegeten is, is het niet door de meiden gebeurd. De meiden moeten blijven. *Ik*’ – en ze legde erg veel nadruk op dat voornaamwoord, ‘*ik* kan geen huispersoneel missen!’ – De burgemeester kreeg een hevige hoestbui, want hij was verkouden; hij vouwde het exemplaar van de Haarlemse Courant van ‘Dinsdag, 18 oktober’ (het is lang geleden) bedaard en netjes op, legde een blokje op het vuur, wandelde naar het raam, staarde naar de bomen rond zijn buitenverblijf, en daarna, over zijn buik heen, naar de punten van zijn pantoffels, kreeg nog een hoestbui, verliet de kamer met waardigheid, ging zijn haar laten bepoederen en sloot zich, toen deze plechtigheid voorbij was, in zijn eigen kamer op. Daarna strekte hij zijn hand uit en belde.

‘Laat Kees boven komen,’ sprak hij tot de binnengekomen dienstmaagd.

Kees kwam; een man van gewoon postuur en van ongeveer vijftig jaar, net zo gepoeierd als zijn baas. ‘Wat is er van uw dienst, meneer?’

‘Kees,’ begon de burgemeester, maar een nieuwe proestbui belette hem verder te gaan. – Kees wachtte in eerbiedige houding tot de bui voorbijtrok. – ‘Kees,’

hervatte de burgemeester, je hebt me tweeëntwintig jaar trouw gediend, eerlijk gediend, ijverig gediend...’ Kees schepte moed; hij had gedacht dat er iets onaangenaams aan de hand was, en de burgemeester was een strenge baas. Maar toen de burgemeester zag dat het gezicht van Kees opklaarde, vatte ook hij moed. – ‘Trouw gediend!’ herhaalde de burgemeester.

‘Naar me beste weten,’ zei Kees bedaard, en hij bekeek de rode randen van z’n grijsgele jas.

De burgemeester nam een snuifje en zei: ‘Ik heb gezocht naar een manier om je daarvoor te belonen.’

‘Wat dat betreft, meheer!’ hernam Kees, en een grote traan kwam om het hoekje van zijn neus kijken, want hij was een gevoelig man ondanks zijn bakkebaarden, ‘meheer is altijd goed voor me geweest. Ik verlang...’

‘Luister, Kees,’ zei de burgemeester, ‘kort en goed: er is een gemeentebaantje vacant en dat leek me echt iets voor jou. Het is een gemakkelijk baantje, een goed baantje...’

‘Maar,’ zei Kees, ‘as ik de vrijigheid nemen mag meheer in de rede te vallen; ik wil helemaal geen ander baantje...’

De burgemeester kreeg opnieuw een geweldige hoestbui.

‘En as ik de vrijigheid mag nemen,’ ging Kees verder, ‘as ik vragen mag: wat voor een baantje...?’

Burgemeester Dikkerdak streek met deftigheid langs z’n kin. ‘De betrekking van knecht op de ... sche trekschuit,’ zei burgemeester Dikkerdak met majesteit. ‘De post komt binnenkort vrij. Denk er goed over na, Kees! Ik raad het je sterk aan. Ga nu maar weg (kuche! kuche!) en vraag (uche! uche!) of mevrouw (uche! uche!) mijn drankje wil laten brengen door Betje; ik heb het (uche! uche!) weer verschrikkelijk te pakken.

Kees wou nog iets naar voren brengen, maar de burgemeester hoestte zo ontzettend en werd zo rood in z’n gezicht, en wenkte zo duidelijk met zijn hand dat hij het drankje zo snel mogelijk hebben moest, dat Kees het raadzaam achtte te vertrekken.

‘Schipperknechtje!’ riep Kees, toen hij een uur later zijn huis binnentrad en zijn hoed op de grond

smeet, 'schippersknechtje!'

Zijn goede Leentje dacht dat hij gek geworden was, raapte de hoed op en vroeg wat er aan de hand was.

'Ik mot schippersknecht worden,' riep hij en zijn ogen rolden angstaanjagend in het rond, 'schippersknecht, omdat ik meheer tweeëntwintig jaar trouw gediend heb! Met een dekwabber, weetjewel...? Een mooi baantje! Hoo-o-o! roepen met twintig o's als er een brug komt; en hu-u-u-u! met vijftig u's as er angelegd mot worden... Geweldig, hè!'

Zijn brave echtgenote begreep niet erg veel van deze kreten, maar hoe groot waren haar ontzetting en afschuw, toen de oorzaak tot haar doordrong! 'Wat,' riep zij... 'jij met een pet op je gepoeierde hoofd! Jij met een oliejas om je lijf in plaats van je jas met gouwe knopen!'

'Niks aan te doen, vrouw,' zei Kees, 'ik zag 't meteen: meheer hep een probleem, maar 't zal je maar gebeuren.'

'D'r zal helemaal niks gebeuren,' riep Leentje. Laat meneer je ontslaan, laat meneer je de laan uitsturen; maar geen schippersknecht, as je tweeëntwintig jaar livreiknecht bent geweest.'

En met eenparigheid van stemmen werd besloten dat het *niet* gebeuren zou. *Wat* er gebeurde, mag Kees op zijn eigen manier vertellen, zoals hij dat al zo vaak gedaan heeft, met de hand op de helmstok.

'Ik docht dat dat baantje van de baan was, maar veertien dagen later; 't was op 'n dinsdag, en meheer moest naar 't stadhuis, dus we reeën naar de stad. Ik hield stil voor 't stadhuis, ik kom van de bok en help meneer de koets uit. Effe blijve wachten, Kees, zegt ie, ga maar effe naar kantoor, want daar ken je toch iemand. – Ik had een volle neef die daar werkte. Wat kom *jij* hier doen? zegt me neef. Ik zeg: Ik weet 't niet, zeg ik, ik mot effe wachten. Nou, docht ik, meheer zal toch niet zo gek zijn dat ie daarbinnen weer over dat baantje begint, want ik docht dat dat voorbij was; hij hep wel gezien dat ik er geen trek in hep, docht ik. Nou, vergeet het maar! Ik zat een hallef uur te wachten; en toen werd er gebeld. Ik most boven kommen. Daar had je meneer zitten, die nogal dik

is, en dan had je die dikke Van Zuchter, en dan meheer Daats, die z'n zoon nou ook al burgemeester is, geloof ik, en dan de overleden heer Watser met z'n staartpruik, en dan meheer Kierewier, maar die had eigenlijk niks te zeggen; die was zoveel als de sikretaris, en die zat midden tussen de pampieren. Nou had de allerdikste, die Van Zuchter, zo'n hamertje in z'n hand; en die begon me daar een preek te houden, met gelukwensen, omdat de heren, om kort te gaan, op aanbeveling van meheer Dikkerdak (*mijn* meheer dus), gedocht hadden om me te geven wat ik graag wou, nota bene! het baantje van schippersknecht op de trekschuit, en dat ze hoopten dat ik die post, trouw en eerlijk, en nog meer van dat geleuter, zou bekleden. Nou! ik werd zo kwaad, meheer! dat ik docht een beroerte te krijgen; en ik docht: wacht, dikke! hou jij maar 's 'n ogenblikkie je mond, dan zal ik ook 's wat zeggen – want weet je wat? ik wou ze ronduit zeggen dat ik *niet* dee. Maar ja, zogauw as ie amen gezegd had, zal ik maar zeggen, begonnen ze me allemaal te filiciteren, dat het een aard had; en die Kierewier stond ook al klaar met een pampier, dat ie in me hand duwde; en mijn meneer dee maar niks as hoesten; en eer ik wat zeggen kon, greep meheer Van Zuchter een grote tafelschel; ik hep nooit nergens zo'n grote schel meer gezien van me leven; het leek wel een klok; en toen – hoe vin je 'm? – had ik maar te vertrekken. – Wat had m'n vrouw 't te kwaad, toen ik thuiskwam as schippersknecht...! Maar ik was nog maar amper thuis, of daar had je mevrouw Dikkerdak al, en de juffrouw! allemaal met filicitaties en dat ik wel gauw schipper zou worden! Ja, ja, maar alle schippers zijn

jonger as ik; ik ben nou op drie na de jongste knecht.
– Wat hep m'n vrouw gehuild, toen ik op een kouwe
ochtend naar de schuit most met m'n oliegoed over
m'n arm! Mensenkinderen! Och ja, en zo sukkelen we
maar verder. Meheer is dood, en mevrouw is dood,
en de juffrouw heit onderlaatst nog met me gevaren,
maar ze zeit me geen goeiendag of goeienavond; en ik
ben nou in m'n tweeënzeuwentigste jaar...! Hoo-o-o-
o-h, paardje! Die lijn kan kapot, hoor. Die mot nog
langer mee as ik; as 't God belieft!

HOE HOORT HET? DE ETIQUETTE VAN DE 19E EEUW IN 30 ADVIEZEN

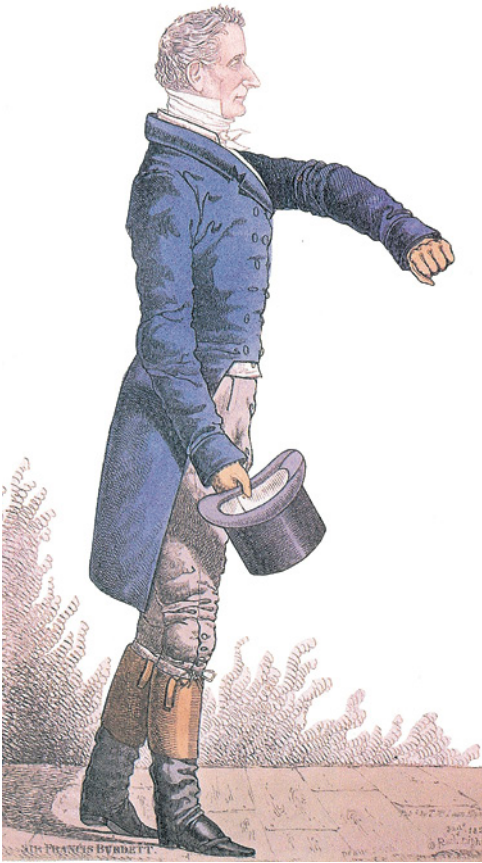
De juiste omgangsvormen zijn erg belangrijk in de 19e eeuw, en helemaal in de wereld van de Camera Obscura. Voor lezers die graag willen weten 'hoe het hoort' in die wereld volgt hier een reglement, voorafgegaan door een algemeen advies. (*En net als Hildebrand kies ik daarbij uitsluitend de optiek van de 'heer'*).

Een 'heer' dient iedereen van het vrouwelijk geslacht te beschouwen als 'dame' (het woord "vrouw" wordt gewoonlijk gebruikt voor een persoon van het vrouwelijk geslacht van wie de reputatie twijfelachtig, of ronduit beschamend, is). Ondanks de reputatie van een 'dame' moet opgemerkt worden dat een echte 'heer' het vrouwelijke geslacht niet als 'dames' bestempeld omdat ze van het vrouwelijk geslacht zijn; Zij behandelen vrouwen als 'dames' omdat zij simpelweg zelf 'heren' zijn.

- Een heer dient op te staan wanneer een dame de kamer binnen komt. In een grote ruimte met veel volk, dient een heer op te staan wanneer de dame in zijn aanwezigheid komt.
- Sta op wanneer zij opstaat.
- Bied haar uw stoel aan wanneer geen andere beschikbaar is.
- Assisteer een dame met haar stoel wanneer ze gaat zitten of opstaat, vooral aan tafel waar de stoelen log en zwaar zijn.
- Open de deur voor een dame en laat haar voor gaan.
- Bij het op een trap naar boven gaan met een dame of dames, moet een heer naast of vóór hen gaan. Zijn taak is om de dame te leiden.
- Een dame mag nooit verwaarloosd worden. Heren moeten een dame helpen met haar cape, sjaal, of andere overkleding die zij wenst uit te doen om comfortabel in de ruimte te kunnen bewegen.
- Bied haar aan om drankjes te halen als die voor handen zijn.
- Het is onbeleefd om in het openbaar te spugen; vooral in de nabijheid van dames. Ook het gebruik van tabak, in enige vorm, is te vermijden in de

nabijheid van dames. Tabak kan wel gebruikt worden in het gezelschap van mannen. Een algemene regel is dat het zeer onbeleefd is om iemand anders' snuifdoos te gebruiken, tenzij dit werd aangeboden.

- Uiteraard is vloeken of het discussiëren over "ongepaste" of "onbeleefde" onderwerpen in de nabijheid van dames taboe. Zelfs luid praten is al een sociale misstap.
- Op muren schrijven, op de grond zitten, of dingen op de grond gooien zijn vulgariteiten.
- Geen heer zou erover denken om in een dames kleedkamer te kijken; er binnen gaan zou onvergeeflijk zijn.
- Het ontmoeten van vreemden heeft een heel eigen code. (Aanbevelingsbrieven waren in de 19e eeuw, een periode met aandacht voor manieren en beleefdheid, zeer gewoon. Zulke brieven zijn 'certifikaten-van-fatsoenlijkheid' en dienen als persoonlijke introductie van de drager ervan.)
- Wanneer men voorgesteld word aan iemand die men liever niet kent, is het acceptabel om een formele buiging voor die persoon te maken; enkel die buiging is genoeg. Verdere conversatie met die persoon is geen verplichting, de buiging wel. Handen geven wordt gezien als een handeling voor de lagere klasse.
- Wanneer de situatie toch vraagt om elkaar een hand te geven, dient dit te gebeuren met de handschoenen aan.
- Van een heer wordt verwacht dat hij op straat handschoenen draagt. Het dragen van handschoenen beperkt zich echter niet tot de straat, maar ook in de kerk en bij andere formele aangelegenheden.
- Witte of crèmekleurige handschoenen worden door 'gentlemen' gewoonlijk 's avonds gedragen. Grijs of andere donkere kleuren worden vooral tijdens de dag gedragen.
- Voor heren die in het gezelschap van een dame wandelen wanneer zij begroet wordt door een vreemdeling, worden de heren verondersteld om de groet te beantwoorden, zo niet voor zichzelf, dan

wel voor de dame. Zelfs wanneer je ergste vijand jou of de dame in je gezelschap groet dien je deze te beantwoorden; het getuigt van slechte gemanierdheid om de erkenning van een groet te weigeren.

- In kleine plaatsen is het de gewoonte om iedereen te begroeten met een lichte buiging.
- Wanneer heren andere heren of dames ontmoeten op een openbare plek mogen zij, zelfs wanneer ze elkaar kennen, elkaar niet aanspreken bij de voornaam.
- Wanneer een heer met een dame op de straat wandelt en ze een ander persoon die ze kennen naar hen toe zien komen, moet de heer haar de “muur aanbieden”, haar dus laten lopen aan de kant het verst van de straat.
- Als een heer een dame meeneemt voor een wandeling, moet hij haar de rechter arm aanbieden. Desalniettemin, als de omstandigheden het vereisen, mag ook de linkerarm aangeboden worden. Er

wordt van een heer verwacht dat hij zijn arm aan een bekende dame aanbiedt bij het binnen of buiten gaan van een gebouw of kamer tijdens sociale gebeurtenissen en wanneer zij over oneffen grond wandelt.

- Samengevat: Er wordt van een heer verwacht dat hij zijn arm aanbiedt, aan de dame waarmee hij wandelt, wanneer haar veiligheid, comfort of noodzaak het vereist.
- ‘s Nachts moet een heer steeds zijn arm aanbieden aan de dame.
- Of het nu dag of nacht is, het is zeer onbeleefd en onachtzaam om een dame die men kent alleen te laten, tenzij met haar permissie.
- Bij een buiging moet een heer zijn hoed een klein beetje optillen, doch niet overdreven op een dramatische manier. Het is correct om het hoofd een klein beetje te neigen wanneer de hoed is afgenomen, maar het lichaam hoeft deze beweging niet te volgen.
- Wanneer een heer een vrouwelijke kennis tegenkomt, moet hij wachten tot zij hem toeknikt of buigt. Dan pas zet een heer zijn hoed af. Wanneer de conversatie stopt houd de heer zijn hoed in de hand tot de dame weg is, tenzij zij toestemming geeft om hem terug op te zetten. Tegenover een andere heer is het aannemelijk om te buigen en nauwelijks de hoed aan te raken als hij alleen of in ander mannelijk gezelschap is. Doch, indien die andere heer vergezeld word van een dame, dient u de hoed af te nemen alsof u de dame in kwestie groet. Ook in dit geval houd u de hoed in de hand tot de dame vertrokken is of totdat zij toestemming geeft om hem weer op te zetten. In het bijzijn van enkel mannelijk gezelschap mag u de hoed onmiddellijk weer opzetten.
- Een prettige stemklank en toon is aangenamer voor het oor dan ruwe taal of een monotone conversatie. Spreek klaar en duidelijk en gebruik enkel vocabulaire woorden die je onder de knie hebt. Luid praten en lachen zijn aanwijzingen van ongeletterdheid en sociaal onvoldoende. Zij die luid praten worden aangezien als onwetend of hardhorig.

- Tegelijkertijd is fluisteren, vooral met de bedoeling om andere buiten de conversatie te sluiten, uitzonderlijk onbeleefd. Wanneer er zaken zijn die in privé overlegd moeten worden, is er altijd een betere plaats en tijd dan in het bijzijn van anderen.